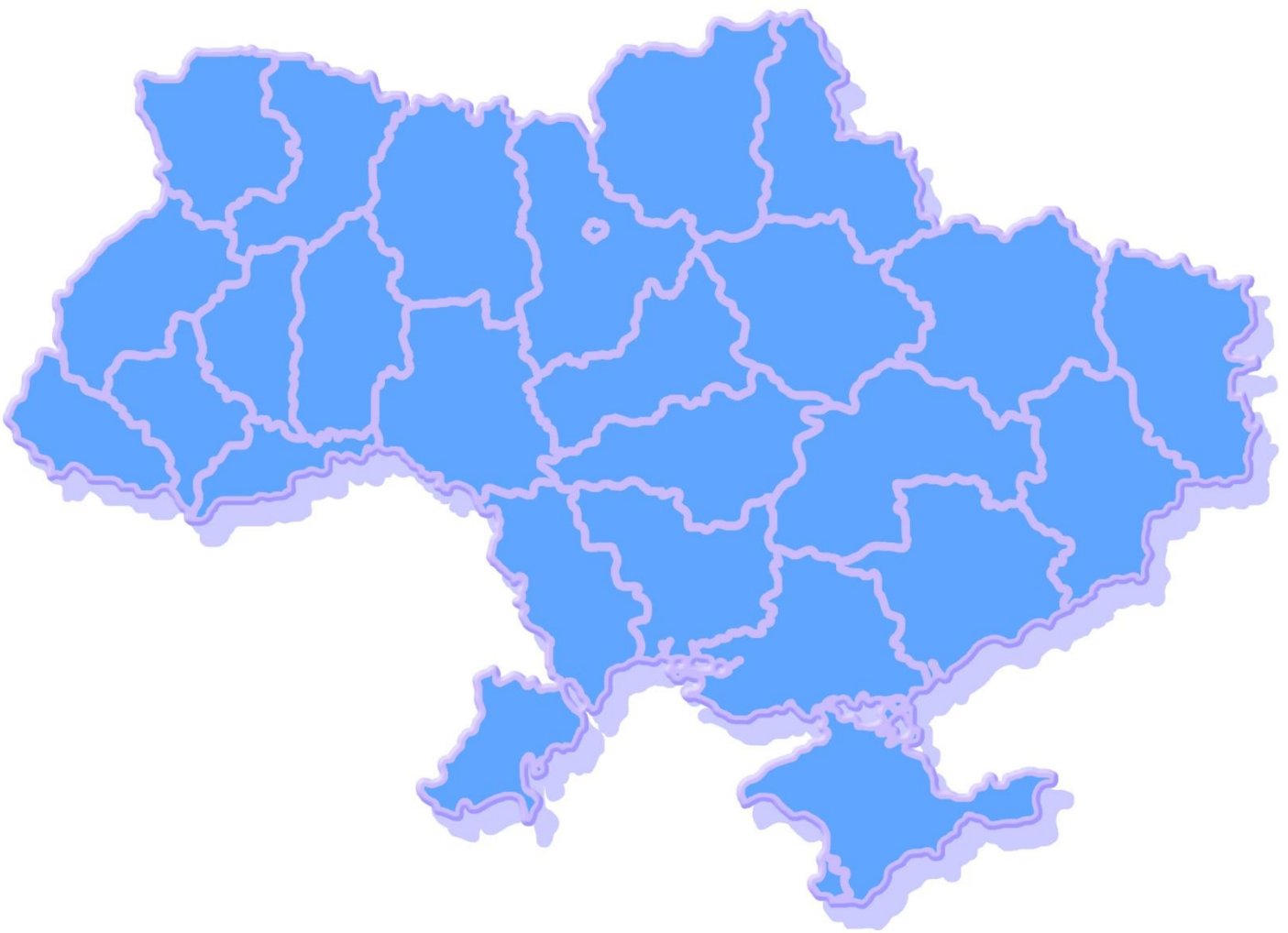

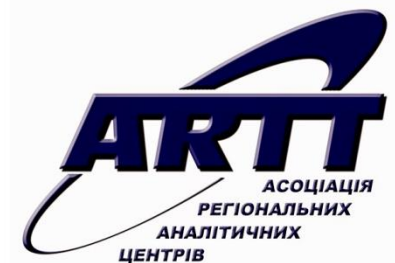
а область бізнес партії політика конфлікти Сумська Чернігівська
адміністрації еліти Волинська Кіровоградська
Рівненська економіка Донецька ЗМІ Харківська
експерти новини громади соціум Запорізька
зації розвиток громадянське Дніпропетровська активісти Одеська погляд
ська Полтавська Київська Житомирська Миколаївська
ська думки Луганська Закарпатська суспільство Чернівець
ернопільська Львівська Івано-Франківська тенденції
період

Регіони України - 2015

ська область бізнес партії політика конфлікти Сумська Чернігівська
адміністрації еліти Волинська Кіровоградська
Рівненська економіка Донецька ЗМІ Харківська
експерти новини громади соціум Запорізька
нізації розвиток громадянське Дніпропетровська активісти Одеська погляд
ська Полтавська Київська Житомирська Миколаївська
ська думки Луганська Закарпатська суспільство Чернівець
ернопільська Львівська Івано-Франківська тенденції
період

Поліський фонд
міжнародних та
регіональних
досліджень

Зміст

ВСТУП	3
ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ	3
ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ	6
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ	9
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	12
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ	14
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ	17
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ	21
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ	24
КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ	27
КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ	29
ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ	33
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ	36
МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ	39
ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ	43
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ	47
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ	50
СУМСЬКА ОБЛАСТЬ	53
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ	56
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ	59
ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ	62
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ	67
ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ	69
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	72
ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ	75

ВСТУП

Ця збірка є другою щорічною публікацією Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень (м. Чернігів) та Асоціації регіональних аналітичних центрів, присвяченою соціально-економічним та політичним процесам регіонального розвитку у кожній області.

Мета публікації – сформувати періодичний моніторинговий загальноукраїнський проект в розрізі областей щодо розвитку суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в Україні.

Регіональні статті подаються за єдиною схемою, що дозволяє проводити порівняльний аналіз різних аспектів регіонального розвитку.

Авторами матеріалів є незалежні регіональні експерти громадського сектору, а подана точка зору – альтернативною до офіційної щодо суспільно-політичних та економічних процесів в усіх областях України.

Матеріали будуть цікаві представникам органів влади, неурядових організацій, політичних партій, науковцям, журналістам.

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

ГАЛИНА СЕГЕДА,

*Менеджер із зовнішніх зв'язків та комунікації
ГО «Подільська агенція регіонального розвитку»*

РЕЗЮМЕ

У 2015 році у Вінницькій області спостерігалось протистояння між виконавчою владою, яка належала до команди Петра Порошенка, і політичними силами та активістами, які називали себе справжніми майданівцями. У лютому на посаді голови обласної державної адміністрації один представник БПП «Солідарність» замінив іншого. За підсумками місцевих виборів ця команда ще більше посилила свої позиції в області. Економіка регіону продовжувала певний спад, проте за обсягами виробництва валової сільгосппродукції Вінниччина посіла перше місце серед областей України.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. З одного боку, активісти-майданівці та представники «Свободи», «Батьківщини» і «Народного контролю» нібито досягли мети, домогшись звільнення з посади голови ОДА Анатолія Олійника, проте на зміну йому було призначено Валерія Коровія – теж людину з команди Порошенка-Гройсмана.
2. У громадському секторі області активізувались волонтерські організації, які допомагають учасникам АТО і їхнім родинам та переселенцям.
3. В економіці області намітилась певна стабілізація. Так, у січні-листопаді 2015 р. індекс промислового виробництва склав 104,6% до відповідного періоду 2014 року.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Політична ситуація в області протягом 2015 року була забарвлена протистоянням пропрезидентських сил та представників «Свободи», «Батьківщини», «Руху», «Народного контролю» і деяких громадських організацій. Після сутички у грудні 2014 р. біля приміщення обласної ради та ОДА, коли активістів не пустили на сесію облради і відбулась бійка з силовиками, симпатики голови облради звинуватили у провокуванні цього інциденту голову ОДА Анатолія Олійника (призначений на посаду керівника області в.о. Президента Турчиновим у березні 2014 р.). 27 лютого 2015 року Анатолій Олійник був звільнений з посади голови ОДА. Натомість, очільником області став Валерій Коровій – теж член БПП «Солідарність», колишній заступник голови ОДА (2000-2010 рр.) та заступник Вінницького міського голови (2011-2015 рр.).

Загалом на Вінниччині ще до місцевих виборів у обласній раді та в більшості районних рад провідну роль відігравали пропрезидентські сили, до яких офіційно чи неофіційно долучилась і частина колишніх регіоналів, і представники низки інших політсил.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Внаслідок місцевих виборів до обласної ради потрапили 8 політсил. Партія «БПП «Солідарність» отримала 27

мандатів, ВО «Батьківщина» – 17, Радикальна партія Олега Ляшка – 9, партія «Об'єднання «Самопоміч» – 7, решта 4 політсили – ВО «Свобода», Аграрна партія України, «Опозиційний блок» та «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» – здобули по 6 мандатів. Не подолали бар'єру, хоча і виявляли помітну активність під час виборчої кампанії, партії «Громадянський рух «Народний контроль» та «Наш край».

Першим номером у списку БПП «Солідарність» до облради пройшов голова ОДА Валерій Коровій. Головою обласної ради обрано колишнього голову ОДА Анатолія Олійника.

Лідером виборів до Вінницької міськради стала партія «Вінницька європейська стратегія», отримавши 20 мандатів. Ця політсила, зареєстрована в січні 2015 р., декларувала продовження проєвропейської політики экс-мера Володимира Гройсмана, кандидатів висувала лише до Вінницької міськради, своїм партнером під час виборів назвала БПП «Солідарність». Також до міськради увійшли БПП «Солідарність» (10 мандатів), ВО «Батьківщина» (9), ВО «Свобода» (6), ВО «Самопоміч» (5) та «Опозиційний блок» (4).

Міським головою Вінниці обрано висуванця партії «Вінницька європейська стратегія» Сергія Моргунова (був секретарем міськради під час мерської каденції В. Гройсмана, згодом – виконувачем обов'язків міського голови). Основну конкуренцію йому склала кандидатка від ВО «Батьківщина» Людмила Щербаківська (нині 1-й заступник голови облради). Отже, за результатами виборів, владу в обласному центрі зберегла команда Гройсмана.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Значний вплив на внутрішньообласні політичні процеси зберегли вихідці з Вінниччини, які стали політиками всеукраїнського масштабу: Президент Петро Порошенко, голова Верховної Ради Володимир Гройсман, народні депутати Олександр Домбровський, Григорій Заболотний та інші. Вони, зокрема, впливали не лише на звільнення та призначення голів ОДА, а й на хід виборчих перегонів, на формування більшості в обласній раді та обрання головою облради А. Олійника.

Найбільшу активність протягом 2015 року виявляли місцеві осередки партій «БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», «Вінницька європейська стратегія», ВО «Свобода», «Народний контроль», «Самопоміч», Радикальна партія Олега Ляшка. Певний час (з початку року до місцевих виборів у жовтні) у Вінниці був активним обласний осередок Партії пенсіонерів України, лідер якого Віктор Малиновський змагався за посаду міського голови. Активними були і лідери постмайданівських громадських організацій, чимало з яких перейшли в розряд політиків і брали участь у виборчій кампанії.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Чинником політичного протистояння в області продовжувала бути ситуація довкола активіста Юрія Павленка (на псевдо «Хорт»), якого було затримано як одного з фігурантів протистояння біля приміщення облради та ОДА в грудні 2014 року. Прокуратура

інкримінувала йому організацію заворушень та опір представникам влади (з 2012 року він також проходив у справі про розпалювання міжетнічної ворожнечі). Судові засідання тривають, Юрій Павленко перебуває в СІЗО, його симпатки періодично влаштовують мітинги на його підтримку, називаючи Ю. Павленка політ'в'язнем, якого нібито карають за розривання портрета Петра Порошенка.

2. Серед найпомітніших виборчих скандалів – звинувачення з боку кандидатки до обласної ради осередку ВО «Батьківщина» Ганни Давиденко на адресу її однопартійця Ігоря Вернигора (на той час чинного депутата облради) у фальсифікації протоколів деяких дільничних комісій. У суді Г.Давиденко домоглася перерахунку голосів на виборчій дільниці с. Агрономічне, проте поки тривала судова тяганина і консультації ОВК та ЦВК, І. Вернигор був зареєстрований депутатом облради. А Ганна Давиденко, яка пройшла також до Вінницької міської ради, зареєстрована депутатом міськради.

Політична приналежність керманічів області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Вінницька ОДА: голова – Валерій Коровій, БПП «Солідарність»; перший заступник – Андрій Гижко, БПП «Солідарність»; заступник – Ігор Івасюк, позапартійний.

Вінницька обласна рада: голова – Анатолій Олійник, БПП «Солідарність»; перший заступник – Людмила Щербаківська, ВО «Батьківщина»; заступник – Олександр Качур, Радикальна партія Олега Ляшка.

Вінницька міська рада: голова – Сергій Моргунов, позапартійний (балотувався від партії «Вінницька європейська стратегія»); перший заступник – Ігор Корольчук, голова обласної організації партії «Совість України».

Міський голова Козятина Дмитро Пузир, ВО «Батьківщина»; міський голова Ладижина – Валерій Коломейцев, позапартійний (обраний за списком партії «Наш край»). Міські голови Жмеринки (Анатолій Кушнір), Могилева-Подільського (Петро Бровко), Хмільника (Сергій Редчик) – позапартійні, обрані як самовисуванці.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

У Вінницькій області у 2015 році індекс промислового виробництва склав 104,1% до відповідного показника 2014 р. Темп виробництва валової продукції сільського господарства знизився і склав 90,5% (проти 112,2% у 2014 р.)

У листопаді 2015 р. середній розмір заробітної плати штатного працівника становив 3716 грн. Як і в інших регіонах, номінальна зарплата зростала, проте індекс реальної зарплати протягом року знижувався.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Серед найпотужніших переробних і харчових виробництв області – фабрика корпорації «Рошен». Вагомим агропромисловим суб'єктом є концерн «Укрпромінвест», очолюваний Олексієм Порошенком.

Серед підприємств легкої промисловості досить

потужною є швейна фабрика «Володарка», серед машинобудівних підприємств економічно активними залишались ПАТ «Барський машзавод» та 45-й механічний завод у Вінниці. Активно працювали протягом року ТОВ «БарлінекІнвест» (українсько-польське деревообробне підприємство), ПАТ «Вінницький олійножировий комбінат, ТОВ «СПЕРКО Україна», ПАТ «Вінницький завод фруктових концентратів і вин», ПАТ «Вінницька макаронна фабрика», ВАТ «Літинський молокозавод» тощо.

Розширило свої потужності ПАТ «Миронівський хлібопродукт», підрозділ якого до обрання народним депутатом очолював Микола Кучер. Зокрема, у м. Ладижин діють підприємства ПАТ «МХП» – «Вінницький бройлер» потужністю 400 тис. тонн курятини на рік та комбікормовий завод.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Резонансним бізнесовим конфліктом року стало протистояння навколо ДП «Мурафський кар'єр» (підприємство у Шаргородському районі, підпорядковане Мінагрополітики; оголошене таким, що підлягає приватизації). У конфлікті були задіяні, зокрема, колишній директор, в.о. директора та представники охоронних фірм. Проти колишнього керівництва кар'єру було порушено справу про розкрадання майна. 23 липня 2015 року на території підприємства стався інцидент із застосуванням зброї, було легко поранено заступника директора підприємства. Проти двох чоловіків з іншої області порушено кримінальну справу за фактом хуліганства.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Серед областей України Вінниччина за результатами роботи підприємств промисловості посіла 2-е місце. За січень-листопад 2015р. підприємствами області реалізовано промислової продукції (товарів і послуг) на 40496,5 млн. грн. Найбільша частка (80,5%) припадає на переробну промисловість (переважно виробництво харчових продуктів і напоїв). Підприємствами з виробництва та постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря реалізовано 17,2% продукції.

За підсумками року серед регіонів України Вінниччина посіла 1-е місце за обсягами виробництва валової продукції сільського господарства, 4-е – у розрахунку виробництва сільгосппродукції на одну особу. Область на 1-му місці за обсягами виробництва молока всіх видів, на 2-му – за обсягами м'яса та 5-му – з виробництва яєць.

За 2015 рік до загального і спеціального фондів бюджету області надійшло доходів (без міжбюджетних трансфертів) у сумі 3790,5 млн. грн, що становить 122,9% річного плану, затвердженого місцевими радами. Порівняно з 2014 роком надходження вказаних доходів місцевих бюджетів збільшились на 679,2 млн. грн, тобто на 21,8%.

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами за січень-листопад 2015 р. склали 937,5 млн. дол. США, причому обсяг експорту з Вінниччини був майже втричі більшим, ніж обсяг імпорту. Індекс реальної зарплати в області у листопаді 2015 р. порівняно з жовтнем того ж року

зменшився на 3,7%, а відносно листопада 2014 р. зменшився на 10,0%.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Протягом року на Вінниччині активними були різноманітні самооборонні, антикорупційні об'єднання та інші сили, активізовані Євромайданом. Також російська агресія спричинила появу низки волонтерських об'єднань та організацій, які допомагають учасникам АТО, їхнім родинам та переселенцям. Серед найактивніших можна назвати волонтерську групу «Бойові бджоли», обласну організацію Всеукраїнського об'єднання учасників бойових дій та волонтерів АТО, ГО «Об'єднання переселенців «Спільна справа», БФ «Подільська громада». Активними були і громадські організації, що опікуються розвитком територіальних громад (Подільська агенція регіонального розвитку, Асоціація органів місцевого самоврядування), захистом прав інвалідів («Гармонія», «Відкриті серця»), декомунізацією та збереженням історичної спадщини («Вінницьке історичне товариство»).

Ще однією тенденцією громадського життя області було створення або тимчасова активізація «під вибори» громадських організацій, назви яких співзвучні або збігаються з назвами партій. Так, активність виявляли ГО «Самопоміч», «Народний контроль», «Батьківщина молода» тощо.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Серед найвпливовіших друкованих ЗМІ області – приватна газета «33-й канал» (співзасновники – депутати облради Анатолій Жучинський і Тетяна Редько), газета обласної ради «Вінниччина», приватна газета «RIA», вінницька міська газета «Місто». Найпопулярнішими місцевими телеканалами є держтелерадіокомпанія «Вінтера» та канал «Віта», що перебуває у сфері впливу міської влади Вінниці.

Найбільш рейтинговими електронними ЗМІ є сайти «Вінниця.Ок» (його неофіційно пов'язують із нардепом Олександром Домбровським), «VinnytsiaPressPoint» (пов'язують з нардепом Сергієм Кудлаєнком), «Вінниця.info» (належить до корпорації «Рост-медіа») «Власно.info» (під час місцевих виборів популяризував партію «Народний контроль»).

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Розробка Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року була ініційована Вінницькою обласною державною адміністрацією на виконання Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Рішенням 38 сесії 6 скликання обласної Ради від 24 червня 2015 року №893 затверджено нову редакцію Стратегії. Попередня версія документу була сформована у 2013 р., і була суттєво змінена, оскільки не корелювалась значним чином із Державною стратегією регіонального розвитку.

Для формування нової редакції Стратегії була створена

робоча група, до якої увійшли представники органів влади, громадських організацій та вищих навчальних закладів. На відміну від попередньої версії документу, у якій були визначені аж 22 стратегічні цілі і жодної операційної, оновлена передбачає впровадження 6 пріоритетів (стратегічних напрямків), кожному з яких відповідають окремі організаційні цілі, перелік відповідних завдань та передбачених заходів.

Загальна оцінка якості СРР

Стратегія готувалась у відповідності до Державної стратегії регіонального розвитку-2020, Методології планування регіонального розвитку в Україні (розроблена експертами ЄС), Європейської хартії про місцеве самоврядування.

Усі процеси, пов'язані із формуванням та обговоренням Стратегії і супровідних документів, були відкритими; інформація своєчасно з'являлась на офіційному веб-сайті Вінницької обласної державної адміністрації. Були дотримані процедурні норми формування стратегічної платформи; план реалізації стратегії є цілком реалістичним. Втім, помітне суттєве зволікання із затвердженням Стратегії (це сталося лише 24 червня 2015 р.), плану заходів (через 7 місяців після оприлюднення Стратегії).

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання.

На період 2016-2017 рр. заплановано впровадити 138 проектів розвитку, 88 з яких відповідають стратегічній цілі №6 «Розвиток місцевого самоврядування та покращення надання соціальних, культурних та туристичних послуг». Здебільшого, це проекти, спрямовані на реконструкцію закладів освіти, адміністративних будівель, медичних закладів та водоочисних споруд. По-справжньому інноваційних проектів, спрямованих не на відбудову старих, а створення нових об'єктів з використанням сучасних підходів і технологій, в плані реалізації небагато.

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ

ДМИТРО БЕЗВЕРБНИЙ,

*Експерт ЛМГО «Центр Політичного Аналізу та
Виборчого Консалтингу»*

РЕЗЮМЕ

2015 рік в політичному аспекті був для Волині спокійніший ніж попередній, але відбулося ряд подій, які кардинально вплинули на зміну політичної ситуації в області. Ключовими подіями стали місцеві вибори, смерть нардепа (депутатська група «Воля народу»), олігарха Ігоря Єремеева, загострення ситуації пов'язаної із незаконним видобутком бурштину. Наприкінці року спостерігалось посилення впливу політика та олігарха, голови Волинської облради (з 26.11.2015) Ігоря Палиці та політичного об'єднання УКРОП, послабленням позицій Блоку Петра Порошенка та «Народного Фронт», поглиблення кризи довіри волинян до виконавчих органів влади, зміна політичних союзів після місцевих виборів. Громадський сектор продовжив відігравати вагомий роль в політичних процесах. Багато громадських активістів спробували свої сили у місцевих виборах,

проте більшість із них так і не отримали депутатські мандати.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Результати місцевих виборів, смерть Ігоря Єремеева, послаблення впливу і авторитету серед громад Блоку Петра Порошенка призвело до посилення позицій Ігоря Палиці та його команди.

2. У 2015 р. понизились показники області в промисловості, сільському господарстві, торгівлі. Зросли показники будівництва, вантажоперевезень. В порівнянні з іншими областями, Волинь має високі показники в наповненні державного бюджету.

3. Напрямами, в яких найактивніше працювали громадські організації Волині стали: допомога військовослужбовцям в АТО; моніторинг діяльності органів влади; розвиток місцевого самоврядування, допомога переселенцям, молодіжна сфера.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

На початку 2015 року найактивнішими політичними силами були Блок Петра Порошенка, ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», «Народний Фронт». На той період Волинь у Парламенті представляло 6 нардепів – троє представників фракції «Народного фронту» та троє представників депутатської групи «Воля народу». Олігарх, політик Ігор Палиця (на той час голова Одеської ОДА) публічно впливав на політичні процеси через власний благодійний фонд «Новий Луцьк» та за посередництвом незначної кількості депутатів, які представляли його інтереси у Луцькій міській раді. Важливе місце на політичній мапі Волині займала ГО «Самооборона Волині», представники якої різними способами (участь у дорадчо-консультативних органах при ОДА та правоохоронних структурах, представництво у виконкомі Луцької міськради, проведення суспільно-політичних акцій) намагались впливати на ті чи інші процеси.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Якщо на початку 2015 року найвпливовішими політсилами при владі були Блок Петра Порошенка, ВО «Батьківщина», «Народний Фронт», ВО «Свобода», то після місцевих виборів ситуація змінилася. За їх результатами до Волинської обласної ради було обрано 17 депутатів від «Українського об'єднання патріотів УКРОП», 13 – від «Блоку Петра Порошенка «Солідарність», 12 – від ВО «Батьківщина», 7 – від ВО «Свобода», 6 – від Радикальної партії Олега Ляшка, 5 – від об'єднання «Самопоміч», 4 – від «Нашого краю». До Луцької міської ради було обрано 15 депутатів від «Українського об'єднання патріотів УКРОП», 8 – від «Блок Петра Порошенка «Солідарність», 5 – від ВО «Свобода», по 4 депутати мають об'єднання «Самопоміч» та ВО «Батьківщина», Радикальна партія Олега Ляшка та Народного Контролю – по 3 депутати. В цілому по районах області за результатами місцевих виборів найбільше мандатів отримали представники «Українського об'єднання патріотів УКРОП», «Блок Петра Порошенка «Солідарність», ВО «Батьківщина» та ВО

«Свобода». Колишні регіонали спробували прийти до влади за посередництвом «Опозиційного блоку», «Аграрної партії України», партії «Наш край». Більшість із них не стали депутатами, проте декому це вдалось. Міськими головами найбільших волинських міст залишились їх попередні керманічі.

12 серпня 2015 р. в результаті трагічних подій загинув нардеп Ігор Єремеев. Вибори у 23-му окрузі, який він представляв, до кінця року так і не були оголошені.

Кардинальних кадрових змін у Волинській ОДА не відбулося.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Боротьба за 23 виборчий округ між І.Палицею та соратниками І.Єремеева.
2. Наприкінці 2015 року загострилось протистояння між владою та нелегальними бурштинокопачами на Волині, яке було «підігрите» політичними мотивами. На думку експертів, це було протистояння та боротьба за сфери впливу між Ігорем Палицею і групою людей, які з ним пов'язані та головою ОДА Володимиром Гунчиком, начальником УМВС у Волинській області Петром Шпигою та рядом інших структур та організацій.
3. Конфлікт між головою Волинської облради Ігорем Палицею та журналістами через введення жорсткого пропускного режиму в приміщення облради.
4. Конфлікт навколо призначення головним лісником Волині Олександра Кватирка.
5. Конфлікт між внутрішніми групами об'єднання «Самопоміч»: між командою заступника Луцького міського голови Тараса Яковлева та командою Юлії Вусенко.

Політична приналежність керманічів області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Волинська ОДА: голова – Володимир Гунчик, БПП «Солідарність», перший заступник – Сергій Кошарук, позапартійний; заступник – Світлана Мишковець, позапартійна.

Волинська обласна рада: голова – Ігор Палиця, УКРОП; перший заступник голови – Олександр Пирожик, ВО «Свобода; заступник голови – Роман Карпюк, ВО «Батьківщина».

Луцька міська рада: голова – Микола Романюк, позапартійний; перший заступник – Тарас Яковлев, позапартійний; заступник – Юрій Вербич, позапартійний; заступник – Сергій Григоренко, ВО «Батьківщина»; заступник – Андрій Киця, позапартійний; заступник – Юрій Моклиця, позапартійний.

Обласний прокурор: Дмитро Чепіжак, позапартійний.

Обласний податківець: Віталій Чуй (займав посаду до 6.10.2015), позапартійний; в.о. начальника головного управління ДФС у Волинській області Олександр Юристовський, позапартійний.

Обласна міліція (поліція): начальник Головного управління УМВС України у Волинській області – Петро Шпига, позапартійний.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

У 2015 р. спостерігалось зниження виробництва в області, що значною мірою обумовлено скороченням обсягів у переробній промисловості, де індекс промислової продукції склав 98,8%. Зменшення випуску продукції (на 17,2–0,1%) відбулось у виробництві меблів, іншої продукції, ремонті та монтажі машин і устаткування, металургійному виробництві, готових металевих виробів, крім машин і устаткування, хімічних речовин і хімічної продукції, харчових продуктів, напоїв, виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності. Поряд з цим досягнуто приросту (на 13,6–3,2%) у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів, коксу та продуктів нафтопереробки, машинобудуванні, виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції.

Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з січнем-листопадом 2014р. становив 97,0%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 102,0%, господарствах населення – 94,4%. Індекс обсягу виробництва продукції рослинництва дорівнював 98,2%, продукції тваринництва – 95,5%.

Обсяг експорту товарів у січні-жовтні (проти відповідного періоду 2014р.) зменшився на 7,6% і становив 521,1 млн. дол. США, імпорту – на 23,5% і складав 483,8 млн. дол. США. Позитивне сальдо склало 37,3 млн. дол., проти негативного 68,8 млн. дол. США у 2014р.

У загальному обсязі експорту товарів переважали електричне обладнання, деревина і вироби з неї, механічні пристрої, пластмаси, полімерні матеріали, меблі, текстильний одяг, соки плодів, м'ясо та субпродукти, молочні продукти, жири та олії, зернові культури, насіння і плоди олійних культур.

Імпорт складався переважно з електричного обладнання, засобів наземного транспорту, крім залізничного, механічних пристроїв, пластмас, полімерних матеріалів, каучука, гуми, чорних металів та виробів з них, деревини і виробів з неї, добрив, живих тварин, м'яса і субпродуктів.

Область має кращі (ніж у 2014 р.) показники наповнення бюджету. До консолідованого бюджету області надійшло 7439,8 млн. грн. податків, зборів та інших доходів бюджету, що на 2350,1 млн. грн. або на 46,2% більше, ніж за попередній рік. Місцеві бюджети області за загальним фондом виконані на 112%, понад план надійшло 181,9 млн. грн.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Найбільш потужними та економічно активними підприємствами Волині є: група компаній «Континіум» (основний дохід приносить діяльність компаній по збуту нафтопродуктів і управлінню АЗС; значні доходи також забезпечує молочний холдинг); ТОВ «Агропромислова група «Пан Курчак» (оренда с/г угідь для вирощування кормів, м'ясне тваринництво, м'ясо-переробка.); ДП «Автоскладальний завод №1» ПАТ «АК «Богдан Моторс»,

що входить до складу корпорації «Богдан» (виробництво автобусів та тролейбусів); ВАТ «СКФ Україна» (в минулому – ВАТ «Луцький підшипниковий завод»), що належить до міжнародної промислової групи SKF (виробництво підшипників кочення); українсько-німецьке ТОВ «Кромбергенд Шуберт Україна» (виробництво автомобільного електрообладнання); українсько-польське СП «Модерн-Експо» (виробництво торговельного обладнання, меблів для офісів та магазинів, один із найбільших виробників відповідного обладнання в країні); ТОВ «Гербор-Холдінг» (виробництво меблів).

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Протягом 2015 року в області не зафіксовані значні бізнес-конфлікти, які б вплинули на соціально-економічну ситуацію.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

У січні-листопаді 2015 року індекс промислової продукції становив по області 98,8 %.

За січень-листопад 2015 року обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в усіх категоріях господарств області склали 6,4 млрд. грн, що на 3 % менше, ніж за відповідний період минулого року.

За січень-листопад в області було забезпечено найвищий темп зростання будівельних робіт серед регіонів країни (приріст 31,1% при падінні цього показника на 18,8 % в середньому по Україні). Порівняно з попереднім роком зросли обсяги будівництва будівель на 39,4%, у т.ч. житлових – на 47,5%, нежитлових – на 31,8% та інженерних споруд – на 19,9%.

Обсяг експорту товарів у січні-жовтні порівняно з відповідним періодом 2014р. зменшився на 7,6% і становив 521,1 млн. дол. США, імпорту – на 23,5% і складав 483,8 млн. дол. США. Позитивне сальдо склали 37,3 млн. дол. США, проти негативного 68,8 млн. дол. США у січні-жовтні 2014р.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Протягом року ГО «Самооборона Волині», ГО «Автомайдан України» активними були у такі напрямки: правозахист, боротьба з корупцією, очищення влади.

Волинська обласна спілка воїнів афганців та вищезгадані організації активно допомагали військовослужбовцям в АТО. До цього напрямку також долучились і нові організації – ГО «Креативний простір «Озерний вітер», Волинський центр допомоги бійцям АТО.

Допомогою вимушеним переселенцям з Донбасу та Криму активно займались ГО «Переселенці Криму та Донбасу» та «Кримські татари Волині».

У сфері розвитку електронного самоврядування, моніторингу діяльності органів влади активно працювали ГО «Центр Політичного Аналізу та Виборчого Консалтингу» та ГО «Фонд Місцевого розвитку».

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

ЗМІ, які працюють в телевізійній та радіо сферах: Волинська державна телерадіокомпанія, ТРК «Аверс, ZIK, телеканал «Слово Волині» (в сфері впливу нардепа-олігарха С. Івахіва), телеканал АТМ (Володимир-Волинський), радіостанція «Сід FM».

Інтернет ЗМІ: «Волинські новини» (в сфері впливу І. Палиці), «ВолиньPost», «Волинський інформаційний портал» (у сфері впливу Луцького міського голови М. Романюка), «Волинська правда», «Четверта влада», «Слово Волині» (в сфері впливу нардепа олігарха С. Івахіва), «Під прицілом» (в сфері впливу олігарха І. Палиці), «Громадське. Волинь». Розпочав активну діяльність інформаційний сайт «Буг» (знаходиться у сфері впливу нардепа І. Гузя).

Друковані ЗМІ: «Волинь-нова», «Волинська газета», «Віче», «Вісник», «Сім'я і дім». У 2015 з'явилась нова газета «Волинські новини» (в сфері впливу олігарха І. Палиці).

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Процес підготовки Стратегії розвитку Волинської області до 2020 року, яким займалась робоча група та працівники департаменту економіки і міжнародних відносин Волинської ОДА, є недосконалим. Хоча були дотримані відповідні терміни та процедури, активно залучалась громадськість, аналізуючи процес підготовки, важко простежити чітку методологію, конкретні механізми підготовки стратегії, чіткі механізми розподілу функцій між членами робочої групи. Багато членів фокус-груп з різних причин не брали участь в їх засіданнях. Учасники цих фокус-груп здебільшого не були ознайомлені з стратегічними цілями, місією, що не сприяло професійному обговоренню оперативних цілей, якості запропонованих програм, проектів, заходів.

Загальна оцінка якості СРР

Стратегія розвитку Волинської області здебільшого відповідає Методології планування регіонального розвитку в Україні. Проте є багато недоліків, які роблять документ поверхневим та неефективним. Глибина соціально-економічного аналізу лише частково відповідає Методології, що не дозволило повною мірою виявити нові тенденції у регіональній економіці та переваги і ризики у розвитку регіону. Також лише частково відповідає Методології проведений SWOT-аналіз, який загалом є нереалістичним. Визначені Стратегією стратегічні цілі лише частково корелюються із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року. Знайти затверджену Стратегію можна тільки на сайті Волинської облради, на сайті Волинської ОДА цей документ відсутній.

Стан відповідності заходів СРР та ДСРР є незадовільним. Із 146 заходів ДСРР відповідає тільки 45 заходів СРР. Заходи передбачені в СРР не є конкретними та сформульовані загально, що заважає адекватно зрозуміти суть заходів СРР та їх відповідність ДСРР.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Основною проблемою розробки та реалізації СРР є відсутність якісного професійного підходу в роботі. З огляду на формальність проведених робочою групою засідань та старі методи в роботі відповідальних працівників ОДА, стратегія вийшла поверхневою та нереалістичною.

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ**ОЛЕКСІЙ ЛІТВІНОВ,***Виконавчий директор**ГО «Інститут Громадської Експертизи»,
кандидат наук з державного управління***РЕЗЮМЕ**

Протягом 2015 р. Дніпропетровська область була одним з основних майданчиків протистояння Президента України П. Порошенка із командою голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації І. Коломойського. Протистояння загострилося 19 березня 2015 р., коли І. Коломойський у супроводі озброєних людей увійшов до офісу ПАТ «Укртранснафта» з метою відновлення свого менеджера О. Лазорка всупереч рішенням Наглядової ради ПАТ «Укртранснафта». Результатом цього протистояння стало звільнення 24 березня І. Коломойського з посади голови ОДА. Заміна голови Дніпропетровської облдержадміністрації призвела до посилення ролі Адміністрації Президента України в управлінні справами у Дніпропетровській області та посилила вплив на кадрові призначення в області.

Протягом 2015 р. соціально-економічні показники Дніпропетровської області погіршилися у порівнянні із 2014 р. Індекс промислового виробництва області склав 92%, відбулося скорочення обсягів випуску продукції (товарів, послуг) на підприємствах усіх видів промислової діяльності.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Заміна голови Дніпропетровської ОДА (замість Коломойського І.В. у березні 2015 року призначено Резніченка В.М.) призвела до посилення ролі адміністрації Президента України в управлінні справами Дніпропетровської області та посилила вплив на кадрові призначення керівників області.
2. Вибори в органи місцевого самоврядування у жовтні суттєво змінили політичний ландшафт Дніпропетровська та Дніпропетровської області шляхом зменшення частки депутатів від Опозиційного блоку (колишньої Партії Регіонів) в місцевих радах з абсолютного домінування до відносної більшості, що створило можливість формувати коаліції місцевих депутатів без участі висуванців Опозиційного блоку.
3. Відчутне дроблення єдиного владного впливу на території області на декілька відносно відособлених рівнів – на рівні області домінує призначенці Адміністрації Президента (БПП «Солідарність»), на рівні Дніпропетровська – умовно групи «Приват» («УКРОП»); на рівні Кривого Рогу – зберігається домінування групи О.Вілчула («Опозиційний Блок»).

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ**Політичний ландшафт**

Після місцевих виборів у жовтні абсолютне домінування висуванців Партії регіонів у органах місцевого самоврядування в Дніпропетровщині (міська та обласна рада) пішло у минуле, проте значна присутність зберіглася.

До виборів 2015 року в обласній раді (2010-2015 рр.) від Партії регіонів було 92 члени, ПП «Сильна Україна» – 12, КПУ – 11, ВО «Батьківщина» – 9, ПП «Фронт Змін» – 7, ПП «Україна Майбутнього» – 4, Народної Партії – 3, ВО «Громада» – 2.

У Дніпропетровській міській раді (2010 – 2015) було обрано від Партії регіонів – 89 депутатів, ПП «Фронт Змін» – 8, ВО «Батьківщина» – 8, КПУ – 6, ПП «Україна Майбутнього» – 4, Народної Партії – 3, позафракційних депутатів – 3.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

За підсумками місцевих виборів у жовтні до Дніпропетровської обласної ради обрано 120 депутатів, з них від ПП «Опозиційний блок» – 46, УКРОПу – 25, БПП «Солідарність» – 14, ПП «Відродження» – 10, ВО «Батьківщина» – 9, Радикальної партії Олега Ляшка – 8, Об'єднання «Самопоміч» – 8.

До Дніпропетровської міської ради обрано 64 депутати, з них від ПП «Опозиційний блок» – 25, УКРОПу – 21, ВГО «Громадська сила» – 7, Об'єднання «Самопоміч» – 5, БПП «Солідарність» – 6.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Олександр Вілкул (ПП «Опозиційний Блок»), Борис Філатов (ПП «УКРОП»), Геннадій Корбан (ПП «УКРОП»), Святослав Олійник (ПП «Відродження»), Євген Удод (ПП «Опозиційний блок»), Загід Краснов (ВГО «Громадська Сила»), Максим Курячий (БПП «Солідарність»), Гліб Пригунов, голова обласної ради (БПП «Солідарність»), Каміль Примаков (БПП «Солідарність»), Артем Хмельников (Об'єднання «Самопоміч»).

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Конфлікт між керівництвом Дніпропетровської ОДА (заступник голови ОДА Г.Корбан) та керівництвом Дніпропетровської міськради (Партія регіонів) у першому кварталі 2015 року за реальний вплив на міські справи. Найбільш помітними проявами конфлікту є зміна 04.03.2015р. виконуючого обов'язки Дніпропетровського міського голови з М.Романенка на Г.Булавку.
2. У березні 2015 р. був викрадений та зник начальник департаменту корпоративних прав та правового забезпечення Дніпропетровської міськради О. Величко, у чому був публічно звинувачений Г.Корбан.
3. Публічний конфлікт між головою Дніпропетровської ОДА І.Коломойським та Президентом України П.Порошенком, який закінчився відставкою І.Коломойського з поста голови ОДА.
4. Конфлікт між народним депутатом Б.Філатовим та головою Дніпропетровської обласної ради Є. Удодом.

5. Запекла передвиборча боротьба (вересень-листопад 2015) між двома кандидатами на посаду Дніпропетровського міського голови Б.Філатовим та О.Вілкулум.

6. Арешт Г.Корбана 30.10.2015р.

7. Конфлікт між депутатами на сесії Дніпропетровської міської ради під час обрання секретаря міської ради та міського бюджету на 2016 рік, який було затверджено не рішенням сесії міської ради, а розпорядженням міського голови від 16.12.2015 № 935-р «Про порядок фінансування видатків з міського бюджету протягом I кварталу 2016 року».

8. Конфлікт у депутатському корпусі міськради, обрання секретарем міської ради З. Краснова. Проведення «окремої» сесії міськради у будівлі Амур-Нижньодніпровської райради 29.12.2015р.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Дніпропетровська ОДА: голова – В.Резніченко, БПП «Солідарність»; перший заступник – Кужман О.М., БПП «Солідарність».

Дніпропетровська обласна рада: голова – Гліб Пригунов, БПП «Солідарність»; заступник – Святослав Олійник, ПП «Відродження»; заступник – Куюмчян Мгер, ВО «Батьківщина».

Дніпропетровська міська рада: голова – Філатов Б.А., УКРОП, перший заступник – Погребов Д.В., УКРОП; секретар – Загід Краснов, ПП «Громадська Сила».

Обласний прокурор: Матвійчук В.В., політична приналежність невідома, призначений наказом генерального прокурора В.Шокіна 03.04.2015р.

Обласний податківець: Андрухів В.М., політична приналежність невідома, на посаді працює з 12.09.2014р.

Обласна міліція (поліція): т.в.о. начальника ГУ Національної Поліції в Дніпропетровській області – Репешко І.В., політична приналежність невідома (на посаді з 07.11.2015 року, призначений начальником ГУ МВС України у Дніпропетровській області з травня 2015р.; до 2014 року займався адвокатською діяльністю у м.Харків).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Протягом року продовжувалося падіння світових цін на метал та зерно, що призвело до зменшення загального обсягу експорту та обсягу випуску продукції підприємств гірничо-металургійної галузі та є однією з причин загального погіршення економічної ситуації в області.

Війна на сході України перешкоджала накопиченню запасів вугілля на енергогенеруючих станціях, які відчувають постійний дефіцит палива. У серпні-вересні 2015 року було зупинено Придніпровську ТЕС через відсутність палива.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

До контрольованих групою «Приват» (Коломойський І.В.,

Боголюбов Г.Б.) можна віднести такі основні об'єкти області: у банківській сфері – ПАО КБ «Приватбанк»; у гірничодобувній та металургійній сфері – ОАО «Дніпропетровський металургійний завод ім.Комінтерна», ПАТ «Євраз-ДМЗ ім. Петровського» (Дніпрококс), ПАТ «Криворізький залізрудний комбінат», ПАТ «Марганецький гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «Орджонікідзевський гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «Нікопольський завод феросплавів»; у нафтоналивній – ПАТ «Дніпронафтопродукт», ТОВ «Авіас», ТОВ «Сентоза», хімічній – ПАТ «ДніпроАзот»; у машинобудуванні – ПАТ «Дніпровагонмаш».

До контрольованих групою «EastOneGroup» (Пінчук В.М.) можна віднести такі основні об'єкти області: у сфері виготовлення труб та коліс для залізничного транспорту – Новомосковський трубний завод, Ніко-Тьюб, Нижньодніпровський трубопрокатний завод, Інтерпайп – Сталь, Нікопольський завод технологічного оздоблення.

До контрольованих групою «SCM» (Ахметов Р.Л.) можна віднести такі основні об'єкти області: у гірничо-металургійній сфері – ПАТ «Північний ГЗК», ПАТ «Центральний ГЗК», ПАТ «Інгулецький ГЗК»; в енергетичній сфері – Дніпроенерго, ДТЕК Павлоградвугілля, Центральна збагачувальна фабрика «Павлоградська».

У державній власності зберігаються такі крупні підприємства: у гірничодобувній сфері – ДП «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» Вільногірський ГМК» (керівника компанії вважають наближеним до групи «Приват»), «Східний ГМК»; у космічній галузі – Південний машинобудівний завод, Конструкторське бюро «Південне».

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

З березня 2015 року у Лондоні (Великобританія) триває судовий процес за позовом Пінчука В.М. до Коломойського І.В. та Боголюбова Г.Б. предметом якого є оспорування права власності на акції ПАТ «Криворізький залізрудний комбінат» (більше 40% аглоруди країни).

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Індекс промислового виробництва області за 2015 р. склав 92% проти 2014 р. Підсумки діяльності індустрії регіону формувалися під впливом скорочення обсягів випуску продукції (товарів, послуг) на підприємствах усіх видів промислової діяльності – як зайнятих у добуванні корисних копалин і розробленні кар'єрів (індекс – 97%) та переробних (89,5%), так і у сфері з постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря (66,6%).

За попередніми даними, у 2015 р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з 2014 р. становив 105,8%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 107,9%, у господарствах населення – 102,7%.

За 2015 р. підприємствами області виконано будівельних робіт власними силами на суму 5569,8 млн. грн. Індекс будівельної продукції порівняно з 2014 р. становив

88,1%.

У 2015 р. усіма видами транспорту перевезено 103,7 млн. т вантажів, що на 5,3% менше від обсягу перевезень за попередній рік. Вантажооборот зменшився на 17,7% та склав 25,5 млрд. км. Послугами пасажирського транспорту області скористались 417 млн. пасажирів, що на 15% менше, ніж у 2014 р. Пасажирооборот зменшився на 17,1% і дорівнював 6,4 млрд. пас. км.

У січні-листопаді 2015р. обсяги експорту товарів склали 5905,6 млн. дол. США, імпорту – 2881,8 млн. дол. США, і у порівнянні з січнем-листопадом 2014 р. експорт скоротився на 27,1%, імпорт – на 31,6%.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

ГО «Народна воля Дніпра», ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики», ГО «Сила людей», ГО «Центр підтримки громадських та культурних ініціатив «ТАМАРИСК», ГО «Допомога Дніпра».

Основними напрямом діяльності інститутів громадського суспільства в області став громадський контроль за діяльністю органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, контроль за витрачанням бюджетних коштів, створення центрів позитивних змін, проведення громадського моніторингу функціонування центрів надання адміністративних послуг, допомоги внутрішньо переміщеним особам із зони проведення антитерористичної операції, психологічна підтримка родин та воїнів ЗСУ та добровольчих батальйонів, задіяних в АТО.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Протягом 2015 року обласні ЗМІ відігравали значну роль у формуванні інформаційного поля, а також впливали на політичні та соціальні процеси у регіоні. В області в аналоговому форматі транслюються 5 місцевих телеканалів:

- 51 канал – Дніпропетровська обласна державна телерадіокомпанія (www.dodtrk.com.ua);
- 34 канал – інформаційне агентство «Днепр Пост», наблизений до СКМ Р. Ахметова (<http://34.ua>);
- 9 канал – ТРК «Приват ТВ Днепр», наблизений до групи «Приват» (<http://9-channel.com>);
- 11 канал – ТРК «Стерх», наблизений до В.Пінчука (www.11channel.dp.ua);
- 27 канал – майже не впливає на формування громадської думки.

В області друкується близько 100 різноманітних видань. Найбільш масові газети, що впливають на формування громадської думки: «Наше місто» заснована Дніпропетровською міською радою; «Днепр Вечерний» ТОВ «Юридична фірма “Правник”» наблизена до Партії «ВО «Батьківщина»»; «ЛИЦА» заснована ГО «Люстраційна Антикорупційна рада Придніпров'я», головний редактор газети Олена Гарагуц; «ЗОРЯ» заснована Дніпропетровською облрадою; «Вісті Придніпров'я» заснована Дніпропетровською ОДА.

Протягом 2015 р. з'явилися та стали впливати на формування громадської думки такі Інтернет-ресурси, як

glavnoe.dp.ua, zabeba.li, БюроUA. Ресурс «Главное» наблизений до Максима Курячого. Ресурс Zabeba.li наблизений до Сергія Шишкіна, який є співзасновником компанії інтернет-провайдера «Фрегат» (Об'єднання «Самопоміч»). На депутатство в обласній раді претендує головний редактор сайту Ольга Палій. Ресурс burgoua.com проект БюроUA присвячено викриттю місцевих корупційних схем, керівником проекту є Ольга Юдіна, журналіст газети «Горожанин».

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Перевагою роботи над Стратегією розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року стала відкритість цього процесу для різних суб'єктів регіонального розвитку, що дозволило залучити до розробки десятки організацій та активних людей, експертів з різних галузей, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, наукових установ та третього сектору. Основним недоліком Стратегії є те, що вона була розроблена робочою групою, яку було створено ще у 2012 році. Відтак, переважна більшість показників, використаних у Стратегії за 2012 рік та частково за 2013 рік. Частково цей недолік було компенсовано залученням до розробки Стратегії експертів з боку проекту «Місцевий економічний розвиток міст України», що впроваджувався Федерацією канадських муніципалітетів та Конференційною радою Канади за фінансової підтримки Уряду Канади.

Загальна оцінка якості СРР

Структура Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року (затверджена рішенням обласної ради від 26.09.2014 р. №561-27/VI) не повною мірою відповідає структурі, визначеній у ч. 4 ст. 10 Закону України «Про засади державної регіональної політики». До переваг Стратегії можна віднести наявність окремого розділу «6. Стратегічна екологічна оцінка Стратегії».

До недоліків Стратегії відноситься неврахування цілі «2.Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток» Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385). Зокрема, у регіональній стратегії взагалі відсутні завдання та заходи, спрямовані на вирішення актуальних проблемних питань Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. Хоча Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року і була прийнята першою в Україні, однак стала застарілою вже на момент прийняття, оскільки в ній не було враховано зміну зовнішніх та внутрішніх умов зокрема того, що з початку 2014 року з'явилися додаткові ризики, пов'язані із зовнішнім впливом дій Російської Федерації стосовно Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та східних регіонів України.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Рішенням Дніпропетровської обласної ради від 29.04.2015 р. № 620-30/VI затверджено План реалізації Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року на 2015–2017 роки, а також Каталог

програм та проектів регіонального розвитку, ініційованих територіальними громадами області (до якого включено опис 120 проектів).

У Стратегії та Плані її реалізації відсутні прогностичні або планові показники індикаторів, за якими можна встановити рівень просування у досягненні операційних та стратегічних цілей. Існуючий Звіт (проміжний) про результати моніторингу виконання Плану реалізації Стратегії (за даними відповідальних за виконання проектів) щодо виконання СРР має суттєві вади, містить логічні та арифметичні помилки, підготовлений із використанням застарілих даних. Визначена у Розділі 7 Стратегії уніфікована система індикаторів для регіональних стратегій розвитку, а також планів їх реалізації (вхідні індикатори, індикатори випуску, індикатори результату) у звіті не застосовується. Обрані індикатори результативності не завжди логічні та інформативні, що не дозволяє встановити реальний прогрес у досягненні операційної цілі. Наприклад, відсутній причинно-наслідковий зв'язок між розсилкою релізів на сайті ОДА, на Інтернет-ресурси та друковані ЗМІ, висвітлення електронними ЗМІ та активізацією сільських громад і покращенням благоустрою сіл шляхом самоорганізації мешканців та проведення толок. Із наявної у звіті інформації неможливо зробити об'єктивну оцінку рівня виконання Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року.

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

ЕЛІЗАВЕТА РЕХТМАН,

*аналітик Донецької обласної організації
ВГО «Комітет виборців України»*

РЕЗЮМЕ

Найбільш вагомим фактором суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в області залишається збройний конфлікт та спричинений ним поділ області на підконтрольну Україні та окуповану території.

Неабияке занепокоєння викликає той факт, що на державному рівні відсутнє стратегічне бачення майбутнього Донецької області, а відповідно, незрозумілою залишається державна стратегія реінтеграції окупованих територій та її жителів в Україну.

Місцеві вибори у жовтні 2015 року були якісно більш конкурентними, однак політичний вплив колишньої Партії Регіонів в області зберігається.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У РЕГІОНІ

1. Послаблення монополії на політичну владу та адміністративні ресурси колишньої Партії регіонів, повільне зростання політичної конкуренції.
2. Продовження падіння соціально-економічних показників розвитку області, у тому числі провідних для регіону галузей промисловості.
3. Зміцнення позицій громадських ЗМІ та збільшення можливостей для професіоналізації громадських організацій області.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

5 березня 2015 року Президент України підписав Указ «Про утворення військово-цивільних адміністрацій», відповідно до якого Донецька обласна державна адміністрація набула статусу військово-цивільної адміністрації, Волноваська та Мар'їнська районні державні адміністрації – статусу районної військово-цивільної адміністрації.

Згідно з указом, голова Донецької ОДА набув статусу голови обласної військово-цивільної адміністрації. З березня до червня 2015 року дану посаду займав Олександр Кіхтенко, а з червня – Павло Жебрівський.

Павло Жебрівський був тричі обраний народним депутатом України (двічі – за списком блоку «Наша Україна»). На початку 2000-х років був членом політичної партії «Солідарність» та заступником лідера партії Петра Порошенка, пізніше – членом партії «Наша Україна». У 2009 році створив політичну партію «Українська платформа», яка була об'єднана з Українською республіканською партією «Собор». На початку 2015 року був призначений начальником управління Генеральної прокуратури з розслідування корупційних злочинів, скоєних службовими особами, які займають особливо відповідальне становище.

Заступники голови Донецької ОДА є позапартійними.

З листопада 2014 року головою Головного управління Національної поліції в Донецькій області є В'ячеслав Аброськін, а прокурором Донецької області з квітня 2015 року є Андрій Любович.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

У зв'язку із військовими діями на проведення місцевих виборів на підконтрольній Україні території Донецької області вплинув фактор безпеки. Так, відповідно до Закону України «Про місцеві вибори» від 17 липня 2015 року, вибори депутатів обласної ради, місцевих рад і голів на окупованій території та на території активних бойових дій у Донецькій області не проводились. Визначення таких районів супроводжувалося тривалою політичною дискусією щодо доцільності проведення виборів у Донецькій області, котра завершилась прийняттям постанови ЦВК із відповідним переліком місцевих рад 28 серпня 2015 року.

Послаблення Партії Регіонів внаслідок політичної кризи у січні-лютому 2014 року позначилось і на монопольному впливі партії у Донецькій області. Так, за рахунок частини колишніх виборців Партії Регіонів утворився «електоральний вакуум», що можна вважати особливістю місцевих виборів 2015 року. У зв'язку з зазначеними факторами, передвиборча боротьба між місцевими організаціями політичних партій та кандидатами на посаду міських голів була якісно більш конкурентною, що дало підстави деяким експертам оцінити політичне поле регіону як «відкрите».

Прикладом є протистояння «Опозиційного блоку» і так званих «демократичних сил» (місцеві організації політичних партій «ВО «Батьківщина», УКРОП, «Об'єднання «Самопоміч», «Сила людей», Радикальної

партії Олега Ляшка, «Блок Петра Порошенка «Солідарність», Партії простих людей) у ході місцевих виборів у Маріуполі, що призвело до зриву дня голосування та проведення виборів у місті 29 листопада. Проблемним був і виборчий процес у Красноармійську, де територіальна виборча комісія міста не змогла забезпечити проведення дня голосування 25 жовтня, у зв'язку з чим вибори у місті також відбулися 29 листопада.

Найбільшу активність протягом виборчої кампанії у регіоні проявили політичні партії «Блок Петра Порошенка», «Наш край», «Опозиційний блок». За результатами виборів, за списками партії «Опозиційний блок» до міських і районних рад пройшли 46% депутатів. Згідно з офіційними даними ЦВК, у 5 з 10 міських рад у містах обласного значення та у 5 з 9 міських рад районного значення депутати від «Опозиційного блоку» отримали більше 50% голосів. У районних радах депутати від партії отримали більше 50% в одній з 11 районних рад. Зазначені результати відрізняються від попередніх місцевих виборів у Донецькій області, коли Партія Регіонів мала міцну більшість у місцевих радах.

Політичну партію «Наш край», яка з'явилась влітку 2015 року, отримала 23% мандатів у місцевих радах. Факторами успіху партії у Донецькій області є входження до неї впізнаваних місцевих політиків, в тому числі колишніх членів Партії Регіонів, та інтенсивна передвиборча кампанія.

Партія «Блок Петра Порошенка» отримала 12% мандатів у місцевих радах. Решту 19% депутатських місць розподілили між собою такі політичні партії як ВО «Батьківщина», Об'єднання «Самопоміч», Аграрна партія України, «Сила людей» та інші.

За результатами місцевих виборів, міським головою Краматорська став самовисуванець Андрій Панков, а Маріуполя – самовисуванець Вадим Бойченко, який на момент проведення виборів займав посаду директора з персоналу та соціальних питань Маріупольського металургійного комбінату імені Ілліча, що входить до холдингу «Метінвест».

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Для економічного ландшафту області характерні порушені інфраструктурні зв'язки у межах регіону, в тому числі транспортне сполучення між окупованою та не окупованою територіями, а також послаблення господарських та соціальних зв'язків. Частина виробничих потужностей Донецької області, що залишається на окупованій території, була знищена у ході збройного конфлікту або не може використовуватись у виробничому циклі підприємств на підконтрольній Україні території.

Донецька область є лідером серед регіонів України по кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За даними Міністерства соціальної політики, станом на 28 січня 2016 року, на підконтрольній уряду України території Донецької області, було зареєстровано 670572 ВПО, переважна більшість з яких – пенсіонери (457 330), діти (64 300) та люди з інвалідністю (27 848). Осіб працездатного віку обліковано 121 094.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

На підконтрольній Україні території Донецької області залишаються металургійні комбінати ім. Ілліча і «Азовсталь» у Маріуполі, які входять до холдингу «Метінвест», що належить Рінату Ахметову. У галузі машинобудування – комплекс підприємств «Азовмаш» у Маріуполі та «Новокраматорський машинобудівний завод» у Краматорську, останній з яких належить Георгію Скударю. З огляду на те, що основним ринком збуту для «Азовмаш» були країни СНД, у 2014-2015 роках підприємства зазнали падіння обсягів виробництва та зростання кредитних боргів. Хімічна промисловість на підконтрольній Україні території області представлена Дзержинським фенольним заводом (ТОВ «Інкор і Ко») у Торецьку, який входить до холдингу «Метінвест».

Основні показники економічного розвитку області на кінець року (без урахування території у зоні АТО)

Випуск промислової продукції області за 2015 рік порівняно з 2014 роком зменшився на 34,7%. За 2015 рік порівняно з 2014 роком обсяг продукції скоротився у виробництві, передачі та розподіленні електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря – на 11,0%, у виробництві коксу та продуктів нафтопереробки – на 17,1%, в металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – на 26,7%, в машинобудуванні – на 33,8%, у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – у 2,1 рази, у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – у 2,4 рази.

Видобуток рядового вугілля за 2015 рік зменшився порівняно з 2014 роком у 2 рази і склав 13,1 млн. т. Обсяг кам'яного вугілля, яке включає відвантажене рядове вугілля і продукти збагачення, за 2015 рік склав 10,2 млн. т, що менше попереднього року в 1,9 рази.

Виплавка чавуну за 2015 рік, склавши 8,6 млн. т, зменшилася на 14,5%. Річне виробництво сталі склало 8,0 млн. т, що менше 2014 року на 17,9%.

Обсяг сільськогосподарського виробництва області зменшився на 34,7%.

За січень-листопад 2015 року експорт товарів з Донецької області зменшився у 2,4 рази і склав 3371,7 млн. дол. США. Підприємства регіону вивозили продукцію у 100 країн світу проти 122 країн у січні-листопаді 2014 року.

За грудень 2015 року діючі на споживчому ринку області ціни зросли порівняно з груднем 2014 року на 46,9%. Середньорічний рівень інфляції за 2015 рік порівняно з 2014 роком склав 46,1%.

За січень-листопад 2015 року середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника підприємств, установ та організацій в області склала 4910 грн. Порівняно з січнем-листопадом 2014 року показник зріс на 28,5%, реальна заробітна плата знизилася на 10,1%.

Громадянське суспільство

Тенденція до переміщення обласних громадських організацій та громадських активістів до інших регіонів

України продовжилась і в 2015 році. Діяльність переважної більшості новостворених громадянських організацій та тих, котрі залишились в області, була спрямована на подолання негативних наслідків збройного конфлікту: матеріальна та медична підтримка українських військових, допомога внутрішньо переміщеним особам, гуманітарна допомога. Разом із тим, в області з'явилися організації, метою яких є розвиток громадського активізму та підвищення його професійного рівня.

SOS-Краматорськ – Краматорський штаб допомоги переселенцям із зони АТО надає ресурсну підтримку переселенцям у вигляді можливостей працевлаштування, пошуку житла та практичної інформації.

Координаційний центр патріотичних сил «Новий Маріуполь» займається забезпеченням українських солдатів усім необхідним, вивезенням поранених із зони бойових дій та їх забезпеченням ліками, одягом, їжею, допомогою малозабезпеченим та хворим дітям у дитячих будинках, притулках і лікарнях, проведенням патріотичних акцій та патріотичним вихованням молодці Маріуполя.

Рух «Сильні громади Донеччини» був започаткований громадською організацією «Центр UA» з метою розвинути в громадянського суспільства регіону практичні навички контролю і впливу на владу через навчання, проведення досліджень, розслідувань та акцій прямої дії.

У грудні 2014 року за допомогою БО «Львівська освітня фундація» у Краматорську розпочала роботу платформа «Вільна Хата», яка представляє собою неформальний освітній та мистецький молодіжний простір, відкритий для усіх, незалежно від політичних чи релігійних вподобань. Згодом подібна ініціатива як простір для неформальної освіти, саморозвитку та творчості відкрилася у Слов'янську («Теплиця»).

Донецька обласна організація ВГО «Комітет виборців України» (ДОО КВУ) займається незалежним моніторингом виборів, проводить навчання для молодих громадських організацій та органів місцевого самоврядування, а також конкурси на отримання міні-грантів для втілення проектів регіональними ініціативними групами. У 2015 році адвокаційний напрям організації провів кампанію із захисту виборчих прав внутрішньо переміщених осіб. Перед місцевими виборами організація провела інформаційно-мобілізаційну кампанію на підконтрольній Україні території області. За підтримки ДОО КВУ в області видається інформаційний бюлетень «Говорит Донбасс».

Серед найбільш впливових ЗМІ регіону варто виокремити Громадське телебачення Донбасу та сайт «Новости Донбасса», які належать ГО «Донецький інститут інформації». Громадське ТБ є ініціативою журналістів Донеччини зі створення незалежного громадського медіа, до якого мають доступ як Інтернет-користувачі, так і телеглядачі області. У 2015 році Донецька обласна державна телерадіокомпанія відновила мовлення, створивши телеканал «До Тебе». Розпочало роботу «Громадське телебачення Приазов'я» (ініціатива

журналістів-волонтерів Приазов'я зі створення незалежного громадського медіа). Найбільш масовим друкованим виданням регіону є інформаційний бюлетень «Говорит Донбасс», який самостійно видають журналісти та громадськість Донеччини за підтримки ДОО «Комітет виборців України». Газета має наклад від 50 000 до 100 000 екземплярів, розповсюджується безкоштовно в Маріуполі, Краматорську, Костянтинівці, Волновасі, Добропіллі, Слов'янську, Дружківці, Красноармійську.

До впливових інформаційних порталів також слід віднести сайт «Остров» та лінійку сайтів міст Донецької області: 62.ua (Донецьк), 0629.com.ua (Маріуполь), 0639.com.ua (Красноармійськ, Димитров). У 2015 році розпочала роботу громадська інформаційна агенція «Вчасно.ua».

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

ЖАННА СОЛОВЙОВА,

Голова правління МГО «Сучасний Формат»

РЕЗЮМЕ

Основна політична боротьба на місцевих виборах 2015 року у Житомирській області відбувалася поміж двома політичними партіями – «Блоком Петра Порошенка «Солідарність» та партією «Батьківщина». Як результат, саме представники цих партій обійняли ключові посади в області. «Прославилася» область у 2015 році і гучним бізнесовим конфліктом між ТДВ «ЖЛ» і ЗАТ «Житомирські ласощі», пов'язаним із питаннями права власності на житомирську кондитерську фабрику. Громадський сектор Житомира поповнився сотнею нових громадських організацій. Найбільшу кількість серед зареєстрованих становлять громадські організації, а також благодійні організації та фонди такого спрямування, як: захист прав та інтересів учасників АТО, правозахисні, спортивні. У 2015 році обсяг промислової продукції на Житомирщині порівняно з 2014 роком зріс на 9,8%, середньомісячний розмір заробітної плати збільшився на 18,4% у порівнянні із попереднім роком і становив 3271 грн.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. За темпами зростання промислового виробництва Житомирська область у 2015 році посіла перше місце серед регіонів України (хоча обсяг виробництва промислової продукції в Україні за 2015 рік зменшився на 13,4% у порівнянні з попереднім роком).
2. Політичний профіль Житомирщини був представлений наступними найбільш активними партіями, а саме: ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність», ВО «Батьківщина», ПП «Об'єднання Самопоміч», ГР «Народний контроль», ПП «Українське об'єднання патріотів – УКРОП», ВО «Свобода», ПП «Опозиційний блок», Радикальна партія Олега Ляшка. Загалом усі ключові посади в області займають представники двох політичних сил: «Блок Петра Порошенка «Солідарність» та ВО «Батьківщина».
3. Громадський рух мав тенденцію зростання за рахунок створення нових громадських організацій, спрямованих,

в переважній більшості, на захист прав та інтересів учасників АТО та організацій правозахисного спрямування.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

В Житомирській області домінують представники двох політичних сил: Блок Петра Порошенка «Солідарність» та ВО «Батьківщина». Загалом усі ключові посади в області займають їхні представники (голови рад, міські голови, керівники районних рад). Сильні позиції мають також представники політичних партій: «Свобода», «Опозиційний блок», УКРОП. Дані партії мають сформовану мережу по всій області та діючі районні організації.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Основна зміна регіональних еліт у Житомирській області відбулася саме в обласному центрі, де міська команда сформувалась із представників політичної партії БПП «Солідарність» на чолі із міським головою – Сергієм Сухомлиним (БПП «Солідарність»). Голова Житомирської обласної ради представляє партію «Батьківщина». До виборів 2015 року обласну раду очолював представник тієї ж політичної сили.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Найбільш активні партії та політичні діячі: ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність» (голова обласного осередку – Сергій Сухомлин); ВО «Батьківщина» (голова обласного осередку – Анжеліка Лабунська); ПП «Об'єднання Самопоміч» (голова обласного осередку – Наталія Чиж); ГР «Народний контроль» (голова обласного осередку – Світлана Пахольчук); ПП «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» (голова обласного осередку – Тетяна Пашкевич); ВО «Свобода» (голова обласного осередку – Сидір Кізін); ПП «Опозиційний блок» (голова обласного осередку – Юрій Павленко); Радикальна партія Олега Ляшка (голова обласного осередку – Ілля Смичок).

Найбільш резонансні політичні конфлікти у 2015 році

1. Зрив акції регіональної організації ПП «Опозиційний блок» у Житомирській області. Дії активістів 25 серпня, які розібрали інформаційні намети, кинули у смітник вилучені матеріали, а вирізаний шматок палатки з логотипом «Опозиційного блоку» поклали до входу у будівлю міської ради, не призвели до сутичок між різними політичними силами, завдяки своєчасному втручанням, як правоохоронних органів, так і народного депутата Б. Розенבלата, депутата міського ради, заступника голови регіональної організації ПП «Опозиційний блок» у Житомирській області Н. Леонченко. Суттєвого суспільного резонансу ця подія не мала.

2. Оприлюднення заяв всіх 17 депутатів ВО «Батьківщина» Бердичівської міської ради про їх вихід із фракції та політичної партії (вересень). Ситуація свідчила про втрату не лише рейтингу ВО «Батьківщина» на Житомирщині, але й про незгоду ряду членів партійної організації з призначенням А. Лабунської керівником обласної організації партії.

3. Перша сесія обласної ради 7-го скликання (12 листопада). На посаду голови обласної ради фракції запропонували 2 кандидатури, а саме: В.Ширми (фракція БПП «Солідарність») та А. Лабунської (фракція ВО «Батьківщина»). За підсумками таємного голосування, головою обласної ради мінімальною кількістю голосів обрано А. Лабунську («за» – 33 депутати, «проти» – 5). Депутати фракцій Блоку Петра Порошенка «Солідарність» та «Об'єднання «Самопоміч» не голосували. А. Лабунську підтримали депутати з фракцій ВО «Батьківщина, ВО «Свобода», Радикальної партії Олега Ляшка та Опозиційного блоку.

Друге пленарне засідання установчої сесії Бердичівської міської ради (листопад). Категорично проти призначення секретарем Бердичівської міської ради О.Побережного (ВО «Свобода») виступив міський голова В.Мазур. Вирішення конфлікту розтягнулося на декілька місяців.

Інтерв'ю громадського активіста, журналіста С. Фореста з экс-першим секретарем КПУ П. Симоненком (6 грудня). Після інтерв'ю громадська активістка, депутат обласної ради (фракція ПП Об'єднання «Самопоміч») О. Галагуза звинуватила С.Фореста у лобіюванні інтересів «московських окупантів», порушенні законодавства «про декомунізацію» та направила відповідні запити у правоохоронні структури.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Житомирська ОДА: голова – Сергій Машковський, БПП «Солідарність».

Житомирська обласна рада: голова – Анжеліка Лабунська, ВО «Батьківщина»; перший заступник – Володимир Ширма, БПП «Солідарність»; заступник – Наталія Рибак, ПП «Опозиційний блок».

Житомирська міська рада: голова – Сергій Сухомлин, БПП «Солідарність»; секретар – Наталія Чиж, Об'єднання «Самопоміч».

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

У 2015 році обсяг промислової продукції зріс на 9,8%, у т. ч. у добувній промисловості і розробленні кар'єрів – на 24,1%, у переробній промисловості – на 3,3%. За темпами зростання промислового виробництва область посіла перше місце серед регіонів України (обсяг виробництва промислової продукції в Україні за 2015 рік зменшився на 13,4%).

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Житомирська кондитерська фабрика «Житомирські ласощі». На початку 2015 року між двома бізнес-групами, підприємця Ігоря Бойка (мешкає в Україні) та бізнесмена Юрія Ліщинського (переїхав до США), виникло спірне питання щодо володіння фабрикою вартістю близько 100 мільйонів доларів. 23 грудня Вищим адміністративним судом України прийняте рішення щодо відновлення реєстрації ЗАТ «Житомирські ласощі» та скасування реєстрації ТДВ «ЖЛ». Справою займається Національне антикорупційне бюро, оскільки захоплення фабрики

пов'язують з народним депутатом Сергієм Пашинським.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Бізнес конфлікт щодо володіння Житомирською кондитерською фабрикою.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Індекс промислової продукції у 2015 році склав 109,8%, у т.ч. у добувній промисловості і розробленні кар'єрів – 124,1%, у переробній промисловості – 103,3%, у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 95,3%. Обсяг реалізованої промислової продукції порівняно з 2014 роком зріс на 36,9%.

У 2015 році обсяг сільськогосподарського виробництва порівняно з 2014 роком зменшився на 7,9%. Виробництво м'яса (у живій вазі) збільшилось на 4,3%, виробництво молока зменшилося на 0,4%, яєць – на 1,8%.

У 2015 році транспортом області перевезено вантажів на 12,7% менше, ніж у 2014 році, вантажооборот зменшився на 17,9%. Перевезено пасажирів області на 2,7% більше, ніж за 2014 році.

Індекс будівельної продукції у 2015 році порівняно з 2014 роком становив 81,9%.

Оборот роздрібною торгівлю у порівнянних цінах за 2015 рік зменшився на 13,3% проти 2014 року.

Споживчі ціни у грудні 2015 року зросли на 43,7% до грудня 2014 року (по Україні ріст на 43,3%), у т.ч. по продуктах харчування – на 37,4% (по Україні – на 40,1%).

Обсяг експорту товарів у січні-листопаді 2015 року зменшився на 31,2%, імпорту – на 18,3%.

У січні-вересні 2015 року в економіку області внесено 11,3 млн. дол. США іноземних інвестицій. Зменшення сукупного обсягу прямих іноземних інвестицій до початку 2015 року з урахуванням курсової різниці відбулося на 7,6%. У січні-вересні 2015 року підприємствами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 2034,4 млн. грн. капітальних інвестицій, що в порівнянних цінах становить 92,6% обсягу відповідного періоду 2014 року. У розрахунку на одну особу освоєно 1614,6 грн. капітальних інвестицій.

Середньомісячний розмір заробітної плати за 2015 рік порівняно з 2014 роком збільшився на 18,4% і становив 3271 грн. Заборгованість із виплати заробітної плати з початку року зменшилася на 3,9 млн. грн. або на 30,5%, і станом на 01.01.2016 склала 8,9 млн. грн. Борги по зарплаті на економічно-активних підприємствах за цей час зменшилися на 9,4%.

Кількість офіційно зареєстрованих безробітних за 2015 рік становила 21,5 тис. осіб, що на 7,7% більше, ніж за 2014 рік.

Надходження до загального фонду місцевих бюджетів у 2015 році порівняно з 2014 роком зросли на 562,2 млн. грн. або на 30,4%.

Заборгованість за спожиту електроенергію за станом на 01.01.2016 склала 77,0 млн. грн. та збільшилась у порівнянні з 01.01.2015 на 52,7 %.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

ГО «Демальянс допомога» (допомога учасникам АТО та їх родинам); ГО «Все робимо самі» (благодійність, допомога людям із особливими потребами, лікування дітей); Житомирська обласна молодіжна громадська організація «Паритет»(соціальна адаптація переселенців, захист прав жінок, гендерна рівність); Житомирська обласна молодіжна громадська організація «Сучасний Формат» (розвиток громадянського суспільства, посилення взаємодії громадських інституцій з органами влади, підготовка та реалізація бізнес-проектів, посилення правової поінформованості громадськості; залучення учнівської та студентської молоді до активної участі в суспільному житті).

У 2015 році лише у Житомирському міському управлінні юстиції зареєстрували більше 100 нових громадських організацій. Найбільшу кількість серед зареєстрованих становлять громадські, благодійні організації, фонди такого спрямування: захист прав та інтересів учасників АТО, правозахисні, спортивні.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Друковані:

- обласна газета «Ехо» (редактор – Ю.Яцкевич, шеф-редактор видань «Ехо» ЯцкевичВ.М.), суспільно-ділова, двомовна, має найбільший тираж. Новини – різноманітна тематика 4 видань «Ехо», «Телеехо», «Досьє», «Хозяюшка» – від криміналу, скандалів, політики до порад господарям;

- обласна газета «Житомирщина» (в.о. головного редактора Павлов Г.Л.) – громадсько-політична, подає офіційні новини, суспільно важливу інформацію, останнім часом – і скандальну;

- обласна газета «Субота» (засновник, головний редактор Тітов В.В.) – суспільно-інформаційна, подає скандали, розслідування, політику;

- обласна газета «20 хвилин» (засновник ТОВ «PIA Холдинг», головний редактор Гончарова Д.) – рекламно-інформаційна;

- інформаційно-аналітичне видання «Поліські новини» (засновник ТОВ «Редакція газети «Новоград-Волинські новини», поширюється на 3 райони: Новоград-Волинський, Баранівський, Червоноармійський) – інформаційне (суспільно-політичне) видання.

Телебачення та радіо: Філія НТКУ (ТБ і радіо) – директор Головецький В.М., Житомирська область + Радіостанція «Житомирська хвиля» (Житомирська, Київська, Хмельницька, Рівненська, Вінницька області), телеканал СК1 (місто Житомир і район), телеканал «Союз ТВ» (місто Житомир і район).

Інтернет-сайти новин області(цільове призначення матеріалів – суспільно-політичне, для організації докільця тощо): Житомир.інфо, Журнал Житомира, Рупор Житомира, 1.zt.ua, Житомир.today.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Процес підготовки Стратегії розвитку Житомирської області до 2020 року відбувався відповідно до Методології планування регіонального розвитку в Україні. Розпорядженням голови Житомирської ОДА 23.10.2014 року була утворена робоча група з підготовки СРР. Її склад відповідає Методології. На початкових стадіях функціонування робочої групи заходи, спрямовані на покращення взаємодії та зміцнення її спроможності, не проводились.

В області не був розроблений узгоджений загальний план розробки Стратегії. Залучення регіональних зацікавлених сторін у розробці Стратегії здійснювалось облдержадміністрацією, стартова зустріч представників визначених зацікавлених сторін не проводилась.

Оцінка тенденцій соціального та економічного розвитку виписані у Програмі соціального та економічного розвитку Житомирської області на 2015 рік. Соціально-економічний аналіз області прописаний також окремим розділом у Стратегії розвитку Житомирської області до 2020 року. Соціально-економічний аналіз регіону оприлюднено на сайті облдержадміністрації.

Загальна оцінка якості СРР

Найсильніші сторони СРР: відповідає Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р; значний акцент зроблено на людський капітал; керівництво області усвідомлює важливість Стратегії регіонального розвитку та її реалізації для розвитку області.

Глибина соціально-економічного аналізу відповідає Методології та достатньо виявляє нові тенденції у зміні структури регіональної економіки і дозволяє виокремити переваги та ризики у розвитку регіону. Проведений SWOT-аналіз також відповідає Методології. Його підготовлено реалістично та методично вірно. Стратегічне фокусування, формулювання бачення розвитку регіону (місії) та стратегічних цілей здійснювалось співробітниками департаменту економічного розвитку облдержадміністрації. Обговорення пропонування варіантів при цьому практично не проводилось.

Загальний рівень кореляції операційних цілей Стратегії регіонального розвитку Житомирської області з операційними цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року є помірним. Процес розробки SWOT-матриці не був відкритим. Її розробкою займалися лише спеціалісти департаменту економічного розвитку облдержадміністрації. Презентація SWOT-матриці відбулась лише частково. Результати SWOT-аналізу були представлені під час круглого столу засідання робочої групи, яка мала б бути долучена до розробки Стратегії. Разом з тим, проводились консультації з суб'єктами регіонального розвитку для узгодження пропозицій до проекту Стратегії.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Початок процесу розробки Стратегії відбувався недостатньо прозоро. Проект Стратегії розроблявся виключно спеціалістами департаменту економічного

розвитку облдержадміністрації. Зацікавлені сторони та громадськість було проінформовано про мету, ключові кроки і результати підготовчого етапу процесу в рамках круглого столу із представлення проекту Стратегії (29.12.2014р.). Під час заходу також було коротко представлено напрацювання проекту Стратегії. Інформація про початок роботи над проектом Стратегії у ЗМІ була відсутня. Публічні заходи щодо початку розробки Стратегії не проводилися. Процес створення робочої групи із розробки Стратегії відбувався непрозоро. До складу робочої групи не увійшли представники більшості зацікавлених у розробці Стратегії громадських організацій, що обумовлено непрозорістю процесу початку роботи.

До проблем, що стримують подальшу роботу над реалізацією СРР належать:

необхідність у формуванні вимірюваних, якісних індикаторів реалізації стратегії регіонального розвитку та внесення їх у відповідність з індикаторами досягнення операційних цілей СРР;

децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування, а саме відображення даних аспектів в СРР та їх вплив на розвиток регіону в цілому.

Рекомендації до розробників СРР:

- проводити навчання для посадових осіб органів місцевого самоврядування, структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади щодо розроблення проектів на отримання фінансування з Державного фонду регіонального розвитку;

- активніше залучати малий та середній бізнес до проектної діяльності. Популяризувати інформацію про діяльність Державного фонду регіонального розвитку, напрацювання алгоритму з написання якісних проектних заявок з метою отримання фінансування з цього фонду на їх реалізацію.

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ**ВОЛОДИМИР ФЕСЬКОВ,***Координатор ГО «Закарпатський Громадський Центр»***РЕЗЮМЕ**

На Закарпатті протягом 2015 року відбулась зміна політичного впливу у державних виконавчих органах, однак за підсумками місцевих виборів органи місцевого самоврядування залишились підконтрольними двом політичним силам в області. Не зважаючи на кількість активів, зосереджених в руках колишніх представників Партії регіонів, протягом 2015 року в області не спостерігався перерозподіл, а результати виборів свідчать про те, що жодної політичної відповідальності більшість з них не понесла. Економіка області завершила рік за умов падіння обсягів виробництва.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність» вдалось взяти державні виконавчі органи влади під свій контроль, очистивши їх керівний склад від прихильників чи представників партії «Єдиний центр». Наступним рубіжем були органи місцевого самоврядування області,

однак за підсумками місцевих виборів, щоб протистояти партії «Єдиний центр», БПП «Солідарність» доводиться синхронізувати свої дії з колишніми представниками Партії регіонів.

2. Суб'єкти господарювання в Закарпатській області, незважаючи на постійну орієнтацію на ринок країн Європейського Союзу, значно знизили обсяги експорту та імпорту товарів. Натомість, зросли показники по відношенню до Сполучених Штатів Америки.

3. Громадянське суспільство сьогодні не відіграє значного впливу в соціально-політичному житті області. Сильні позиції продовжують займати організації з багаторічним досвідом. Натомість, нові (постмайданівські) інститути громадянського суспільства не змогли створити суб'єктність, що впливала б на процеси в області. Основні засоби масової інформації продовжують перебувати у сфері впливу головних політиків області.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Політична карта початку 2015 року ознаменувалась суттєвою активізацією промайданівських політичних сил, підсилених регіональними перемогами на виборах народних депутатів України 2014 року. Депутати місцевих рад від партій «Єдиний центр», «Батьківщина», «Народний Фронт» та «УДАР» стали активними учасниками суспільно-політичних процесів в області. Значна кількість посад виконавчої влади була в руках представників цих партій. Натомість, члени та представники Партії регіонів, склавши партійні квитки та вийшовши з однойменних фракцій в місцевих радах, масово почали об'єднуватись у різні депутатські групи з нейтральним чи то проукраїнським забарвленням, на кшталт «Закарпаття», «За розвиток Ужгорода», «За об'єднану Виноградівщину», ставши слабко публічними утвореннями.

В органах місцевого самоврядування домінуючими політичними силами була партія «Єдиний центр», яка щонайменше представляла третину всього складу в місцевих радах (в Закарпатській обласній раді VI скликання – 43%). Відтак, переважаючи більшість місцевих рад області очолювали члени партії «Єдиний центр» та її симпатички.

Виконавча влада на початку 2015 року у керівному складі адміністрацій була представлена особами, позиція та діяльність яких, виказувала відверту симпатію до політичної сили «Єдиний центр». Закарпатську обласну державну адміністрацію очолював Василь Губаль, який офіційно не був членом партії «Єдиний центр», але своїми діями та позицією демонстрував глибоку симпатію до цієї політичної сили та її лідерів.

Після подій в місті Мукачево у липні 2015 року (між «Правим Сектором», місцевими організованими злочинними групами та правоохоронними органами), відбулась зміна у керівництві виконавчої влади Закарпаття. Головою обласної державної адміністрації було призначено Геннадія Москаля, якого на засіданні Закарпатської обласної ради представив особисто Президент України Петро Порошенко. Відтак, виконавчі органи в районах області були очолені людьми близькими до пропрезидентської партії чи тими, хто

готовий був разом з нею на місцевому рівні політично протидіяти партії «Єдиний центр».

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Після місцевих виборів 2015 року, значне представництво в області отримали партія «Єдиний центр», БПП «Солідарність» та «Відродження» (куди увійшли колишні члени «Партія регіонів»). Інші мандати були розподілені між багатьма менш відомими партіями, які стали майданчиками для проходження кандидатів до місцевих рад.

На кінець 2015 року виконавча гілка влади залишилась під впливом партії «БПП «Солідарність». В органах місцевого самоврядування вплив мають БПП «Солідарність» та «Єдиний центр». В окремих радах півдня регіону, значне представництво мають угорські партії України, що під час виборів об'єдналися під «КМКС Партія угорців України». В окремих районах області органи місцевого самоврядування мають сильне представництво партії «Батьківщина».

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Найбільш активними політичними діячами краю протягом 2015 року були Геннадій Москаль (голова Закарпатської ОДА, БПП «Солідарність»), Віктор Балоба (народний депутат України, партія «Єдиний центр»), Василь Петьовка (народний депутат України, партія «Єдиний центр»), Валерій Пацкан (народний депутат України, БПП «Солідарність») та Роберт Горват (народний депутат України, БПП «Солідарність»). Найбільш активними політичними силами краю протягом 2015 року були партія «Єдиний центр» та Блок Петра Порошенка «Солідарність».

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Найбільш резонансним політичним конфліктом стали липневі події в Мукачево. Голова Закарпатської ОДА Геннадій Москаль прямо звинуватив Віктора Балобу та партію «Єдиний центр» в ескалації озброєного конфлікту між організованими злочинними групами та «Правим Сектором». Пізніше, Г. Москаль неодноразово заявляв про підкупи виборців, які здійснюють члени партії «Єдиний центр», передавши до органів поліції список підозрюваних ним осіб. Поліція, за фактом перевірки, заяви голови ОДА не підтвердила. Представники партії «Єдиний центр» у відповідь заявили, що таким чином ведеться кампанія з дискредитації їхньої політичної сили, та відводиться увага від купівлі голосів колишніми представниками Партії регіонів.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Закарпатська ОДА: голова – Геннадій Москаль (з липня 2015 року); попереднє місце роботи: керівник Луганської обласної військово-цивільної адміністрації; депутат Закарпатської обласної ради від «Блок Петра Порошенко – Солідарність». Заступник голови – керівник апарату – Олександр Петік (з серпня 2015 року), позапартійний; попереднє місце роботи: голова Сватівської райдержадміністрації Луганської області.

Закарпатська обласна рада: голова – Михайло Рівіс

(з грудня 2015 року); попереднє місце роботи: перший заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів Хустської міської ради; депутат Закарпатської обласної ради від БПП «Солідарність». Перший заступник голови – Йосип Борто (з грудня 2015 року); попереднє місце роботи: заступник голови Виноградівської районної ради; депутат Закарпатської обласної ради від «КМКС «Партія угорців України».

Міська рада Ужгорода: голова – Богдан Андрій, ПП «Відродження»; попереднє місце роботи: секретар Ужгородської міської ради. Перший заступник голови – Іштван Цап (з листопада 2015 року), позапартійний; попереднє місце роботи: керівник торговельно-економічної місії у складі Посольства України в Угорській Республіці. Заступник голови – Олександр Білак (з листопада 2015 року), позапартійний; попереднє місце роботи: фінансовий директор Ужгородської громадської організації «Інститут транскордонного співробітництва». Заступник голови – Олександр Габор (з листопада 2015 року), позапартійний; попереднє місце роботи: заступник начальника управління контролю за використанням та охороною земель Державної інспекції сільського господарства у Закарпатській області.

Обласний прокурор: Володимир Янко, позапартійний; попереднє місце роботи: заступник прокурора Івано-Франківської області.

Обласний податківець: Олексій Петріченко, позапартійний; попереднє місце роботи: начальник координаційно-моніторингового управління Головного управління Міндоходів у Закарпатській області.

Обласна міліція (поліція): начальник УМВС України в області – Сергій Князев (з липня 2015 року), позапартійний; попереднє місце роботи: т. в. о. заступника начальника Головного управління МВС України в Донецькій області, начальник кримінальної міліції.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Економіка області за 2015 рік характеризується падінням обсягів виробництва продукції. У добувній промисловості і розробленні кар'єрів у 2015 році виробництво зменшилось на 13,6%.

У переробній промисловості у 2015 році обсяг виробленої продукції знижено на 22,8%. У виробництві харчових продуктів та напоїв відбулось зниження (83,6%). В першу чергу, скорочено виробництво соків та сумішей соків фруктових та овочевих, вод натуральних мінеральних газованих, дитячого харчування, вина виноградного, хліба та виробів хлібобулочних, нетривалого зберігання.

На підприємствах з текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів випуск продукції у 2015 році зменшився на 3,8% за рахунок зниження обсягів виробництва на підприємствах текстильного виробництва – на 41,9%, з виробництва одягу – на 2,5%.

На підприємствах з виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності у 2015 році, індекс промислової продукції становив 94,8%, у т.ч.

з оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння – 96,5%, з виробництва паперу та паперових виробів – 66,7% поліграфічної діяльності, тиражування записаної інформації – 76,0%. Протягом 2015 року спостерігалась негативна тенденція у машинобудуванні, крім ремонту і монтажу машин і устаткування, падіння випуску продукції становило 35,0%. Спад виробництва відбувся на підприємствах з виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (на 67,4%), з виробництва машин і устаткування (на 34,6%), з виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (на 1,7%). На підприємствах із виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції спостерігалось скорочення обсягів продукції до 2014р. на 10,1%.

Зростання обсягів виробництва продукції зафіксовано у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 4,9%.

Вантажооборот збільшився на 1,5%, а пасажирооборот – на 0,4%.

Порівняно із січнем-листопадом 2014 року обсяг експорту зменшився на 20,5%, імпорту – на 36,0%.

Зовнішня торгівля товарами Закарпатської області здійснювалась зі 34 країнами світу. Найбільше експортувалось товарів до Угорщини – 44125,2 тис. дол. США (зменшилось на 7,0% порівняно з 2014 роком), Австрії – 27360,5 тис. дол. США (зменшилось на 38,7%), Німеччини – 21726,5 тис. дол. США (зменшилось на 38,7%), Чехії – 15036,4 тис. дол. США (зросло на 37,3%), Італії – 14174,7 тис. дол. США (зменшилось на 10,2%), Великої Британії – 1087,1 тис. дол. США (зросло на 149,4%).

Імпорт товарів здійснювався найбільше з Австрії – 3273,5 тис. дол. США (зменшилось на 24,7%), Словаччини – 2566,4 тис. дол. США (зменшилось на 42,0%), США – 2351,3 тис. дол. США (зросло на 52,2%), Німеччини – 2336,9 тис. дол. США (зменшилось на 37,8%), Угорщини – 2014,2 тис. дол. США (зменшилось на 66,1%), Італії – 133,7 тис. дол. США (зменшилось на 31,%)

Ймовірними факторами впливу є низький рівень конкурентоспроможності регіону; відсутність інвестицій; слабка та застаріла інфраструктура підприємств.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Промисловість Закарпаття представлена близько 270 підприємствами. Найбільшими підприємствами області є підприємства з іноземними інвестиціями: ПрАТ «Єврокар», ТОВ «Ядзакі Україна» та ТОВ «ДжейбілСьоркитЮкрейнЛімітед». Керівництво не належить до бізнес еліт.

ПАО «Ужгородский Турбогаз»: власник – Костянтин Жеваго, народний депутат III-VIII скликань (ВО «Батьківщина»; останнє скликання – самовисуванець). ТОВ «ХІПП-Ужгород»: директор – Володимир Панков, депутат Ужгородської районної ради VI скликання («Єдиний центр»). ОП «Ужгородський коньячний завод»:

співвласник – Володимир Гісем, депутат Закарпатської обласної ради IV, V, VI скликань (Соціалістична партія України, Партія регіонів); інший співвласник з контрольним пакетом акцій – Олександр Янукович, народний депутат VIII скликання (Партія регіонів), знаходиться в розшуку правоохоронними органами України. «Мукачівський завод точприлад»: власник – Віктор Балоба, власність Віктора Балоба, народний депутат України IV, VII та VIII скликань.

Перерозподіл власності на хвилі політичних змін протягом 2015 року в області не зафіксовано. Значних бізнес-конфліктів, які би вплинули на соціально-економічну ситуацію не зафіксовано.

Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за 2015 рік склала 3234 грн. і зросла порівняно з 2014 роком на 21,9%.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Громадська рада при Ужгородській міській раді, працює у сфері місцевого врядування та є консультативно-дорадчим органом Ужгородської міської ради. Голова ради Олександр Пересоляк, адвокат. У публічній площині концентрують увагу на проблемах міста та пошуку шляхів їх вирішення. Доволі критичні до влади. Мають високу медійну присутність.

РМЕО «Екосфера» працює у сфері екологічного просвітництва та захисту навколишнього середовища. Керівник організації Оксана Станкевич. Виступають як експерти з екології, є активними співучасниками екологічного руху області, протидіють незаконній діяльності, що наносить шкоду екологічному фону області.

Карпатське Агентство Прав Людини «ВЕСТЕД» працює у сфері правозахисту. Керівник організації Марія Менджул, викладач Ужгородського національного університету. В публічній площині систематично присутня інформація про діяльність організації та її наслідки.

Агентство сприяння сталому розвитку Карпатського регіону «ФОРЗА» сприяє сталому розвитку Карпатського регіону України в економічному, екологічному та соціальному аспектах управління природними ресурсами і розвитку громад. Голова організації Олеся Лойко. Піднімають проблеми лісового господарства, інфраструктури, гідрологічної ролі лісів, зміни клімату.

Протягом 2015 року з'являлись нові громадські організації, основна частина з яких є постмайданівськими проектами, які, щоправда, не стали активними та масовими.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Телеканал «Тиса-1», філія національної телекомпанії України «Закарпатська регіональна дирекція», мовлять через супутник, відтак покривають усю територію Закарпатської області. Профіль інформації: суспільно-політична та економічна тематика, новинарні та аналітичні програми; програми мовою національних меншин. Є державною власністю. Керівник (генеральний директор) Віталій Мещеряков, позапартійний. До 2014

року взаємодіяв з представниками Партії регіонів.

Телеканал «М-Студіо», охоплює 75 відсотків території Закарпатської області. Профіль інформації: суспільно-політична тематика, новинарні та розважальні передачі. Власник: виробничо-комерційне ТОВ «Продюсер», засновники Оксана Балоба, Крістіан Горонді, Петьовка Марина, Токар Мирослава, ТОВ «Барва», керівник Володимир Шубець (у 2010 та 2011 роках кандидат до Мукачівської міської ради від партії «Єдиний центр»). Телеканал у сфері впливу родини Балоб та Петьовки (народні депутати України).

Інтернет-видання «Mukachevo.net». Основна цільова аудиторія – жителі міста Мукачево. Профіль інформації: суспільно-політична інформація про Закарпаття та Україну. Репортажі, аналітика, блоги, спецпроекти (на кшталт «Вибори 2015»). Редактори: Лендел Роман, Дмитро Васильєв. Засновниками ТОВ «Інформаційно-діловий портал «Мукачево.net» є Тужанський Дмитро Володимирович та ТОВ «Корал». Інтернет-видання у сфері впливу родини Балоб та Петьовки (народні депутати України).

Інтернет-видання «Закарпаття онлайн». Основна цільова аудиторія – жителі області та Ужгорода. Профіль інформації: суспільно-політична інформація про Закарпаття; репортажі, аналітика, розслідування, блоги. Власник та головний редактор – Олег Діба. Інтернет-видання у сфері впливу родини Балоб та Петьовки (народні депутати України).

Інтернет-видання «Про Захід». Основна цільова аудиторія – жителі міста Ужгород та Закарпатської області. Профіль інформації: суспільно-політична інформація про Закарпаття та Україну; репортажі, блоги, спеціальні проекти (на кшталт історичні довідки з життя області). Головний редактор: Юрій Лівак. Інтернет-видання у сфері впливу Валерія Пацкана (народний депутат України).

Нових ЗМІ не з'являлось. Існують окремі сторінки в мережі Інтернет, що претендують на статус ЗМІ. Однак їхня робота несистемна та часто ангажована. Малочисельна аудиторія.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Від початку роботи над виробленням Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020 року Закарпатська ОДА діяла неопублічно. Розпорядження голови Закарпатської ОДА №250 від 18.08.2014 року «Про координаційну раду з розроблення проекту Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020 року» не було оприлюднено відповідно до законодавства України. Окрема інформація, яка б офіційно повідомляла про початок роботи над розробкою СРР, була відсутня. Про початок роботи вдалось з'ясувати з кількох скупих новинарних повідомлень про робочу зустріч та візит до сусідньої області на офіційній веб-сторінці ОДА. Зацікавлені сторони та громадськість не були поінформовані про підготовчий етап початку розробки СРР.

Подальша робота велась несистемно в закритому від громадськості режимі. Інформація для ознайомлення

була недоступна у відкритих джерелах. За свідченням окремих учасників керівного комітету, їх не інформували про стан справ, пов'язаних з розробкою. В листопаді 2014 року було змінено начальника Департаменту економічного розвитку та торгівлі ОДА.

Відтак громадськість з власної ініціативи почала організовувати публічні заходи, присвячені розробці Стратегії, запрошуючи представників органів місцевого самоврядування та виконавчої влади на них. Таким чином, станом на грудень 2014 року вдалось домовитись про конкретні кроки в розробці Стратегії, за участі місцевих експертів від громадськості та інших зацікавлених сторін.

Пік роботи припав на початок 2015 року, де в доволі стислих часових рамках потрібно було зробити якісну Стратегію. Учасники відмовились залучати до роботи зовнішніх експертних інститутів, що могли за фінансові ресурси – розробити Стратегію. При цьому, до роботи були залучені провідні експерти області, які спроможні були виконувати глибоку внутрішню аналітичну роботу. Серед них: Ужгородський національний університет, Мукачівський державний університет, Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, Центр стратегічного партнерства регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень, Агентство місцевого розвитку та інформаційних ресурсів «Європоліс».

Робота над розробкою набула значно більшої публічності. Окрім інформації про засідання робочих груп та окремих коментарів експертів у місцевих ЗМІ, було видано кілька окремих публікацій, присвячених темі процесу, відео-сюжети та окремі телепередачі на обласному державному телеканалі.

Певним чином зазнала модернізації і методологія. Цього, в тому числі, вимагали обставини, пов'язані, в першу чергу, з термінами розробки. Так, не створювалась велика за кількістю учасників робоча група, що було пропонувано методологією, через загрозу ускладнити працездатність органу. Основна робота здійснювалась силами експертів громадського та наукового середовища; з іншого боку за рахунок широкого анкетного опитування, залучено широке коло інших зацікавлених сторін.

Досвід реалізації попередньої стратегії до 2015 року продемонстрував, що неопрацьовані показники та індикатори для моніторингу, є загрозою для ефективної реалізації Стратегії. Тому в процесі розробки СРР були визначені двотижневі засідання робочих груп з працівниками відділів, управлінь та департаментів ОДА для їх спільного визначення.

Відповідність Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020 року Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року було одним з ключових елементів методології, якого важливо було дотримуватись. Однак специфіка області, просторові переваги та експертне середовище дозволили здійснити гармонізацію Стратегії із цілями Стратегії Українсько-Словацького ТКС, Стратегією ЄС для Дунайського регіону, Стратегією Карпатського

Євро регіону-2020.

У серпні 2015 року департаментом економічного розвитку і торгівлі ОДА був поданий на сесію обласної ради План заходів з реалізації Стратегії (прийнятий 27.08.2015), який до цього не проходив обговорення та консультування з громадськістю (в першу чергу, розробниками Стратегії), в тому числі, профільною Комісією Громадської ради при ОДА.

Значною проблемою є те, що в середині 2015 року відбулась зміна виконавчої влади в області. Відтак почала формуватися нова управлінська команда, яка з певним скептицизмом ставиться до документу розробленого за попередньої влади, що не може не відобразитись на його реалізації. Складається враження, що єдиним стимулом для неї є Державний фонд регіонального розвитку та кошти, які можна від нього отримати на реалізацію проектів. При цьому, абсолютно відсутнє розуміння того, що розроблений документ не є стратегією виключно влади, вмщуючи швидше бачення експертного громадського середовища та громад області. Не створена і не запроваджена система моніторингу реалізації Стратегії.

Негативної оцінки заслуговує виключення восени 2015 року з регіональної конкурсної комісії з оцінки та забезпечення проведення відбору інвестиційних програм та проектів, що можуть реалізуватися за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку в Закарпатській області, одного з головних експертів від громадськості Олега Лукшу, який до цього був активним учасником розробки Стратегії, інших стратегій в Україні та за її межами.

При цьому якість самих проектів, що проходить через комісію, є низькою, а значна частина відібраних у 2015 році проектів не мають стратегічного значення щодо операційних цілей і завдань Стратегії. Переважну більшість складають проекти з минулих років, які потребували фінансування для повного завершення.

Підвищити якість реалізації Стратегії може допомогти створення моніторингової платформи з числа кваліфікованих експертів від громадськості, які б систематично досліджували якість виконання документу та надавали б департаменту економічного розвитку і торгівлі Закарпатської ОДА висновки та рекомендації.

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

ДМИТРО АРАБАДЖИЄВ,

Професор кафедри соціальної роботи

Запорізького національного технічного університету,

доктор політичних наук

ІГОР ЗУБКО,

Президент Благодійного фонду «Оберіг»

РЕЗЮМЕ

Протягом 2015 року колишні провладні представники Партії регіонів на Запоріжжі переформатувалися, взявши участь у нових політичних проектах («Опозиційний блок» та «Наш край») та після місцевих виборів отримали контроль над органами місцевого самоврядування. Президентська вертикаль у регіоні довгий час не була сформована, а БПП «Солідарність» не демонструвала

активної політичної позиції. В області спостерігається стійка тенденція скорочення обсягів промислового виробництва.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Серед факторів, які негативно впливали на ефективність функціонування держапарату у 2015 році, – відсутність протягом значного часу голови ОДА та більшості керівників РДА.
2. Фінансово-промислова група Ріната Ахметова посилила свою присутність у регіоні, використавши для «входження у владу» ПП «Опозиційний блок».
3. В області спостерігалось падіння обсягів промислового виробництва, особливо у ключовій для регіону сфері – металургійній.
4. Представники громадських організацій, які сприяли перемозі Майдану, не змогли конвертувати свою громадську активність у політичні дивіденди та пересварилися між собою.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Підсумки позачергових президентських та парламентських виборів 2014 р. показали зростання впливу новоствореного проекту «Опозиційний блок». У 7 з 9 виборчих округів за партійними списками переміг «Опозиційний блок», отримавши в середньому понад 20% голосів. З 9 народних депутатів-мажоритарників лише четверо є представниками БПП «Солідарність», а з п'яти самовисуванців В'ячеслав Богуслаєв, Володимир Бандуров, Олександр Пономарьов та Євген Балицький вже проходили до ВРУ як члени Партії регіонів.

Колишні представники Партії регіонів, які контролювали більшу частину місцевих рад, увійшли до нових політичних проектів «Опозиційний блок» та «Наш край» (Сергій та Володимир Кальцеви, Сергій Грачов, Павло Матвієнко, Микола Ярмошук, Станіслав Лимарчук та інші).

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Після місцевих виборів у жовтні найбільшу кількість депутатів у місцевих радах отримав «Опозиційний блок». Так, до цієї політичної сили належать 28 з 84 депутатів обласної ради, 20 з 64 – у Запорізькій міській. З п'яти міст обласного значення «Опозиційний блок» має міських голів у Токмаку, Енергодарі. Хоча міський голова м. Запоріжжя й переміг в якості самовисуванця, він також є ставлеником ВАТ «Запоріжсталь» та цієї політичної сили. Лише у м. Мелітополь головою став представник БПП «Солідарність» Сергій Мінько, а у м. Бердянськ – «Нашого краю» Володимир Чепурний.

Тривалий час в області не могла сформуватися президентська вертикаль влади: це виявлялося у відсутності губернатора до лютого 2015 року, призначенні на цю посаду вихідців з інших областей (Валентин Резніченко лише один місяць очолював Запорізьку ОДА) та відсутності голів РДА на місцях. Лише 6 квітня губернатором став Григорій Самардак, а наприкінці квітня-початку травня було призначено більшість голів РДА. Однак, враховуючи слабкий

результат БПП «Солідарність» на місцевих виборах, діючий голова ОДА Григорій Самардак у грудні 2015 року очолив Запорізьку обласну раду.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області під 2015 року

Серед найбільш активних політичних діячів та політичних партій – народні депутати України Ігор Артюшенко та Микола Фролов (БПП «Солідарність»). Останній брав активну участь у виборах Запорізького міського голови, посівши друге місце. Керівник обласного осередку УКРОП Ярослав Грішин, переможець на посаду мера м. Запоріжжя Володимир Буряк (головний інженер ВАТ «Запоріжсталь»). Активну діяльність у регіоні проводили партії «Опозиційний блок», «Наш край», УКРОП.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Найбільш резонансні політичні конфлікти виникали під час місцевих виборів і були пов'язані з відмовою ряду ТВК реєструвати ту чи іншу політичну силу. Так, обласна виборча комісія ухвалила рішення про відмову у реєстрації кандидатів в депутати облради від партії «Наш край», Бердянська ТВК – «Опозиційного блоку», Мелітопольська МВК – БПП «Блок Петра Порошенка» та «Сильної України» тощо.

2. У м. Мелітополь відразу після місцевих виборів триває конфлікт між міським головою Сергієм Міньком (БПП «Солідарність») та фракцією «Опозиційного блоку», яка має більшість у міськраді.

3. Великий резонанс отримала різка заява Президента України у вересні 2015 року щодо звернення Запорізької обласної ради з клопотанням про спеціальний статус регіону. Петро Порошенко заявив, що Запоріжжя натякає на федералізацію, і запевнив, що не допустить цього.

Політична приналежність керманів області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Запорізька ОДА: голова – Валентин Резніченко (у лютому-березні 2015 року), позапартійний; Григорій Самардак, БПП «Солідарність» (з 6 квітня до кінця грудня 2015 року, до цього виконував обов'язки першого заступника голови ОДА); заступник – Едуард Гугнін, БПП «Солідарність».

Запорізька обласна рада: голова – Григорій Самардак, БПП «Солідарність» (з грудня 2015 року); Віктор Межейко, Партія регіонів (до 26.10.2015).

Запорізька міська рада: Олександр Сін, ВО «Батьківщина», Партія регіонів, у 2015 році позиціонував себе позапартійним (до листопада 2015 року встиг змінити декілька партій - ВО «Батьківщина», Партія регіонів).

Обласний прокурор: Олександр Шацький, позапартійний.

Обласний податківець: Олексій Кавилін, позапартійний.

Обласна міліція (поліція): начальник Головного управління УМВС України у Запорізькій області: Віктор Ольховський, позапартійний.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Регіон є провідним центром вітчизняного авіадвигунобудування, виробництва трансформаторів та

іншої високотехнологічної продукції, а також металургійного виробництва. Тут діють більше ніж 160 потужних промислових підприємств. Четвертий рік поспіль продовжується тенденція скорочення обсягів промислового виробництва порівняно з аналогічним періодом попереднього року, за січень-листопад 2015 року на 5,0% (по Україні – на 14,4 %). За цим показником область посіла 10 місце серед регіонів.

Зменшенням обсягів виробництва відбулося у таких провідних для регіону галузях, як металургійному виробництві та машинобудуванні: ПАТ «Запоріжсталь» (сталі – на 0,4%, прокату – на 2,1%), ПАТ «Дніпроспецсталь» (сталі – на 14,3%, прокату – на 13,9%), ПАТ «Запорізький завод феросплавів» (феросплавів – на 20,6%), ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» (легкових автомобілів – на 72,2%, вантажних – на 75,9%).

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

У регіоні активно працює ФПГ Ріната Ахметова. Метінвест є власником понад 50% акцій ВАТ «Запоріжсталь». Завдяки цьому Р. Ахметов також отримав пакети акцій на афілійовані підприємства: ПАТ «Запоріжвогнетрив», ПАТ «Запоріжжкокс», ПАТ «Запорізький залізорудний комбінат», ПАТ «Дніпроенерго» – Запорізька ТЕС. ФПГ контролює обласний осередок партії «Опозиційний блок».

Група І. Коломойського «Приват»: промислові активи – ПАТ «Запорізький феросплавний завод», також має інтерес до ПАТ «Запорізький масложиркомбінат» та хоче отримати контроль над ВАТ «Запоріжобленерго». Олігарх контролює обласний осередок партії УКРОП.

Група В. Богуслаєва: промислові активи – ПАТ «Мотор-січ», авіакомпанія «Мотор-січ». Політичні активи – партія «Нова політика».

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

У 2015 році на ВАТ «Запоріжобленерго» тривав конфлікт, пов'язаний зі спробами змінити голову правління компанії, між трьома ключовими міноритарними акціонерами: Костянтином Григоришиним, братами Суркісами та Ігорем Коломойським.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Обласний бюджет за результатами 2015 року виконано по доходах загального та спеціального фондів (без власних надходжень бюджетних установ та міжбюджетних трансфертів) в обсязі 1 051 451,6 тис. грн, що складає 118,6% до затвердженого з урахуванням змін плану. Надходження доходів за 2015 рік збільшилися на 87 899,5 тис. грн. (на 9,1%) у порівнянні з 2014 роком. У 2015 році з державного бюджету отримано 4 350 848,5 тис. грн. дотацій і цільових субвенцій (99,1 % до затверджених у бюджеті), що на 1 228 817,5 тис. грн. (на 39,4 %) більше у порівнянні з 2014 роком.

Середньомісячна заробітна плата по області за січень-листопад 2015 року склала 4 126 грн. (4 місце серед регіонів) і збільшилася у порівнянні з аналогічним

періодом 2014 року на 22,1% (4 місце).

Індекс реальної заробітної плати склав 80,2% (4 місце серед регіонів, по Україні – 78,9%).

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Серед інститутів громадянського суспільства найбільш активними були представники волонтерських організацій (БФ «Лебедія», БФ «Солдатські матері», ГО «Жіноча сотня Запоріжжя»), які опікуються роботою як з бійцями АТО і територіальної самооборони, так і допомогою вимушеним переселенцям із Донецької і Луганської областей, а також громадська організація «Запорізький медіа-центр».

Активними були громадські організації мілітарного спрямування, зокрема «Визвольний Рух СИЛА НАЦІЇ» (керівник – Сергій Канівець та «Самооборона Майдану Запоріжжя» (керівник – Дмитро Харьков). «Визвольний Рух СИЛА НАЦІЇ» декілька разів у 2015 році пікетував обласну прокуратуру, звинувачуючи обласного прокурора Олександра Шацького у корупції та небажанні розслідувати розгін Євромайдану у м. Запоріжжя.

У листопаді 2015 року у м. Запоріжжя було створено громадський рух «Ми – запорожці» (Таїсія Мельниченко, Ірина Ярмо, Дмитро Харьков). Мета громадського руху – мобілізація небайдужих городян проти загрози захоплення міста так званім донецьким кланом Ахметова.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

У регіоні працюють шість місцевих телеканалів. Два канали виступають рупорами органів влади – ЗОДТРК «Запоріжжя», який нині реформується у форматі суспільного телебачення і «Муніципальна телемережа» (МТМ). ТРК «ТВ-5», «Алекс» – комерційні, які є рупорами відповідно ВАТ «Запоріжсталь» (Р. Ахметов) та ПАТ «Мотор Січ» (В. Богуслаєв).

Серед друкованих ЗМІ найбільш рейтинговими та тиражними є «Субота плюс» (родина Василенків), що досить критично ставиться до діяльності як міської, так і обласної влади, та газета «Міг». «Запорізька правда» і «Запорізька Січ» є органами облради і міськради відповідно, із відповідною позицією. Два друкованих видання в Запоріжжі висловлюють позицію промислових підприємств: «Індустріальное Запорожье» – МК «Запоріжсталь» Р. Ахметова і «Позиція» ПАТ «Мотор Січ» В. Богуслаєва.

Досить популярною є газета «Прав.Да». Головний редактор – Валерій Зотов. На сьогодні газета тісно пов'язана (публікаціями і спільним робочим приміщенням) з інформаційно-аналітичним ресурсом «Вся власть» (vv.com.ua). Сайт «Голос Запорожжя» (golos.zp.ua) – є основним рупором GlobalMediaHolding (Є. Черняк) і найбільш популярним Інтернет-ресурсом.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Стратегію регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року було прийнято Запорізькою обласною радою 25.02.2016, одночасно було

затверджено План заходів на 2016-2018 роки з реалізації Стратегії рішеннями № 1 та № 2 відповідно.

Процес розробки Стратегії відбувався переважно відповідно до Методології планування регіонального розвитку в Україні. Робоча група із розробки Стратегії була утворена розпорядженням голови облдержадміністрації 20.04.2015. В області був розроблений узгоджений загальний план розробки Стратегії, а фактичний графік роботи робочої групи відповідав офіційному. Мобілізацією регіональних зацікавлених сторін у розробці Стратегії опікувалась облдержадміністрація. Але створення робочої групи із розробки Стратегії відбувалось недостатньо прозоро та дуже швидко, тому не всі охочі змогли увійти до її складу, а багато хто із членів громадської ради при облдержадміністрації, наприклад, довідався про своє включення до робочої групи вже постфактум. Внаслідок запізнення із початком роботи над СРР мало часу було виділено для ознайомлення громадськості із відповідними матеріалами. Утрудненим був процес врахування думки громадськості, частина пропозицій необґрунтовано проігнорована.

Проекти стратегічного бачення, місії, SWOT-аналіз та стратегічні напрями розвитку області до 2020 року презентовані (25.06.2015) Керівному комітету з розробки проекту Стратегії, який прийняв рішення взяти за основу запропоновані матеріали. На публічному заході із громадського обговорення попередніх матеріалів проекту Стратегії, що відбувся 23.07.2015 в Запорізькій ОДА, презентовано остаточний варіант місії та стратегічного бачення області, хоча реального обговорення не відбулось. Остаточне рішення щодо формулювання стратегічного бачення, місії та стратегічних цілей Стратегії прийнято на засіданні Керівного комітету 28.08.2015, після чого проект ще доопрацьовувався.

Загальна оцінка якості СРР

Стратегія може бути оцінена як адекватна, що загалом відповідає Методології, у тому числі щодо формулювання бачення розвитку регіону (місії) і стратегічних цілей тощо, також наявна кореляція із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року. Сильною стороною є наступність, адже розробка нового проекту СРР була здійснена з використанням досвіду роботи над попередньою стратегією (на період до 2015 року). Важливою є екологічна складова Стратегії, втілена у стратегічній цілі № 4, але вона, на думку науковців, потребує суттєвого доопрацювання, оскільки містить замало конкретики.

Процес стратегічного фокусування, формулювання бачення розвитку регіону (місії) та стратегічних цілей здійснювався в межах робочої групи, де проводилось обговорення запропонованих варіантів. Проте воно носило більше формальний характер, пропозиції до проекту враховувалися дуже обмежено, хоча загалом все відбувалось публічно.

Значна кількість представників громадськості висловила зауваження, що на останніх етапах роботи над проектами Стратегії і Плану заходів на 2016-2018 роки з її реалізації, їх фактично було усунуто від роботи.

У результаті співпраці із депутатським корпусом Запорізької обласної ради вдалося внести доповнення до Стратегії, що спрямовані на забезпечення культурного розвитку області. Проте важливою потребою залишилось доопрацювання стратегічного бачення і місії СРР, а також відповідних стратегічних, оперативних цілей, завдань, введення більш якісних, вимірюваних індикаторів тощо, з метою оптимального запровадження інноваційної економіки області, її реального розвитку в зазначених у стратегічних цілях напрямках. Бажаним, також, є перегляд включеного до Стратегії SWOT-аналізу області задля забезпечення його більшої реалістичності.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

З метою подолання проблем із розробки і майбутньої реалізації СРР та досягнення зазначених вище завдань, було вирішено створити робочу групу облради для вдосконалення Стратегії за участі депутатів, експертів, громадськості та представників ОДА, що має забезпечити більшу відкритість та реальне врахування думок експертно-наукового і громадського середовищ.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

СЕРГІЙ ВАСИЛЬЧЕНКО,

*Експерт ГЦ «Ділові ініціативи»,
кандидат економічних наук*

РЕЗЮМЕ

2015 рік для Прикарпаття став роком серйозних електоральних змін, про що і засвідчили результати місцевих виборів наприкінці жовтня. Після місцевих виборів політична карта як області, так і міста Івано-Франківська, змінилась на користь п'ятірки політичних сил: БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», УКРОП та Об'єднання «Самопоміч». В економіці області тривало подальше падіння промислового та сільськогосподарського виробництва, а також відбулося зменшення капітальних інвестицій та різке скорочення експорту.

Ключові тенденції у регіоні

1. На тлі подальшого скорочення промислового та сільськогосподарського виробництва, єдина галузь, яка продемонструвала ріст обсягів, – це виробництво будівельної продукції.
2. Серед позитивних тенденцій в економіці області – подальший ріст прямих іноземних інвестицій, незважаючи на скорочення їх приросту в Україні загалом.
3. 2015 рік для області можна вважати роком політичного реваншу ВО «Свобода», яка не тільки повернула втрачені позиції в регіоні, але й здобула найбільшу кількість місць в Івано-Франківській міській раді та посаду міського голови.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Після виборів до парламенту в області встановився розподіл сил, де перевагу здобули команда президента та «Народний фронт» Арсенія Яценюка. ВО «Свобода» не отримала своїх нардепів в області і контролювала лише

міську і частково обласну ради.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Якщо після парламентських виборів 2014 року ВО «Свобода» суттєво втратила свої позиції, а виборці області віддавали свої голоси представникам «Народного Фронту» та БПП «Солідарність», то результати місцевих виборів 2015 року продемонстрували зсув електоральних симпатій від прем'єрського «Народного Фронту» до позапарламентської «Свободи». Так, найбільше депутатських мандатів Івано-Франківської міської ради отримали представники ВО «Свобода» (33,3%), за ними розташувались БПП «Солідарність» (21,43%), Об'єднання «Самопоміч» (14,29%), УКРОП (14,29%), ВО «Батьківщина» (9,52%) та УНП (7,14%). ВО «Свобода» перемогла і на виборах міського голови Івано-Франківська. На зміну представнику УНП Віктору Анушкевичусу прийшов кандидат від ВО «Свобода» Руслан Марцінків, який отримав 54,82% голосів виборців. Несподіванкою на виборах міського голови стала поразка народного депутата Олександра Шевченка (ФПГ «Група Приват»), ще рік тому обраного народним депутатом ВРУ України на довиборах в одномандатному мажоритарному виборчому окрузі №83 (м. Івано-Франківськ). Здивував не стільки сам програш знаного «укропівця», як те, що йому навіть не вдалося пробитися у другий тур: вже у першому турі виборів міського голови він поступився як представнику ВО «Свобода» Р.Марцінківу, так і висуванцю БПП «Солідарність» І.Насалику. Незважаючи на те, що кількість прихильників «Свободи» в області зросла у порівнянні з останніми виборами до ВРУ на 36%, вона посіла лише 3-є місце за кількістю мандатів в обласній раді. На відміну від політичних уподобань виборців обласного центру, виборці області, в цілому, виявилися більш консервативними (до трійки лідерів не увійшов жоден з нових політичних проектів) і більш лояльними як до Президента (БПП «Солідарність»), так і до вже знайомого їм ВО «Батьківщина». В результаті до Івано-Франківської обласної ради потрапили шість партій: БПП «Солідарність» (27,4%), ВО «Батьківщина» (21,4%), ВО «Свобода» (19,1%), УКРОП (14,3%), Об'єднання «Самопоміч» (9,5%), ПП «Воля» (8,3%).

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Найпомітнішими політичними гравцями, між якими велась непримирима боротьба за політичне представництво в органах влади та місцевого самоврядування, були ВО «Свобода», БПП «Солідарність» та УКРОП, а також їхні представники Р.Марцінків, І.Насалик та О. Шевченко відповідно. Звичним для себе високим рівнем активності також запам'ятався виборцям народний депутат Юрій Дерев'янка (округ №87).

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Найгучнішим політичним конфліктом Прикарпаття 2015 року, який набув всеукраїнського розголосу, стало рішення депутатів Івано-Франківської облради, які 17 квітня на звернення «Правого сектору», заборонили державну реєстрацію та діяльність на території області

Компартії, Партії регіонів, «Опозиційного блоку» та Партії розвитку України. Саме реєстрація «Опоблоку» стала раніше причиною «смітничкової люстрації» начальника обласної юстиції Василя Кавацюка.

Політична приналежність керманічів області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Політична приналежність перших керманічів області в 2015 році не зазнала змін.

Івано-Франківська ОДА: голова – Олег Гончарук, БПП «Солідарність»; перший заступник – Сергій Басараб, БПП «Солідарність»; заступники – Ігор Пасічняк, Ярослав Паранюк та Валерій Крещул представляють БПП «Солідарність».

Івано-Франківська обласна рада: голова – Олександр Сич, ВО «Свобода»; перший заступник – Василь Гладій, ВО «Батьківщина»; заступник – Ольга Галабала, ПП «Воля» (замінила на цій посаді Остапа Дзесу, «Наша Україна»).

Івано-Франківська міська рада: голова – Руслан Марцінків, ВО «Свобода»; секретар – Оксана Савчук, ВО «Свобода».

Обласний прокурор: Владислав Братюк, позапартійний (раніше працював міжрайонним прокурором Берегівського району Закарпатської області).

Обласний податківець: Ірина Столярик, позапартійна.

Обласна міліція (поліція): начальник ДПІ у м. Івано-Франківську ГУ ДФС в Івано-Франківській області: Любомир Слободян, ВО «Батьківщина».

Т.в.о. начальника Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області: Віктор Шкутов, позапартійний (до цього (з 5 липня 2014 року) працював начальником Івано-Франківського МВ УМВС).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

В економіці області кардинальних змін за 2015 рік не відбулось. В період з січня 2015 по січень 2016 року тривало падіння промислового та сільськогосподарського виробництва. Серед позитивних тенденцій 2015 року – подальший приріст прямих іноземних інвестицій в економіку області. Незважаючи на те, що прямі іноземні інвестиції в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) скоротилися у 2015 році на 5,2%, питома вага області в загальному обсязі залучених в Україну прямих іноземних інвестицій зросла на 0,2%. Область, посівши 8 місце, увійшла до першої десятки основних регіонів – реципієнтів прямих іноземних інвестицій України і залучила 2% від їх загального обсягу у 2015 році. За обсягом іноземного капіталу на одного мешканця (618 дол. США) станом на 1 жовтня 2015 року область посідає 5 місце серед регіонів України.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Основу економічного потенціалу області складають: Бурштинська ТЕС ПАТ «ДТЕК Західенерго» (енергетичний холдинг ДТЕК, контрольований Рінатом Ахметовим). Бурштинська ТЕС – найбільша в Західній Україні теплова

електростанція та найбільше промислове підприємство Івано-Франківської області. На Бурштинську ТЕС припадає понад 24% промислового виробництва області, а кількість зайнятих на підприємстві сягає 2800 осіб. ПАТ «Івано-Франківськцемент» — одне з провідних українських підприємств будівельної галузі, яке контролює майже 45% українського ринку шиферу і 5% — цементу (96,6125% акцій у швейцарської компанії CemInWest SA). ТОВ «Електро-люкс Україна» (AB Electrolux, Швеція). ТОВ «Карпатнафтохім» (засновники ЗАТ «ЛУКОР» та «LUKOIL Chemical B. V.»). ПАТ «Прикарпаттяобленерго», найбільші пакети акцій якого належать: LEX PERFECTA LIMITED, СУР, (25%) та MARGAROZA COMMERCIAL LIMITED), СУР, (25%). ВАТ «Хутрофірма «Тисмениця» (ТОВ «Капітал плюс Інвест» володіє 36,4594% акцій). ПАТ «Укрнафта», СП «Укркарпатоїл ЛТД» та ПАТ «Нафтохімік Прикарпаття», ТОВ «Скорзонера» (у власності компанії «Туристичний комплекс «Буковель») та ТОВ «Зірка Буковелю», які контролюються групою «Приват» Ігоря Коломойського, а також ПАТ «Укргазвидобування», де менеджмент пов'язують з олігархом і народним депутатом Миколою Мартиненком. ТОВ «Укргазінвест», яка належить зареєстрованій в Італії компанії COMPAGNIA GENERALE IDROCARBURI, ПАТ «Укртрансгаз» (засновник НАК «Нафтогаз України»), ТЗОВ «Богородчанинафтогаз», Спільне Українсько-Канадське підприємство «Коломийська нафтогазова компанія «ДЕЛЬТА» та ТОВ «ПАРІ» (засновник кіпрська компанія BURISMA HOLDING LIMITED, яку раніше пов'язували з Миколою Золочевським. За даними з журналістського розслідування Слідства.інфо, зараз ця компанія контролюється групою «Приват»).

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

1. Конфлікт між ТОВ «Продовольча компанія «Екопродукт» та Державною фіскальною службою. На захист компанії виступив мер міста В. Анушкевичус, закликавши ДФС врахувати, що згадане підприємство неодноразово відзначалась найвищою нагородою міста Івано-Франківська «Тріумф», право поборотись за яку отримують лише підприємства, які не мають заборгованості до бюджету та заборгованості із виплати заробітної плати.

2. Конфлікт приватного перевізника Володимира Сохана та народного депутата Юрія Солов'я. Приватний перевізник звинуватив нардепа у лобюванні власних бізнес-інтересів та тиску через виграний перевізником конкурс на перевезення пасажирів в Івано-Франківську у сумнозвісного ПП «Станіслав-транс», власником якого є родичка Юрія Солов'я, Ольга Костів.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Промислове виробництво в області за період з січня 2015 по січень 2016 року скоротилось на 13%. Сільськогосподарське виробництво скоротилось за цей період найменше із усіх галузей економіки області — на 7,4% Єдина галузь, яка продемонструвала ріст обсягів (14,6%) — це виробництво будівельної продукції. Зросло виробництво цементу — на 47,7% та цегли на 14,0%. Найбільшого спаду серед галузей регіональної економіки

зазнала галузь вантажних перевезень: вантажний товарооборот за рік скоротився на 23,5%, пасажирооборот впав на 9,6%. Спад промислового виробництва в машинобудуванні, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри відбувся, переважно, через скорочення експорту в Російську Федерацію. Так у січні-вересні 2015 року обсяги експорту товарів у Російську Федерацію впали на 60,0%.

Експорт товарів з області загалом скоротився на 23,5%, але ще суттєвіше скоротився товарний імпорт — на 38,5%. Структура експорту: деревина і вироби з деревини; молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед; електричні машини; котли, машини; папір і картон; пластмаси, полімерні матеріали; білкові речовини; шкури; сіль, сірка, землі та каміння; насіння і плоди олійних рослин тощо. В географічній структурі експорту товарів відбувається переорієнтація на ринки країн Європейського Союзу та країн Азії. Частка країн СНД в загальнообласному експорті товарів залишається значною та складає 20,3%, зокрема, Російської Федерації — 9,0%, а обсяги експорту товарів області до СНД і РФ зменшилися на 47,0 і 60,0% відповідно.

Незважаючи на те, що в 2015 році відбувся ріст номінальної зарплати на 18,4%, реальна зарплата впала на 22,3%. Споживчі ціни виросли на 39,8%. Станом на 30.11.2015 вищими за середньоукраїнські були роздрібні ціни на 7 із 23 охоплених моніторингом продовольчих товарів (рис, хліб з борошна І гатунку, свинину, макаронні вироби, крупу гречану, сир м'який та цибулю).

За обсягами освоєння капітальних інвестицій Івано-Франківщина посіла 9 місце серед регіонів України, за темпами — 20, на одну особу — 5. Найбільшу частку капітальних інвестицій було спрямовано у розвиток будівництва (36,7%) та транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (33,8%). Основою економіки області залишався туризм. В області функціонувало 363 туристично-рекреаційні заклади на 17,5 тис. місць. Крім того, послуги розміщення надають 800 приватних садиб сільського зеленого туризму. Зареєстровано близько 200 суб'єктів туристичної діяльності, з них 32 мають турсервісну ліцензію. За березень-жовтень 2015 р. область відвідало понад 1,5 млн. осіб. Кількість зайнятого населення області у віці 15-70 років у І півріччі 2015 року (на останню звітну дату) порівняно із відповідним періодом 2014 року зменшилась на 4,4 тис. осіб і становила 553,8 тис. осіб. Рівень зайнятості населення у віці 15–70 років зріс із 54,0 до 54,4%. Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією МОП) становив 8,2% економічно активного населення зазначеного віку при 9,2% в середньому по Україні.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

МГО «Міжнародна Дипломатична Місія Народної Дипломатії «Європейська Україна» (народна дипломатія, волонтерська допомога військовим). Голова — Наталія Сербин.

ГО «Тепле місто» (розвиток міського середовища). Голова — Юрій Филіук.

Громадський центр «Ділові ініціативи» (бізнес-освіта,

дослідження, стратегії розвитку, сприяння реформам в регіоні). Голова – Галина Васильченко.

ГО «Агенство розвитку приватної ініціативи» (проекти розвитку, бізнес освіта, дослідження, міжнародний дебатний центр). Голова – Лада Маланій.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Найвпливовішими телерадіокомпаніями регіону залишилися: Обласна державна телерадіокомпанія «Карпати» (Івано-Франківська область, генеральний директор – Галина Держипільська), Обласне ТБ «Галичина» (Івано-Франківська область, генеральний директор – Ольга Бабій). АТЗТ ТРК «3-студія» (м. Івано-Франківськ, Калуський район, директор – Олег Головенський), ТРК Канал-402 ТОВ (м. Івано-Франківськ, директор – Ігор Данильців).

Серед друкованих ЗМІ найбільшими за числом читачів є: «Галичина» (Івано-Франківська обласна рада, трудовий колектив редакції, Івано-Франківська область), «Західний кур'єр» (Івано-Франківська міська рада, Івано-Франківська область), «Галицький кореспондент» (ТзОВ «Медіа-Альянс», Івано-Франківська область), «Репортер» (ТзОВ «Редакція газети «Репортер», Івано-Франківська область).

Найпопулярніші он-лайн ресурси області: Firtka.if.ua, Galka.if.ua, Blitz.if.ua, Kurs.if.ua.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Міжвідомчу робочу групу з координації розробки проекту Стратегії регіонального розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року було створено відповідним розпорядженням голови ОДА №265 «Про створення робочої групи з розробки Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 15 травня 2014 року. Формування складу робочої групи та керівного комітету здійснювалось департаментом економіки ОДА. До складу робочої групи увійшли переважно (2/3) державні службовці, а також представники бізнесу, асоціація платників податків, асоціація підприємців, спілка підприємців, спілка бухгалтерів Прикарпаття, ряд громадських та інших організацій.

Проблеми, які виникали під час розробки СРР: 1. Будь-які семінари чи зустрічі, необхідні для покращення взаємодії та зміцнення спроможності робочої групи ні на початку процесу, ні пізніше упродовж розробки стратегії не проводилися. 2. Документу, який би відображав повний план розробки Стратегії регіонального розвитку, насправді не було запропоновано, така інформація з'являлась на сайті в рубриці, де відображався процес розробки стратегії лише у режимі «поточного часу» – безпосередньо перед початком чергового засідання робочої групи. Більшість членів робочої групи за 5-7 днів до початку засідання отримували лист-запрошення на електронну пошту, дехто отримував телефонний дзвінок, частина активних представників громадських організацій, які були включені у робочу групу, взагалі не запрошувались на засідання.

Загальна оцінка якості СРР

Обласна СРР формально відповідає Методології планування регіонального розвитку в Україні, але слабо корелюється із завданнями Державної стратегії регіонального розвитку -2020. У процесі обговорення цілей, завдань та проектів було приділено мало уваги результативності змісту проекту та його впливу на досягнення завдання. Формування оперативних цілей СРР в рамках кожної стратегічної цілі відбувалось на засіданні робочої групи шляхом висунення пропозицій від учасників засідання. Загалом, СРР Івано-Франківської області недостатньо враховує особливості соціально-економічного розвитку регіону. У Стратегії частково враховано напрацювання представників регіональних органів влади і органів місцевого самоврядування, а також бачення проблем, напрямів і цілей розвитку регіону неурядовими організаціями і його мешканцями. І хоча завдання корелюються з операційними та стратегічними цілями, існують зауваження щодо дублювання заходів, уточнення змісту проектів та перегляду їх доцільності в даній економічній ситуації. Впровадження СРР навряд чи суттєво вплине на перетворення економіки області з повільно зростаючою, базованою на великих енергозатратах та виснаженні навколишнього природного середовища економікою з великою асиметрією розвитку окремих територій області, у модерний, базований на інноваціях, активності підприємців та ощадливому використанні природних ресурсів регіон.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Роботу відповідальних органів влади щодо впровадження СРР у Івано-Франківській області важко назвати ефективною. Це може бути пов'язано із відсутністю звички «жити за стратегією», з нерозумінням суті понять «індикатор», «показник», «результат». Основні проблеми, які виникають на етапі впровадження СРР, – неінтегрованість стратегії в діяльність всіх відділів, структур та відповідальних органів влади, відсутність поточного моніторингу, участі та зацікавленості органів ОДА, відповідальних за реалізацію СРР, обмежений доступ до інформації щодо впровадження першочергових проектів та їх інвестування, невміння працювати з громадянським суспільством.

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

ВАСИЛЬ ГУМЕНЮК,

Керівник проектів ВМГО «Особистість»

РЕЗЮМЕ

2015 рік Київська область прожила під знаком місцевих виборів, які відбулися восени 2015 року. На ситуацію в області продовжувала впливати війна між Україною та Росією на Сході України, яка використовувалася в політиці – у виборчих кампаніях політичних партій, та в економіці, – зменшувався товарообіг Київської області з Російською Федерацією.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. 2015 рік в Київській області пройшов під знаком «Місцеві вибори 2015».

2. Галузі економіки області відчули наслідки економічної кризи та наслідки війни на Сході та відреагували на це зниженням виробництва.

3. Учасники бойових дій на Сході України почали масово повернутися до дому і впливати на суспільно-політичну ситуацію в області.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Київська область в 2015 рік увійшла з політичним ландшафтом, який мало чим відрізнявся від політичного ландшафту 2014 року і був сформований у 2010 році в результаті місцевих виборів, і зазнав змін внаслідок політичних процесів, що відбулися після «Революції гідності» 2013-2014 років.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

На політичну мапу Київської області суттєво вплинули чергові місцеві вибори, які відбулися восени 2015 року на основі оновленого виборчого законодавства. На політичній арені області з'явилися такі політичні партії, як БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», Об'єднання «Самопоміч», Радикальна партія Олега Ляшка, УКРОП, «Наш край», ВО «Свобода», «Опозиційний блок», «Нові обличчя», «Сила людей», Аграрна партія України, «Громадянська позиція», Українська партія «Єдність», «Соціалісти», які завели своїх представників, якщо не в обласну раду, то в місцеві ради області різного рівня.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Активним протягом року були політичні сили: БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», Об'єднання «Самопоміч», Радикальна партія Олега Ляшка, УКРОП, «Наш край», ВО «Свобода», «Опозиційний блок», «Нові обличчя».

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Незважаючи на те, що БПП «Солідарність» на виборах до Київської обласної ради отримала перемогу, а саме 22 мандати, їй не вдалося сформувати більшість і отримати «крісло» голови Київської обласної ради, яке посіла представниця ВО «Батьківщина» Ганна Старикова, її першим заступником став Володимир Майбоженко (УКРОП), а заступником – Микола Стариченко (перший номер Радикальної партії Олега Ляшка у списку до Київської облради).

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Київська ОДА: голова – Володимир Шандра, позапартійний; перший заступник – Лев Парцхаладзе, БПП «Солідарність».

Київська обласна рада: голова – Ганна Старикова, ВО «Батьківщина»; перший заступник – Володимир Майбоженко, УКРОП; заступник – Микола Стариченко, Радикальна партія Олега Ляшка.

Обласний прокурор: Євген Бондаренко, позапартійний.

Обласний податківець (в.о. начальника): Андрій Ліпінський, позапартійний.

Обласна міліція (поліція): т.в.о. начальника ГУНП в Київській області – Дмитро Головін, позапартійний.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Київщина входить у десятку найбільш індустріально розвинених областей України. З урахуванням особливостей розміщення продуктивних сил виділяють три господарські райони на території області: Поліський, Київський приміський та Південний лісостеповий. У промисловому комплексі області, до якого належить 19 великих підприємств, 342 середніх і 2409 малих підприємств, переважають галузі, що виробляють електроенергію, продукти харчування, гумові та пластмасові вироби, папір і картон, транспортні засоби, металовироби.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Загальнодержавне значення мають підприємства: Трипільська ТЕС, ТОВ «Кока-Кола Беверіджес» (Броварський р-н), найбільший в Європі Київський картонно-паперовий комбінат (м. Обухів), а також відомий далеко за межами України товаровиробник шин – ЗАТ «Росава», автобусів – ЗАТ «Бориспільський автозавод», скловиробів – ВАТ «Гостомельський склозавод», ВАТ «Миронівський хлібопродукт» (Миронівський р-н), Укргідроенерго (м. Вишгород) і низка інших провідних підприємств області.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Не зафіксовано.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Індекс промислової продукції у 2015 р. порівняно з 2014 р. та у грудні порівняно з попереднім місяцем становив відповідно 92,7% та 91,7%. У добувній промисловості і розробленні кар'єрів індекс промислової продукції зменшився на 8,4%, у переробній промисловості – на 6,0%, у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – збільшився на 31,6%. На підприємствах із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів індекс промислової продукції становив 93,5%, на підприємствах із виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності – склав 84,7%, у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – 109,5%, у виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – зменшився на 5,1%. У виробництві гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції порівняно з попереднім роком обсяг виробництва продукції збільшився на 1,0%. У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування індекс промислового виробництва у 2015 р. становив 82,2%. У машинобудуванні індекс промислової продукції за підсумками 2015р. становив 116,1%, на підприємствах із виробництва автотранспортних засобів, причепів та напівпричепів та інших транспортних засобів – 134,2%. На

підприємствах із постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря обсяги продукції з 2015 р. порівняно з 2014 р. зменшились на 16,7%. За 2015 р. вироблено 4114,9 млн. кВт годин електроенергії, що на 1386,8 млн. кВт годин (на 25,2%) менше, ніж за 2014 р.

Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з 2014 р. становив 89,1%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 87,6%, у господарствах населення – 92,4%. Індекс обсягу виробництва продукції рослинництва становив 84,8%, тваринництва – 97,0%.

Виробництво зернових і зернобобових культур склало 2806,7 тис. т (у вазі після доробки), а їхня середня врожайність – 51,3 ц з 1 га. Порівняно з 2014 р. виробництво зерна зменшилося на 16,5%, що передусім зумовлено зниженням їх середньої урожайності (на 8,7 ц з 1 га, або на 14,5%).

Підприємствами Київської області у 2015 р. виконано будівельних робіт на суму 2731,5 млн. грн. Індекс будівельної продукції порівняно з 2014 р. становив 94,6%, у т.ч. у будівництві будівель – 86,3%, інженерних споруд – 106,6%. Відбулося скорочення будівництва будівель на 13,7%, у т.ч. житлових – на 9,4% та нежитлових – на 17,1%. Індекс будівництва інженерних споруд збільшився на 6,6%.

Обсяг експорту товарів Київської області за січень–листопад 2015 р. становив 1542,6 млн. дол. США, імпорту – 2233 млн. дол. США. Порівняно із січнем–листопадом 2014 р. експорт зменшився на 8,8%, імпорт – на 36%. Від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу становило 690,4 млн. дол. США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,69.

Зовнішньоторговельні операції з товарами проводилися з партнерами із 165 країн світу.

Обсяг експорту товарів до країн Європейського Союзу становив 466,1 млн. дол., або 30,2% від загального обсягу експорту області. Найвагоміші експортні поставки товарів серед країн ЄС здійснювалися до Німеччини, Нідерландів та Польщі; серед інших країн – Російська Федерація, Індія, Казахстан, Китай, Туреччина та Єгипет.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Союз сільськогосподарських підприємств Київської області: голова – Володимир Проценко; діяльність спрямована на розвиток сільського господарства на Київщині та захист сільськогосподарських виробників області.

ГО «Буслав СІЧ»: контроль влади; сприяння проведенню люстрації у Богуславському районі; виявлення та протидія корупційній діяльності посадовців району; захист бізнесу від посягань влади і т.д.

Громадський рух «Ми разом»: голова – Віталій Плєскач; мета та завдання ідентичні з ГО «Буслав СІЧ».

З'явилося багато організацій учасників АТО, наприклад, Об'єднання учасників АТО «Справедливість» і т.д.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Газета «Час Київщини»: засновниками газети є Київська обласна рада та Київська обласна державна адміністрація.

«ПравдаТУТ» – інтернет-ресурс, друкована газета та телевізійний канал; рік заснування 2014; власник – Іван Гришин (партія «Нові обличчя»); розповсюдження – Київська область.

КДТРК – телеканал Київська державна регіональна телерадіокомпанія «Центральний канал»; мовить 24 години в теле- та 20 годин в радіо-ефірі.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Стратегія регіонального розвитку Київської області до 2020 року готувалася робочою групою, створеною Київською обласною державною адміністрацією. до якої могли долучитися усі бажаючі мешканці області. Процес написання відбувався відповідно до законодавства України, відкрито, публічно.

Загальна оцінка якості СРР

Стратегія регіонального розвитку Київської області до 2020 року була написана на підставі Методології планування регіонального розвитку в Україні, відповідає Державній стратегії регіонального розвитку до 2020 року та всі етапи написання СРР були висвітлені на сайті Київської обласної державної адміністрації.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

При написанні СРР проблем не було. Вони стали більш відчутні при реалізації СРР, а саме проектів в рамках Стратегії регіонального розвитку Київської області до 2020 року. Не всі проекти були профінансовані належним чином. Якість самих проектів і якість їхньої реалізації бажає бути кращим.

КИРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

ОЛЬГА ГРІДНЕВА,

Експертка НРГО «Прес-клуб реформ»

РЕЗЮМЕ

Протягом 2015 року в Кіровоградській області зміцнився вплив БПП «Солідарність», з'явилися у політичному просторі партії УКРОП та «Наш Край», проте суттєвого персонального оновлення влади не відбулось. Економіка регіону завершила рік на спаданні. Вплив громадськості та ЗМІ на формування суспільної думки та місцевої політики не зріс, проте ЗМІ мають вплив на прийняття рішень у регіоні.

Ключові тенденції у регіоні

1. На Кіровоградщині зменшився вплив політичних сил, які прийшли на хвилі революційних змін, область очолює экс-регіонал Сергій Кузьменко, який поступово формує власну команду з близьких людей. В обласному центрі обрано міського голову, лояльного до колишньої влади.
2. Економіка регіону має негативні тенденції, хоча окремі галузі продемонстрували зростання. Високими темпами

зменшується реальна заробітна плата, зменшився обсяг експортно-імпортних операцій з країнами ЄС.

3. Зростає частка Інтернет-ЗМІ, розвиваються недержавні ЗМІ в районах області.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Посаду голови ОДА обіймав Сергій Кузьменко (колишній член Партії регіонів, позапартійний). Заступницею голови ОДА була В. Атаманчук (ВО «Свобода»). Голова облради – Олександр Черноіваненко (ВО «Батьківщина»). Більшість у радах переважно мали колишні члени Партії регіонів, хоча фракції офіційно саморозпустились. На посаді залишався регіонал С. Цапюк – міський голова Олександрії. Кіровоград очолював секретар міськради Іван Марковський (ВО «Батьківщина»).

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

На початку року найбільш впливовими політичними силами в області були ВО «Батьківщина», БПП «Солідарність», ПП «Народний фронт». В результаті місцевих виборів «Солідарність» утримала позиції, середній результат показала ВО «Батьківщина». Зміцнилися позиції ПП «Опозиційний блок».

Головою ОДА залишився Сергій Кузьменко, який проявляв підтримку БПП «Солідарність» і ввів на ключові посади представників Олександрійського району, зокрема, з числа працівників власних підприємств (перший заступник та заступник голови ОДА, заступник голови облради).

В цілому зміна політичних сил у місцевій владі не характеризувалась суттєвим оновленням персонального складу через зміну політичних партій або самовисування на місцевих виборах.

В результаті виборів Кіровоград очолив Андрій Райкович (висуванець від БПП «Солідарність», підтриманий ВО «Батьківщина»). Головами двох міст обласного значення стали самовисуванці-екс-регіонали: переобраний Степан Цапюк (м. Олександрія), м. Знамянка очолив Сергій Філіпенко. Світловодськ очолив кандидат від УКРОПу Валентин Козярчук.

До обласної ради обрали депутатів від ВО «Батьківщина», БПП «Солідарність» (по 14 осіб), ПП «Опозиційний блок» (13 осіб), Радикальної партії Олега Ляшка (6 осіб), УКРОПу (5 осіб), ВО «Свобода», Об'єднання «Самопоміч» та ПП «Наш край» (по 4 особи).

Кіровоградську міську раду сформували: БПП «Солідарність» (9 осіб), ПП «Наш край» (7 осіб), ВО «Батьківщина» (6 осіб), ПП «Опозиційний блок» (5 осіб), УКРОП (4 особи), Об'єднання «Самопоміч», ПП «Рідне місто», Радикальна партія Олега Ляшка (по 3 особи), ВО «Свобода» (2 особи).

У радах міст обласного значення більшість має ПП «Опозиційний блок» (крім Олександрійської міської ради, де ця політсила має рівне представництво з БПП «Солідарність»).

В районних радах найбільші фракції мають Аграрна партія України (Бобринецький, Ульянівський райони),

БПП «Солідарність» (Знам'янський, Вільшанський, Гайворонський, Голованівський, Кіровоградський, Маловисківський, Новгородківський, Новоархангельський, Олександрійський, Петрівський райони), ВО «Батьківщина» (Долинський, Новоукраїнський, Олександрівський, Онуфріївський, Устинівський райони), УКРОП (Добровеличківський район), Народна партія (Компаніївський район), Радикальна партія Олега Ляшка (Новомиргородський район), ПП «Наш край» (Світловодський район).

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області протягом 2015 року

Найбільш активними політичними діячами протягом 2015 року в області були народний депутат Костянтин Яринич (БПП «Солідарність»), Артем Стрижаков (екс-регіонал), Андрій Табалов (ПП «Наш край»). Найбільш помітними були партії: БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», Радикальна партія Олега Ляшка, «Опозиційний блок», а з тих, які раніше не були представлені у політикумі області – УКРОП та ПП «Наш край».

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Під час другого туру виборів на посаду міського голови Кіровограда спочатку штаби обох кандидатів (провладного Андрія Райковича та самовисуванця Артема Стрижакова) заявили кожний про перемогу свого кандидата. Перевагу у 378 голосів А. Райковичу забезпечили зміни у складі виборчих комісій на двох дільницях, де скасували результати голосування. Підставами для цього стали складені акти про передачу бюлетенів третім особам, серед яких були діти виборців, що опускали в урни бюлетені, заповнені батьками.

2. Перейменування обласного центру. Різні політичні сили підтримують різні назви (історична назва «Єлисавеград» та запропонована Інститутом національної пам'яті назва «Інгульськ»). Одночасно з першим туром місцевих виборів, відбувалось опитування щодо перейменування, яке офіційного значення не мало, без належної реєстрації людей, які брали участь. Результати опитування стали приводом для численних політичних спекуляцій на фоні відсутності чіткої позиції новообраних міського голови та міськради.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Кіровоградська ОДА: голова – Сергій Кузьменко, безпартійний; перший заступник – Сергій Коваленко, безпартійний; заступник – Андрій Коломійцев, БПП «Солідарність».

Кіровоградська обласна рада: голова – Олександр Черноіваненко, ВО «Батьківщина»; перший заступник – Юрій Гугленко, БПП «Солідарність»; заступник – Ігор Степура, ВО «Свобода».

Кіровоградська міська рада: голова – Андрій Райкович, безпартійний (висунутий БПП «Солідарність»); заступники – Олександр Мосін (був депутатом міськради від Партії регіонів, кандидатом до міськради від БПП «Солідарність», але як безпартійний), Олександр Грабенко, безпартійний; секретар міської ради – Володимир Смірнов, безпартійний, обраний за списком Об'єднання «Самопоміч».

Обласний прокурор: Анатолій Коваленко, безпартійний.

Обласний податківець: в.о. начальника, заступник начальника Головного управління ДФС у Кіровоградській області – Тетяна Гавренкова, безпартійна.

Обласна міліція (поліція): начальник Управління МВС України в Кіровоградській області – Сергій Кондрашенко, безпартійний.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Економіка області зберігає аграрно-індустріальний характер. У промисловості створюється 21,7% валової доданої вартості області, у сільському господарстві – 23,2%. Найважливішими є харчова промисловість (26,0% обсягу реалізованої продукції), енергетика (37,7%), металургія (13,1%), машинобудування (13,1%) та добувна промисловість (2,8%). У 2015 році мала місце негативна динаміка виробництва: індекс промислового виробництва склав 83,0% (у 2014 – 100,3%).

У сільському господарстві провідна роль належить рослинництву (питома вага – близько 70%), хоча поступово нарощуються обсяги тваринництва, зокрема, виробництва м'яса.

Незважаючи на зростання у січні–листопаді 2015р. середньомісячної номінальної заробітної плати порівняно з 2014 р. на 15,8%, реальна заробітна плата зменшилась на 22,5% (у січні–листопаді 2014р. порівняно з 2013р. – на 4%).

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

«Ельворті груп» (ПАТ «Червона зірка», «Грунтопосівмаш» – виробництво сільськогосподарської техніки) та «Гідросила ГРУП» (виробництво аксіально-поршневих машин, гідророзподільників, гідроциліндрів, насосів, рукавів високого тиску) належать екс-регіоналу Павлу Штутману.

ПАТ «Науково-виробниче об'єднання «Етал» (найбільший виробник електротехнічної продукції) – одне з дочірніх підприємств ЗАО «Росенергомаш» (РФ).

ПАТ «Науково-виробниче підприємство «Радій» (виробник систем управління та захисту атомних електростанцій) – належить Є.Бахмачу, фінансовий директор НВП «Радій» Аліна Бегун – член виконкому Кіровоградської міської ради.

Промислова група «Креатив» (виробництво соняшникової та соєвої олії та шроту, жирів і маргаринів, біопаливних пелет; сільське господарство), належить сім'ї народного депутата Станіслава Березкіна (у 2014 р. вийшов з Партії регіонів, до якої перейшов з ВО «Батьківщина», повторно обраний до ВР як самовисуванець (член депутатської групи «Відродження»).

Група компаній «УкрАгроКом» та «Гермес-Трейдинг» (входить в ТОП-15 зернотрейдерів в Україні, включає МТК «Петриківське молоко», Світловодський річковий термінал і Шарівський елеватор) належить екс-регіоналам сім'ї Кузьменко: Анатолій Кузьменко – народний депутат (Блок Петра Порошенка), Сергій

Кузьменко – голова ОДА.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

1. У гучний фінансовий скандал потрапив агрохолдинг «Креатив». При зміні власників з'ясувалось, що холдинг має близько 702 млн. дол. США практично незабезпечених боргів. Так, борги перед синдикатом з 8 банків у 74 млн. дол. США та банком «Піреус» (15 млн. дол. США) були забезпечені продукцією, але, за словами кредиторів, заставу було викрадено зі складів. Аудит виявив величезні недостачі і фальсифікацію фінансової документації. Внаслідок скандалу другу половину 2015 року «Креатив» працював на давальницькій сировині, здаючи переробні потужності в оренду іншим виробникам.

2. Спроба озброєного захоплення невідомими Побузького феронікелевого комбінату. Під час проведення на підприємстві прокуратурою слідчих дій, стався озброєний напад. За оцінкою керівництва комбінату, збитки становлять понад 130 тис. грн.; через тимчасове скорочення роботи, було знижено добове виробництво феронікелю на 50 тонн.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Індекс промислового виробництва за підсумками 2015 року склав 83%. Приріст виробництва мав місце у добувній промисловості на 3% (зросло добування каменю, піску та глини на 19,9%); у виробництві текстильної продукції – на 18,5%; виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності на 17,6%, виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 19,3% (найбільше – виробів із бетону, гіпсу та цементу – на 48,2%). Зростання у сільгоспмашинобудуванні – на 31,8%.

Спостерігався спад на підприємствах переробної промисловості – індекс продукції склав 77,6%. Виробництво харчових продуктів зменшилося на 35,7% (найбільше – олії та тваринних жирів – на 45,2%, найменше – молокопродуктів – на 1%). Низькі результати порівняно з 2014р показали: хімічна галузь – 94,8%, металургія – 92,1%, енергетика – 88,4%, сільське господарство – 97,5%.

Негативні тенденції спостерігались у будівництві – 97,6% порівняно з 2014 роком. Невелике зростання було у сфері транспорту – вантажооборот зріс на 6%.

За 11 місяців 2015р. експорт товарів склав 368,2 млн. дол. США (скоротився на 51,5%), імпорт – 96 млн. дол. США (скоротився – на 49,5%). Зменшилась порівняно з січнем–листопадом 2014 р. торгівля з країнами ЄС: експорт товарів на 47,8% (обсяг – 81,2 млн. дол. США), імпорт на 54,7% (39,1 млн. дол. США).

Оборот роздрібною торгівлею за 2015р. становив 21653,4 млн. грн, що на 12,6% менше 2014 р. Іноземні інвестиції в область склали 1 млн. дол. США, з них з країн ЄС – 0,1 млн. дол. США (14%).

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

На Кіровоградщині зареєстровано 877 громадських організацій. Найбільш активними є як місцеві організації, так і відділення всеукраїнських об'єднань:

- представництво ГМ «ОПОРА» (моніторинг та аналіз виборчого процесу і програмної діяльності політичних партій, спостереження під час виборів). Очолює відділення З. Лебідь – активістка Майдану.
- Інститут соціокультурного менеджменту (розвиток громад, демократичних процесів, сприяння євроатлантичній інтеграції) – аналітична і просвітницька діяльність. Очолює ІСКМ Лев Абрамов, позапартійний.
- Відділення Комітету виборців України – (моніторинг та аналіз виборчих процесів, громадський моніторинг і контроль реалізації політики, спостереження під час виборів). Очолює обласний осередок Володимир Гришко – безпартійний.
- НРГО «Прес-клуб реформ» (розвиток локальних ЗМІ, моніторинг демократичних процесів) – аналітична і просвітницька діяльність. Очолює організацію В. Талашкевич – позапартійна.

Громадські організації учасників Майдану, осередки місцевої «Самооборони» та «Правого сектору», які з'явилися у 2014 році знизили свою активність.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

В області зареєстровано 518 друкованих видань, хоча фактично виходить менше третини. 26 газет є комунальними виданнями. Найтиражнішими друкованими виданнями суспільно-політичного спрямування залишаються: «Діалог», «21-й канал», «Сільське життя плюс», «Україна – Центр», «Нова газета», «Народне слово», «Кіровоградська правда».

Телебачення: 3 ефірні телеорганізації (1 державний та 2 приватних канали) та 17 організацій кабельного телебачення. Найбільша аудиторія у Кіровоградській ОДТРК (80% області).

В області працюють 25 інформаційних Інтернет-видань та функціонують веб-сайти друкованих засобів масової інформації. У 2015 році зростала кількість нових інтернет-видань.

Комунальні ЗМІ (наприклад, газета «Народне слово», КОДТРК) завжди відбивають позицію керівництва області, і їх політична позиція змінюється з кожною зміною керівництва області.

Всеукраїнський тижневик «Україна-Центр» лояльний до влади, публічно заявляє про свою незалежність. Фактично кінцевим власником видання є О. Шаталов (людина, близька до С. Ларіна). Не контролюється місцевими бізнес-колами сайт «Весь Кіровоград» (засновник- «Кіровоградський обласний фонд підтримки незалежної преси»), сайт gre4ka.info (заснований групою представників громадських організацій Кіровограда). Працює регіональне відділення Інформаційного агентства «Українські національні новини».

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Чинна Стратегія регіонального розвитку Кіровоградської області була затверджена обласною радою 21.12.2012 року, у 2015 році діяла у новій редакції, прийнятій 27.03.2015 року, проте кардинальних відмінностей між обома редакціями немає.

Початковий проект Стратегії розроблявся колективом співробітників Національного інституту стратегічних досліджень. Проект Стратегії було презентовано на сайті обласної ради. Проміжні підсумки роботи на Стратегією висвітлювались періодично.

Непрозорість розробки СРР мала місце на всіх етапах від оприлюднення соціально-економічного аналізу до розробки стратегічних та операційних цілей, розробки програм, заходів та проектів, які ввійшли до Плану реалізації Стратегії.

Як і первісний варіант, друга редакція СРР розроблялась закрито: проводились робочі групи із доопрацювання Стратегії, через офіційний сайт департаменту економічного розвитку облдержадміністрації було запропоновано подавати пропозиції до нової редакції документу, новий проект було розміщено на сайті без публічної презентації. Його було затверджено рішенням робочої групи і передано до обласної ради. Фактично весь процес здійснювався облдержадміністрацією.

Загальна оцінка якості

Розробка СРР відбувалась переважно не за Методологією планування регіонального розвитку в Україні. Соціально-економічний аналіз та його глибина не відповідають Методології. Як наслідок, соціально-економічний аналіз жодним чином не виявляє нові тенденції у зміні структури регіональної економіки. Також проведеного аналізу недостатньо для виокремлення переваг та ризиків у розвитку регіону. Аналіз сильних сторін, можливостей розвитку, слабких сторін та загроз розвитку області (SWOT-аналіз) не структурований, SWOT-матриця відсутня.

Визначені СРР стратегічні цілі корелюються із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року, проте в цілому рівень кореляції СРР Кіровоградської області з ДСР можна охарактеризувати як незадовільний. Причиною цього є загальна структура СРР, яка не відповідає методиці, зокрема в частині чіткого визначення операційних цілей.

Більшість пунктів СРР Кіровоградської області носить декларативний характер, відсутні конкретні показники успішності і шляхи досягнення результатів. Частина положень СРР дублюють цілі Державної стратегії, не враховуючи економічні, соціальні, географічні та інші особливості регіону, або не можуть бути реалізовані через рівень прийняття рішень (визначені питання можуть бути вирішені виключно на рівні національного законодавства).

Тексти Стратегії, Плану реалізації, Звітів розміщені у відкритому доступі у повному обсязі на сайті ОДА, оперативно оновлюються.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Основною проблемою розробки і реалізації СРР є формальний підхід до розробки СРР та Плану реалізації, відбору проектів, включених до Плану. Затверджені у Плані реалізації проекти часто не відповідають змісту програм, в рамках яких вони мають виконуватися (наприклад, за напрямом «Підвищення рівня використання економічного потенціалу області» включені проекти, що спрямовані на підвищення енергоефективності закладів освіти). Також фактично відсутня чітка система моніторингу та оцінювання виконання СРР (для запропонованих показників не вміщено прогнозовані результати, показники стосуються виключно стратегічних цілей, для оцінки результативності однотипних проектів використовуються абсолютно різні індикатори). Подолання цих проблем можливе за умови якісного залучення експертів, представників громадськості до процесів стратегічного планування та виконання стратегії, підвищення кваліфікації і компетентності управлінських кадрів на місцях.

Проблема низької якості проектів, які включені до Плану заходів може бути подолана через організацію системної роботи із пошуку і залучення додаткових коштів на фінансування проектів (у т.ч. через проекти міжнародної допомоги), створення фондів розвитку громад та налагодження якісного зворотнього зв'язку та системної роботи з актуалізації Стратегії і, особливо, Плану заходів.

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ

ОЛЕГ МІХАЛЬОВ,
програмний експерт ГО «АСР»

РЕЗЮМЕ

Впродовж 2015 року на Луганщині активно велись дії по: територіальному розмежуванню Луганської області та розподілу влади між самопроголошеною «Луганською народною республікою» і офіційною владою України; врегулюванню озброєного конфлікту між проросійськи налаштованими банд формуваннями та діючою Українською владою. Відбулись зміни серед керівників області: голова обласної військово-цивільної адміністрації, обласні прокурор, податківець та міліціонер. Проведення місцевих виборів суттєво не змінило політичні сили в регіоні. Економічний розвиток регіону залишався на останніх сходинках в рейтингу по оцінці результативності реалізації державної регіональної політики.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Події 2015 року сприяли зміні багатьох керівників області. Провідна роль серед політичних еліт залишилась за «Опозиційним блоком». Функції обласної ради в межах компетенції виконує голова обласної військово-цивільної адміністрації.

2. Економіка регіону, не зважаючи на відновлення роботи деяких провідних підприємств, має найнижчі показники серед всіх областей України. Спостерігається значний спад інвестиційної активності в регіоні. Крім того, значно знизився експорт товарів, в порівнянні з

2014 роком цей показник складає лише 13,6%, а експорт послуг складає 10,2%. Незважаючи на заборону експорту низки товарів, що виробляються вітчизняними підприємствами, на російський ринок, географічна структура експорту товарів суттєво не змінилась. Найбільший обсяг експорту товарів Луганська область здійснювала до Російської Федерації – 38,93%, Республіки Польща – 17,46% та Угорщини – 13,6%.

3. Суттєвий вплив на відновлення соціальної та гуманітарної структури здійснила співпраця з агенціями ООН, міжнародними гуманітарними місіями та громадськими організаціями області.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Партійний склад місцевих рад у виборчому окрузі суттєво не змінився після позачергових президентських та парламентських виборів. Домінуючим гравцем на політичній арені Луганщини залишаються депутати колишньої Партії регіонів, які інтегрувались до політичної партії «Опозиційний блок». Результати місцевих виборів 2015 року засвідчили, що в окрузі найвищі електоральні рейтинги має партія «Опозиційний блок». На суспільно-політичну ситуацію в окрузі також впливають місцеві осередки політичних партій «Блок Петра Порошенка», ВО «Батьківщина», «Народний фронт», Об'єднання «Самопоміч». Інші політичні партії значної активності на теренах округу не проявляють, існують формально, на цей час реальної публічної діяльності не проводять.

На суспільно-політичну ситуацію в окрузі впливає специфіка системи управління Луганською областю. Указом Президента України створено Луганську обласну військово-цивільну адміністрацію, натомість обласна рада фактично непрацездатна та вже майже рік не збиралась на власні засідання, натомість її функції виконує голова обласної військово-цивільної адміністрації.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Процес зміни луганських політичних еліт іде дуже повільно, демократичні сили не проявляють великої активності, і цим користуються послідовники «Партії регіонів» в обличчі «Опозиційного блоку». Після того, як Северодонецьк сконцентрував в собі обласну владу та обласні установи, у місцевих депутатів з'явилась надія на те, що найближчим часом запрацює нова обласна рада. Однак вибори до Луганської обласної ради не відбувались і основна політична сила області сконцентрувалась у містах. Центральна виборча комісія оприлюднила результати виборів у головних містах вільної частини Луганської області — Северодонецьку, Лисичанську, Рубіжному та Стробільську. За результатами місцевих виборів, в більшості міст перемогли кандидати від «Опозиційного блоку», окрім Старобільську, де переміг кандидат від партії «Наш край».

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 року

За результатами обробки 100% протоколів на виборах міського голови 130-тисячного Северодонецька, який є

адміністративним центром Луганщини, у другий тур вийшли діючий і колишній міські голови. Чинний міський голова, самовисуванець і колишній виходець із Партії регіонів і северодонецького «Азоту» Валентин Казаков набрав 26,4% голосів виборців. Його основний конкурент – директор Северодонецької ТЕЦ і колишній міський голова, самовисуванець Володимир Грицишин – отримав підтримку 23,1% виборців. За результатами другого туру, перемогу одержав Валентин Казаков. У сусідньому Лисичанську на виборах, одним туром, переміг висуванець партії «Опозиційний блок» Сергій Шилін (52,45% виборців). Ще один висуванець від «Опозиційного блоку», Андрій Гайдуков переміг на виборах мера міста Новодружеськ Лисичанської міської ради, набравши 73,5% голосів. У Рубіжному також переміг кандидат від «Опозиційного блоку» Сергій Хортів. За нього проголосували 67% виборців. Окрім того, у 18-тисячному Старобільську переміг кандидат від партії «Наш край» Володимир Живага. Він набрав 31,05% голосів, тоді як його найближчий суперник, представник партії УКРОП Наталія Івашко – 21,3%.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Найбільші конфлікти були пов'язані з проведенням чергових місцевих виборів в Україні. На тимчасово окупованій внаслідок російської агресії території Луганської області місцеві вибори не відбувалися. Вибори також не відбувалися в окремих підконтрольних українській владі населених пунктах Луганської області, де голосування могло бути небезпечним для життя громадян через наближеність до військових дій і це викликало деякі хвилювання серед місцевої влади.

Після проведення першого туру виборів виникли проблеми у Сватівській та Новоайдарській місцевих виборчих комісіях. Сватівська міська виборча комісія на своєму засіданні 25 жовтня визнала вибори до Сватівської міської ради недійсними та встановила, що помилки при друку бюлетенів були зроблені з вини членів місцевої виборчої комісії. Проте до Новоайдарської міської ради змогли сформувати лише 20 виборців із необхідних 34, тобто було обрано менш, ніж дві третини депутатів. Згідно ст. 86 Закону «Про місцеві вибори» такі вибори не є дійсними. Виникло багато суперечок з приводу проведення другого туру, але в решті решт вирішили провести його у грудні 2015, що згодом і виконали.

Політична приналежність керманів області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Луганська обласна військово-цивільна адміністрація: голова – Георгій Тука, Всеукраїнське політичне об'єднання «Україна – Єдина Країна»; перший заступник голови – Єлизавета Пушко-Цибуляк, партія «За Права Людини»; заступник голови з питань соціальної та гуманітарної сфери – Ольга Лішик, БПП «Солідарність»; заступник голови з питань безпеки та громадського порядку – Юрій Клименко, позапартійний (до призначення на посаду проходив військову службу в органах Служби безпеки України); заступник голови – Сергій Хлякін, позапартійний.

Северодонецький міський голова – Казаков Валентин Васильович, колишня Партія регіонів, самовисуванець.

Обласна рада: фактично відсутня. В межах компетенції функції виконує голова ОДА.

Обласний прокурор: Юрій Квятківський, позапартійний.

Обласний податківець: в.о. начальника Головного управління ДФС у Луганській області – Ольга Височина, позапартійна. Постійного начальника немає. Виконуючі обов'язки начальника постійно змінюються.

Обласна міліція (поліція): начальник ГУ МВСУ в Луганській області – Юрій Покинборода, позапартійний.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Бойові дії на Сході України негативно впливають на показники роботи промисловості області. За даними Державної служби статистики України у 2015 році індекс промислової продукції становив 34,0%. Обсяг реалізованої промислової продукції за січень-листопад 2015 року без урахування частини зони проведення антитерористичної операції, становив 21,7 млрд. грн, що складає 1,6% від загальнодержавного. Спостерігався спад виробництва промисловості внаслідок зупинки основних металургійних, коксівних, хімічних та добувних підприємств на сході країни через військові дії, збільшення витрат на виробництво, та неможливість налагодження роботи з багатьма підприємствами, що залишилися на непідконтрольній Україні території області. Також, порівняно з 2014 роком, в середньому на 10% зменшились обсяги сільськогосподарського виробництва, на 86,4% – обсяг експорту товарів, та на 89,8% – обсяг експорту послуг.

Обсяги прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) станом на 31.12.2015 склав 582,4 млн. дол. США, або 66,25% до аналогічного періоду 2014 року, скорочення прямих іноземних інвестицій складає 296,7 млн. дол. США.

На економічний ландшафт області найбільше впливали такі фактори: а) наявність на території області військового конфлікту; б) скорочення інвестиційної активності іноземних інвесторів по усіх галузях промисловості та інших сферах економічної діяльності.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Серед трьох великих промислових вузлів Луганської області залишився лише один підконтрольний українській владі – Северодонецько-лисичансько-рубіжанський, – який спеціалізується на продукції хімії та нафтохімії. Лідуючими в цій сфері є ПрАТ Северодонецьке об'єднання «Азот», ПрАТ «ЛіНІК», ТОВ НВП «Зоря».

ТОВ НВП «Зоря» – лідуюче підприємство хімічної промисловості України. Займається виробництвом нітробензолу, патронування вибухових речовин, засобів захисту рослин, переробкою сирого бензолу та ін. Протягом 2015 року «НПП Зоря» реалізувало продукції, товарів, робіт та послуг на 56% більше ніж у 2014 році, а рентабельність валової реалізації склала 22%. Генеральний директор заводу – Олександр Чернецов, був головним інженером Рубіжанського казенного

заводу «Зоря», яким раніше керував экс-міністр енергетики Юрій Бойко. Крім того, Чернецов керував Рубежанською міською організацією Республіканської партії, яку очолював Бойко.

ПрАТ «Линік» Лисичанський нафтопереробний завод – другий за потужністю нафтопереробний завод України, який здатний переробляти 16 млн. тонн нафти на рік, простояє з весни 2012 року за ініціативою попереднього власника – російсько-британської компанії ТНК-ВР. «Роснефть» стала повноправним власником мережі АЗС і заводу навесні 2013 року. 27 січня на засіданні комітету з питань безпеки і оборони затвердили проект постанови введення санкцій проти ВАТ «НК» «Роснефть» і її дочірніх компаній в Україні. І, оскільки, Лисичанський нафтопереробний завод – ЧАО «Линік» – входить до складу «НК «Роснефть», наразі підприємство працює, але нічого не виробляє. Співробітники лише підтримують його життєздатність. За останніми анонсами, завод може частково відновити виробництво в середині березня 2016р.

ПрАТ Северодонецьке об'єднання «Азот» – є третім за розміром в Україні виробником аміаку і одним з найбільших в Європі підприємств хімічної промисловості з виробництва азотних добрив, метанолу, оцтової кислоти, вінілацетату і його похідних, товарів побутової хімії та іншої хімічної продукції. Підприємство увійшло до складу холдингу OSTCHEM, який об'єднує підприємства азотної хімії Group DF Дмитра Фірташа. 30 грудня 2014 року об'єднання, зупинене на початку травня у зв'язку з війною, відновило роботу. у 2015 році вироблено товарної продукції на суму 405,6 млн. грн, що складає 27,1 % до 2014 року.

Однією з найбільш зруйнованих і пошкоджених галузей Луганської області є вугільна промисловість. На цей час, на території підконтрольній Уряду України працюють лише 4 шахти ПАТ «Лисичанськвугілля» та 4 із 7 шахт ДП «Первомайськвугілля».

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Протягом 2015 року в Луганській області значні бізнес-конфлікти та перерозподіл власності відбувались лише на територіях, які не підконтрольні українській владі.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року (може бути за результатами трьох перших кварталів 2015 року)

За підсумками січня-вересня 2015 року в області спостерігався спад виробництва промислової продукції у 4,5 рази (найвищий показник серед областей, у яких спостерігався спад – це 25 місце). У 2015 році підприємствами вугільної промисловості видобуто 911,6 тис. тон вугілля, що становить 63,5% від планового завдання, та на 6,9 тис. тон менше 2014 року. Фінансові результати за підсумками 9 місяців 2015 року: у металургійній промисловості – збиток 16,8 млрд. грн; у хімічній галузі – збиток 7,8 млрд. грн; в машинобудівній промисловості – збиток 102,6 млн. грн.

Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в області зменшилися у 2,2 рази. Серед основних видів продукції тваринництва зменшилося виробництво: м'яса у 2,3 рази, молока до 32,8%, яєць у 7,6 рази. У січні-

вересні 2015 року порівняно з січнем-вереснем 2014 року поголів'я великої рогатої худоби зменшилось до 39,2%, свиней – до 32,6%, птиці – у 4,0 рази. Значні втрати сільськогосподарські товаровиробники в регіоні мають в результаті проведення бойових дій: зруйновано і пошкоджено об'єкти агропромислового комплексу та сільськогосподарську техніку.

Внаслідок низької інвестиційної активності підприємств, обмежених інвестиційних можливостей бюджетів усіх рівнів, високої вартості кредитів та девальваційного подорожчання основних складових будівельної діяльності у січні-вересні 2015 року, показник індексу будівельної продукції (у порівнянних цінах) області зменшився до 76,7% (найнижчий показник по Україні).

Продовжується негативна динаміка попередніх років щодо спаду інвестиційної активності в регіоні та зниження обсягу експорту. Це відбувається на тлі подальшої дестабілізації ситуації на сході країни, нестабільності вітчизняної фінансової та банківської системи та вичікувальної позиції інвесторів і бізнес-сектору. Торгівля українськими товарами стрімко падає, зокрема, внаслідок заборони експорту низки товарів, що виробляються вітчизняними підприємствами, на російський ринок. Порівняно з січнем-вереснем 2014 року в області зменшився обсяг капітальних інвестицій у 4,8 рази (найнижчий показник по Україні). Обсяг капітальних інвестицій на одну особу в середньому по Україні становить 3713,3 грн. При цьому територіальна диспропорція щодо обсягів капітальних інвестицій на одну особу складає 39 разів (мінімальне значення у січні-вересні 2015 року у Луганській області – 501,1 грн).

В області мало місце, найбільше по Україні, скорочення товарних експортних операцій – майже у 13 разів. Територіальна диспропорція щодо обсягів експорту товарів на одну особу складає 34,8 рази – мінімальне у Луганській області – 61,9 дол. США. Експорт товарів скоротився в усіх галузях економіки. Найбільш різке падіння спостерігається в експорті продукції металургійного комплексу, продукції машинобудування, продуктів мінерального походження, продукції хімпрому і харчової промисловості.

Зовнішня торгівля товарами характеризувалась негативним сальдо в обсязі – 46,9 млн. дол. США. В регіоні найбільше зменшилися обсяги експорту товарів – у 29,4 рази. Основними причинами є зниження цін та попиту на світових ринках. Ще однією причиною стало ускладнення політико-економічних стосунків з Російською Федерацією, яка є основним ринком збуту для великої кількості 7 підприємств-експортерів (особливо в галузі машинобудування). Негативно на діяльність експортерів вплинули заходи Національного банку України з валютного регулювання.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Впродовж 2015 року дуже велику роль у підтримці та відновленні соціальної та гуманітарній структурі області відігравали міжнародні та локальні НГО. Пріоритетними напрямками діяльності НГО є: захист прав і свобод громадянина, антикорупційні проекти (ГО «Східна правозахисна група», «Солідарність»), аналітична та

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

ОЛЕКСАНДР НЕБЕРИКУТ,*Аналітик Громадянської мережі ОПОРА, Львів,***ВІТАЛІЙ ЮРЧУК,***Експерт ГО «Центр дослідження проблем регіонального і міжнародного співробітництва»*

гуманітарна діяльність (ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону», «Моя Новопсковщина»), соціальні проекти (ЛОБО ФГЛ «ХОРС», ГО «Відродження Сходу»).

Як і в 2014 році, більшість громадських організацій беруть участь у благодійній та волонтерській діяльності, підтримуючи учасників АТО та тимчасово переміщених осіб.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Серед зареєстрованих 695 друкованих видань, на неокупованій території постійно виходять лише 37, з яких лише 20 (з них 16 – комунальні) висвітлюють суспільно-політичну проблематику (решта 17 є рекламними). «Вісник Луганщини» – інформаційний бюлетень Луганської обласної військово-цивільної адміністрації, нове друковане видання засноване 14 вересня 2015 року; «Наш край родной» – БФ О.Кунченка; «Заради майбутнього»; «Прав-Да!» – Сергій Самарський, депутат Северодонецької міської ради, голова депутатської фракції «Батьківщина». Водночас на окупованих територіях відновлено роботу цілої низки газет, які раніше були найбільш популярними: «Ракурс-плюс», «XXI-й век», «Свободный репортер», «Молодогвардеец», «Наша газета».

На Інтернет-користувачів Луганської області орієнтовано більше 20 зареєстрованих інформаційних агентств. Серед них найбільш популярними є: «Остров» (www.ostro.org), «Сити-нююз» (www.citynews.net.ua), «IPTAFAX» (www.irtafax.com.ua), «Донбасс-комментарии» (<http://donbass.comments.ua/>) або www.lugansk.proua.com), «Луганский радар», «Трибун» тощо. Такі провідні інформагентства, як «Схід-інфо» (www.cxid.info), «Восточный корреспондент» (www.eastkorr.net) висвітлюють інформацію зібрану по обидва боки лінії розмежування. Водночас на інформаційну ситуацію в окрузі продовжують впливати Інтернет-ресурси незаконних збройних формувань.

Телерадіомовлення Луганщини налічує 14 суб'єктів діяльності усіх форм власності (8 – телерадіо, 1 – теле- та 5 – радіокомпаній). Телевізійний сигнал забезпечується 9 ретрансляторами, розміщеними на неокупованій території Луганської області, охоплюючи мовленням до 50% її території. Одна з компаній є державною (ДО ЛОДТРК), яка у квітні 2015 року відновила своє мовлення у цифровому та аналоговому форматах, 3 – створені органами місцевого самоврядування і перебувають у комунальній власності, решта – приватні. Серед провідних телерадіоорганізацій – Державне об'єднання «Луганська обласна державна телерадіокомпанія», ТОВ «Незалежна телерадіокомпанія «ІРТА», ТРК СТВ.

Інформаційна мапа Луганської області засвідчує, що окуповані промислові міста регіону повністю виключені з українського інформаційного простору і знаходяться під тотальним впливом російської пропаганди. У той же час російські та проросійські налаштовані ЗМІ з тимчасово окупованої території частково здійснюють мовлення на підконтрольній Уряду України території Луганщини.

РЕЗЮМЕ

В 2015 році домінуючими політичними гравцями у Львівській області стали «Блок Петра Порошенка» та Об'єднання «Самопоміч», які в результаті виборів отримали контроль над представницькими органами місцевого самоврядування, мають значне львівське лобі в парламенті та контролюють виконавчу вертикаль місцевої влади («Самопоміч» у Львові, «БПП» в області). Натомість традиційно впливові на Львівщині політичні групи або дещо втратили свої позиції (ВО «Свобода», «Батьківщина», НРУ) або зникли взагалі (Партія регіонів). Також на політичній карті регіону з'явилися відносно нові політичні сили (Українська Галицька Партія, Радикальна партія, УКРОП, «Народний контроль»), які лише опосередковано впливають на формування порядку денного місцевої політики. Економіка демонструє сповільнення темпів спаду. Громадянське суспільство залишається активним і націленим на просування реформ, однак зростає кількість громадських ініціатив та груп, діяльність яких є політично заангажованою.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Після парламентських та місцевих виборів суттєво зміцнилися позиції і вплив на місцеву політику братів Ярослава та Богдана Дубневичів, місцевих топ-бізнесменів, народних депутатів від БПП, які фактично контролюють обласну раду. Свої інтереси їм треба узгоджувати, в першу чергу, з політичною силою Андрія Садового, партія якого в обласній раді тепер опікується й несе відповідальність перед виборцями усієї області, а не лише міста. Окремою і самодостатньою політичною фігурою став голова Львівської ОДА Олег Синютка, авторитет якого підкріплений особистою довірою Президента.

2. В економіці області продовжується незначний спад, але при збереженні існуючої динаміки розвитку економіки Львівщини можна очікувати повернення на докризовий рівень в короткостроковій перспективі. В зовнішній торгівлі область переорієнтовується й відкриває ринки Азії й нарощує об'єм торгівлі з країнами ЄС.

3. Активні громадські організації, окрім виконання контролюючих та антикорупційних функцій, все більшою мірою координують свою діяльність з місцевою владою та взаємодіють у реалізації громадських ініціатив в соціальній, культурній, освітній, ІТ-сферах.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Станом на початок 2015 року Партія регіонів остаточно втратила свої позиції в представницьких та виконавчих органах місцевого самоврядування (усі фракції в місцевих радах припинили існування), а її представники

зникли з місцевої політичної сцени або розчинилися в інших партійних структурах та проектах. Суттєво зменшився вплив на Львівщині ВО «Свобода», хоча її представник Петро Колодій продовжував очолювати Львівську обласну раду до місцевих виборів. На позачергових виборах до Верховної Ради, які відбулися наприкінці 2014 року партія «Свобода» отримала підтримку всього 6,19% виборців Львівської області, тоді як у 2012 р. вона становила 38,02%, а також не здобула перемоги в жодному з одномандатних виборчих округів. Зникла депутатська більшість «Свободи» у Львівській міській раді – за порушення дисципліни з фракції було виключено трьох депутатів, ще п'ятеро самостійно покинули фракцію через незгоду з рішеннями, які там приймаються. Натомість свій вплив в регіоні почала нарощувати партія БПП «Солідарність». В першу чергу це відбулося за рахунок позитивного результату на парламентських виборах – у багатомандатному виборчому окрузі партія «БПП» посіла другу позицію після «Народного Фронту» отримавши 20,42% голосів виборців і 5 (з 12) кандидатів від «БПП» здобули перемогу в одномандатних округах. Також президентська партія поступово зміцнювала контроль над обласною та районними державними адміністраціями. Наприкінці 2014 року були звільнені голови райдержадміністрацій Львівщини, а новим головою Львівської обласної державної адміністрації було призначено першого заступника Львівського міського голови Олега Синютку, який впродовж останніх восьми років займався «господаркою» Львова в команді Андрія Садового.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

В результаті місцевих виборів 2015 року домінуючі політичні позиції на Львівщині зайняла партія БПП «Солідарність» та ВО «Самопоміч». БПП сумарно здобула найбільшу кількість мандатів в районних та міських радах Львівщини – 17,9%, «Самопоміч» – 13,3%, «Батьківщина» – 12,5%, «Свобода» – 11%. Президентська партія отримала найбільше мандатів на виборах до обласної ради та сформувала другу за величиною фракцію у Львівській міській раді. Головою обласної ради було обрано представника БПП Олександра Ганущина. «Самопоміч» впевнено перемогла на виборах до міської ради (31,67% голосів) та посіла друге місце на виборах до обласної ради. Свою третю каденцію у статусі міського голови Львова продовжив Андрій Садовий, який у другому турі значним відривом (61,1% голосів) переміг экс-віце-спікера Верховної Ради Руслана Кошулинського (ВО «Свобода»). Помітний вплив в регіоні здобула партія «Громадянська позиція». Керівник фракції «Громадянської позиції» в облраді Володимир Гірняк став заступником голови Львівської обласної ради. Секретарем Львівської міської ради було обрано представника «Громадянської позиції» Анатолія Забарилу. Політична карта регіону стала більш різноманітною за рахунок входження в місцеві ради нових партій, які раніше не брали участі у місцевих виборах. Окрім «Самопоміч», це партії «Народний контроль», УКРОП, Радикальна партія Олега Ляшка та «Українська Галицька партія».

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області в 2015 році

З точки зору політичного впливу найбільш активними у Львівській області є депутати Верховної ради від партії «Блок Петра Порошенка» брати Ярослав та Богдан Дубневичі. Активну та регулярну участь в політичному житті регіону беруть народні депутати Оксана Юринець (БПП «Солідарність»), Дмитро Добродомов (самовисуванець), Володимир Парасюк (самовисуванець), Олег Березюк («Самопоміч»). З огляду на займані посади постійно присутні в публічному житті Львівщини Андрій Садовий (міський голова Львова, «Самопоміч»), Олег Синютка (голова Львівської ОДА, «БПП»), Олександр Ганущин (голова Львівської обласної ради, «БПП»).

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Транспортний конфлікт – протистояння між приватними перевізниками, які обслуговують міські маршрути, та Львівською міською радою. Перевізники звинувачують міську раду (в особі Андрія Садового) у спробах монополізації ринку транспортних перевезень на користь комунальних підприємств. У свою чергу міська рада звинувачує підприємців у порушенні закону. Конфлікт супроводжувався численними пікетами, медійною кампанією та судовою тяганиною.

2. Конфлікт навколо реконструкції скверу поблизу собору Святого Юра. Протистояння між громадськістю з одного боку і міською владою та греко-католицькою церквою з іншого, спричинила вирубка дерев в середмісті Львова в ході реконструкції скверу. Також громадські активісти звинуватили владу у нецільовому використанні коштів міського бюджету (30 млн. грн).

3. Конфлікт, спричинений звільненням начальника управління культури Львівської міськради Ірини Магдиш. Приводом до звільнення чиновниці стало її інтерв'ю Інтернет-виданню «Українська правда» з критичними висловлюваннями на адресу церкви у Львові. На захист Ірини Магдиш виступила активна громадськість.

4. Конфлікт навколо призначення керівником обласного управління Державної фіскальної служби Ігоря Кондро. Був спричинений відсутністю публічного конкурсу на цю посаду. Конфлікт супроводжувався численними мітингами й пікетами.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Львівська ОДА: голова – Олег Синютка, керівник обласної організації «Блоку Петра Порошенка»; перший заступник – Ростислав Замлинський, позапартійний; заступники – Ірина Гримак, позапартійна, Юрій Підлісний (був депутатом облради від ВО «Батьківщина»), Маріанна Вільшинська, позапартійна.

Львівська обласна рада: голова – Олександр Ганущин, «Блок Петра Порошенка»; перший заступник – Парасковія Дворянин, «Самопоміч»; заступник – Володимир Гірняк, голова фракції партії «Громадянська позиція».

Львівська міська рада: голова – Андрій Садовий, «Самопоміч»; перший заступник – Віктор Пушкарьов, позапартійний; заступники – Ростислав Дацків,

позапартійний, Андрій Москаленко, позапартійний) секретар – Анатолій Забарилло, фракція партії «Громадянська позиція».

Обласний прокурор: Роман Федик (до березня 2016 року), позапартійний (екс-прокурор Дніпропетровської області).

Обласний податківець: Ігор Кондро, позапартійний.

Обласна міліція (поліція): т.в.о. начальника Головного управління Національної поліції у Львівській області: Дмитро Загарія, позапартійний.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Львівська область займає 7 місце за рівнем соціально-економічного розвитку серед регіонів України. Ключовими факторами, які обумовили високі позиції області, є високий рівень розвитку інфраструктури, заходи з енергозбереження, забезпечення фінансової самодостатності. Визначальну роль у формуванні валової доданої вартості області незмінно відіграють такі сфери економічної діяльності, як оптова та роздрібна торгівля (17%), обробна промисловість (11%), сільське та лісове господарство (9%), транспорт і зв'язок (9%), освіта (9%), операції з нерухомим майном (9%). У 2015 році було залучено ряд великих інвестицій, зокрема: ПАТ «Кредобанк», заснований у Львові, прийняв рішення про збільшення статутного капіталу на 17%, і сума вкладень складає 2,2 млрд. грн; завдяки фінансуванню ЄБРР та UniCredit у Львові відкрили новий торговий центр «Форум Львів», розмір інвестицій в який становив 92 млн. євро; японська компанія «FujikuraLTD» прийняла рішення про відкриття на Львівщині нового підприємства з виробництва електричного устаткування для автотранспорту, розмір початкових інвестицій складав 6 млн. євро.

У 2015 році реалізовувалось 39 проектів міжнародної технічної допомоги на загальну суму понад 60 млн. євро. Ключові сфери реалізації проектів – туризм та культура, інфраструктура та підприємництво. В області функціонує майже 1,5 тисячі середніх підприємств та 145 тисяч суб'єктів малого бізнесу. Упродовж 2015 року зареєстровано 11501 суб'єкт підприємницької діяльності, знято з державної реєстрації 13807 суб'єктів, що, насамперед, пов'язано із введенням в дію спрощеної процедури припинення підприємницької діяльності.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

У 2015 році найбільшими підприємствами й найбільшими платниками податків Львівщини залишилися ДТГО «Львівська залізниця», ТзОВ «НВП «Гетьман», ПрАТ «Львівський лікєро-горілчаний завод», ПАТ «Львівобленерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго», ПП «Візовий сервіс центр», ПАТ «Галичфарм», ДП «Стрийський вагоноремонтний завод», ПАТ «Львівгаз». Серед інших ключових підприємств в області – ЗАТ «Львівський автобусний завод», ВАТ «Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат», Миколаївський цементний завод, державне підприємство «Львіввугілля». До містоутворюючих підприємств у

Львівській області належать ВАТ «Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат», Миколаївський цементний завод, Червоноградські шахти (перебувають в структурі «Львіввугілля»).

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Резонансних бізнес конфліктів протягом останнього року у Львівській області зафіксовано не було.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Валовий регіональний продукт Львова, за розрахунками Інституту міста в 2015 році становив 15,79 тис. дол. на душу населення. У порівнянні з 2014 роком відбулось падіння ВРП на 8,6%, проте це є відчутно менше, ніж падіння ВВП України загалом, яке за оцінками МВФ та Світового банку коливається на рівні 10-12%. Для області, станом на 2014 рік відбулося зменшення обсягу ВРП на 1,4% відносно попереднього року, але порівняно з 2005 роком – зростання на 12,6%.

Після активізації інвестиційної діяльності у 2010-2011 роках, за останні чотири роки спостерігалась тенденція до скорочення обсягів інвестування. Спад капітальних інвестицій у 2015 році переважно обумовлений зменшенням інвестування розвитку інфраструктури, торгівлі та соціальної сфери. В економіці області відбулося також зменшення сукупного обсягу іноземного капіталу на 126,8 млн. дол. США, або на 9,2%, що обумовлено валютними коливаннями. У 2015 році обсяги виробництва у сільському господарстві зменшилися на 3,1%. Обсяги експорту та імпорту у 2015 році скоротились порівняно з попереднім періодом. Експорт товарів і послуг знизився на 21,9% порівняно з 2014 роком, а імпорт – на 43,3%. В той же час зменшення зовнішньоторговельних обсягів обумовило скорочення негативного сальдо зовнішньої торгівлі у 2015 році майже в п'ять разів. Найбільш активно Львівська область торгує із Польщею, Німеччиною, Данією, Чехією, Великобританією, Білоруссю та Росією. 2015 рік став для обласних експортерів роком відкриття нових ринків збуту в Азії, натомість експорт до Російської Федерації знизився на 51,4%.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

У 2015 році у Львівській області зареєстровано 3096 громадських організацій, з них 341 (понад 10%) з'явилися протягом року. Головними сферами діяльності найбільш медійно впізнаваних організацій є правозахист (Центр громадської адвокатури, РГБФ «Право і демократія», «Центр правових та політичних досліджень «СІМ»), громадський контроль і місцеве демократія (Громадянська мережа ОПОРА, Інформаційно-правовий центр «Наше право», «Комітет виборців України»), аналітика (Інститут міста, Моніторингово-аналітична група «Цифра», «Спілка консультантів «Експерт-група», Центр досліджень місцевого самоврядування), розвиток громад (Західноукраїнський ресурсний центр, Європейський діалог), гуманітарні дослідження (Центр культурного менеджменту, Центр досліджень історії Центрально-Східної Європи, «Інститут політичних технологій»), екологія («Екологія-Право-Людина»),

гендерна рівність (Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи»). Активно діють неформальні громадські утворення, які виникли в період Євромайдану і в розпал російсько-української війни. Зокрема, активними є організації, які надають різноманітну допомогу учасникам АТО, наприклад Народна самооборона Львівщини.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Всього у Львівській області нараховується більше 150 газет, функціонує 11 електронних ЗМІ, понад 30 радіостанцій (переважно районне радіомовлення), 10 телеканалів. У регіоні потужно представлені друковані засоби масової інформації і для більшості мешканців області саме вони є основним джерелом інформації. Найбільш масовою газетою Львівщини є «Експрес». Газета «Високий замок» також популярна у Львівській області, особливо в її районах. У Львові за популярністю регіональні радіостанції переважають над всеукраїнськими мовниками. До числа станцій з найбільшою аудиторією слухачів відносяться «Люкс», «24», «Львівська хвиля», ФМ «Галичина». В телевізійному просторі найбільш популярні «Телеканал 24» та «ЗІК». Основні он-лайн ЗМІ Львівщини представлені виданнями «Захід-нет», «ЗІК», «Гал-інфо», «Львівський портал», «Збруч», «Вголос».

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Розробку Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року було розпочато в регіоні у червні 2013 року у відповідності до розпорядження голови Львівської ОДА №314/0/5-13 від 3 червня 2013 року «Про розроблення Стратегії розвитку Львівської області на 2014-2020 роки з прогнозом до 2025 року». Головним розробником документу був визначений Департамент економічного розвитку, інвестицій, торгівлі та промисловості обласної державної адміністрації. До процесу стратегічного планування на професійній основі було залучено представників Федерації канадських муніципалітетів в рамках проекту міжнародної технічної допомоги «Місцевий економічний розвиток міст України». Доопрацювання документу у 2015-2016 роки здійснювалося представниками Інституту регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України (ІРД) відповідно до запиту ОДА, що було обумовлено завершенням у грудні 2014 року терміну реалізації проекту «МЕРМ».

Опрацювання СРР було підкріплене відповідною «Дорожньою картою», яка визначала часові рамки виконання кожного з етапів та термін завершення розробки документу. Відповідно до «Дорожньої карти» затвердження Стратегії та Плану її реалізації на 2014-2016 роки повинно було відбутися у квітні-травні 2014 року. Незважаючи на це, СРР була представлена на розгляд обласної ради тільки у січні 2016 року. Це обумовлено низкою причин, головними серед яких – періодична ротація керівництва ОДА та Департаменту економічного розвитку, а також події «Революції Гідності», які фактично паралізували діяльність адміністрації впродовж декількох місяців. Остаточна версія СРР була затверджена на сесії

Львівської обласної ради 29 березня 2016 року.

Уповільнення розробки СРР було також обумовлено відсутністю консенсусу щодо окремих пунктів змістовної частини документу між учасниками проекту «МЕРМ» та науковцями ІРД. У зв'язку з цим, проект документу тричі переглядався, що супроводжувалося зміною стратегічних та операційних цілей. Внесення періодичних суттєвих змін у змістовну частину документу фактично унеможливило проведення його комплексного та послідовного аналізу в рамках проекту «Регіональна політика в Україні: громадський моніторинг стратегій регіонального розвитку».

Одним із суттєвих недоліків на етапі опрацювання СРР є недостатнє представлення інформації про процес розробки документу на інформаційному порталі ОДА. На веб-сторінці Департаменту економічного розвитку, торгівлі та промисловості обласної державної адміністрації були висвітлені анонси та результати проведення виключно чотирьох публічних заходів (круглі столи, презентації) з обговорення Стратегії, що обмежило участь у заходах всіх зацікавлених сторін.

Змістова частина документу відпрацьована на високому якісному рівні та відповідає положенням Методології. Всі робочі версії проекту Стратегії були представлені на сайті ОДА та були доступні для ознайомлення та обговорення.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Моніторинг процесу розробки Стратегії та Плану її реалізації засвідчив, що представники проекту «МЕРМ», які були залучені до розробки документів на професійній основі, зіштовхнулись з суттєвою проблемою на етапі опрацювання Плану реалізації Стратегії. Це обумовлено відсутністю достатньої теоретичної підготовки та практичного досвіду у розробці проектів з боку органів місцевого самоврядування Львівщини. У зв'язку з цим, більшість запропонованих проектів були відпрацьовані на низькому якісному рівні, були спрямовані на вирішення соціальних проблем та не передбачали економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці.

У зв'язку з тим, що реалізація СРР неможлива без підкріплення документу конкретними проектами, експертному середовищу неурядового сектору доцільно звернути особливу увагу на організацію навчання представників органів місцевого самоврядування щодо підготовки проектів, які передбачають економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

ДЕНИС ПЛИШКО,
Головний аналітик
ГО «Центр аналітичних досліджень»

РЕЗЮМЕ

Основним індикатором оцінки ситуації в регіоні є місцеві вибори. Регіон все ще орієнтується на політичні сили ПП «Регіони», та варто відзначити, що їх вплив в регіоні падає. Це продемонстрували вибори Миколаївського міського голови, де перемогу отримав кандидат від ПП

«Самопоміч». До місцевих рад пройшли нові політичні лідери, які прийшли з громадського активного середовища. Не отримавши перезавантаження влади і реформ як на рівні держави, так і на рівні регіону, громадське середовище самостійно бере на себе функції влади і таким чином контролює її.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Зміни у владі відбулись за рахунок проходження до місцевих рад нових патріотичних та активних людей.

2. Економічного прориву на рівні області не відбулось. Регіональна влада так і не змогла запустити серйозні інвестиційні проекти, які б дали нове дихання регіону. Зокрема, проект по ремонту доріг області. Жодного нового підприємства не відкрито. Заборгованість по заробітній платі виросла.

3. Громадський рух набув ще більших масштабів. Саме завдяки руху, який утворився під час Майдану і вилився у волонтерський, кандидат від опозиційного блоку не зміг здобути перемогу на мерській кампанії.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Головою Миколаївської обласної державної адміністрації, як і в попередньому році, залишився В.І.Меріков.

Міським головою Миколаєва до листопада 2015 року був Ю.І.Гранатуров, якого було обрано у травні 2014 року.

До листопада 2015 року склад Миколаївської обласної ради налічував 96 депутатів, обраних на місцевих виборах у жовтні 2010 року. З них – 71 депутат від Партії регіонів, 12 – КПУ, 5 – «Фронту Змін», 3 – «Батьківщини», 5 – позафракційних.

Миколаївська міська рада була представлена 90 депутатами, 60 з яких були представниками Партії регіонів, 6 – КПУ, 6 – «Фронту Змін», 5 – «Третьої Сили», 4 – «Сильної України», 4 – «Батьківщини», та іншими маловідомими партіями.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Відповідно до Закону України «Про вибори депутатів ВР АР Крим, місцевих рад і сільських, селищних і міських голів» кількість депутатів місцевих рад було зменшено. І вже за результатами місцевих виборів у жовтні 2015 року в Миколаївську обласну раду пройшли 17 депутатів від партії «Опозиційний блок» (набравши 26,6% голосів), 15 депутатів – від БПП «Солідарність» (23,4% голосів), 10 депутатів – від ПП «Наш край» (15,6% голосів).

Головою Миколаївської обласної ради було обрано депутата від Блоку Петра Порошенка В.В.Москаленко, яка до цього очолювала Жовтневу районну адміністрацію. Москаленко – людина наближена до діючого голови Миколаївської обласної державної адміністрації В.І.Мерікова, і саме з цим пов'язують її обрання на посаду очільника облради.

За результатами місцевих виборів 2015 року в другому турі перемогу здобув О.Ф. Сенкевич, голова Миколаївської міської організації політичної партії «Самопоміч». До листопада 2015 року він працював на

посаді директора ТОВ «Квадролоджик». О.Ф. Сенкевич набрав 54,9% голосів виборців, а І.С. Дятлов – 43,3% голосів виборців. Допомогти у виборчій кампанії О.Ф. Сенкевича згуртувалось багато миколаївців, вони називали вибори мера Миколаєва «боротьбою між добром і злом».

За результатами місцевих виборів 2015 року до Миколаївської міської ради пройшло 26 депутатів від політичної партії «Опозиційний блок» (набравши 34,4% голосів), «Самопоміч» – 10 депутатів (13,6% голосів), БПП «Солідарність» і «Наш край» – по 9 депутатів (по 11,4% голосів відповідно).

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області під 2015 року

У 2015 році на політичну арену повернувся втікач І.С. Дятлов, який після того як склав повноваження голови облради, зник з міста. Вже в 2015 році І.С. Дятлов очолив Миколаївську міську організацію політичної партії «Опозиційний блок».

Повернення Дятлова і утворення осередку сепаратистської політичної сили в Миколаєві викликало хвилю протесту серед громадськості. Неодноразово активісти намагались завадити проведенню заходів організованих «Опозиційним блоком».

На місцевих виборах активно проявив себе новий молодий політик О.Ф. Сенкевич, який став відкриттям 2015 року. Очоливши осередок політичної партії «Самопоміч», він активно розпочав свою виборчу кампанію і неочікувано для самого себе, вийшов другим тур з І.С. Дятловим, залишивши позаду тодішнього мера Миколаєва Ю.І. Гранатурова і отримавши перемогу в другому турі. І.С. Дятлов очолив найбільшу фракцію в міськраді.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Конфлікт між головою ОДА В.І. Меріковим та народним депутатом від БПП, головою партійної організації в Миколаєві А.В. Вадатурським став знаковим у формуванні команди на місцеву кампанію у виборчій списку від Блоку Петра Порошенка. Почався він ще задовго до місцевої кампанії. А.В. Вадатурський критикував роботу голови ОДА, звертаючи увагу на те, що В.І. Меріков провалює ініціативи Президента. В результаті, партійною організацією БПП «Солідарність» двічі було проведено передвиборчу конференцію і змінено списки своїх кандидатів в депутати до Миколаївської міської ради.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Миколаївська ОДА: голова – В.І.Меріков, ПП «Народний Фронт».

Миколаївська обласна рада: До місцевих виборів очолював обласну раду В.В.Лусти, люстрований екстреміст, який довгий час працював в команді Януковича. Призначення в березні 2015 року В.В.Лусти було з ініціативи В.І.Мерікова.

Обласний прокурор: В.П.Кривов'яз (з березня 2015 року). Вже у жовтні громадські активісти розпочали збір підписів за його звільнення. Активісти звинувачують

прокурора області в тому, що він під прикриттям реформи прокуратури звільняє незгодних з його політикою працівників прокуратури, а також незаконно закриває кримінальні справи.

Обласний податківець: начальник Головного управління ДФС у Миколаївській області – В.В.Копіца (з квітня 2014 року по жовтень 2015 року). З його ім'ям пов'язане не одне порушення законодавства України. Порушення стосувались перевищення службових повноважень, які були викриті ще в березні 2015 року. За всіма фактами були відкриті кримінальні справи.

Обласна міліція: начальник Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Миколаївській області: В.В.Гончаров (призначений на посаду у вересні 2014 року). В листопаді 2015 року, після реформування МВС в Національну поліцію, В.В. Гончаров був призначений тимчасово виконуючим обов'язки начальника Головного управління Національної поліції України в Миколаївській області.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

У 2015 році підприємства Миколаївської області продовжують співпрацювати з усіма країнами Європейського Союзу, які забезпечили 14% обласного експорту і чверть імпорту товарів. За січень-жовтень 2015 року обсяги експорту товарів з країнами ЄС склали 182 млн. дол. США, Імпорту – 114 млн. дол. США, що відповідно на 12% і 3% більше показників аналогічного періоду попереднього року. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі з цими країнами дорівнювало 68 млн. дол. США. Серед країн ЄС найбільші обсяги товарів експортувалися до Іспанії (23%), Італії (18%), Португалії (17%), Нідерландів (11%), Німеччини (8%) і Польщі (6%). Завозилися товари, головним чином, з Польщі (21%), Німеччини (13%), Бельгії (10%), Великобританії та Італії (по 9%). У країнах ЄС користувалися попитом продукти рослинного походження (77%) і готові харчові продукти (8%). Імпортувалися з них, переважно, механічне та електротехнічне обладнання (37%), готові харчові продукти (28%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (8%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби (6%).

Проте реалізувати проект Міністерства інфраструктури щодо ремонту доріг області обласна адміністрація так і не змогла. Проваливши перемовини з бізнесом.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

ТОВ «Морський спеціалізований порт НІКА – ТЕРА», який належить олігарху Дмитру Фірташу, продовжує реалізацію інвестиційних проектів, розпочатих минулого року, зокрема проекти щодо:

- забезпечення газопостачання для зерносушарки на зерновому терміналі;
- забезпечення вимог споживчої потужності електропостачання напругою 35 кВт;
- спорудження транспортної споруди перевантаження сипучих вантажів на причалі №11;

- розміщення виробництва з виготовлення склоармованих виробів методом пултрузії та лиття (очікується створення 35 робочих місць).

СП ТОВ «НІБУЛОН» в межах інвестиційного проекту «Відродження водної магістралі Миколаївщини» розпочато днопоглиблювальні роботи на Південному Бузі, починаючи із с.Сапетня Миколаївського району. В середині грудня 2015 року на суднобудівно-судноремонтному заводі «НІБУЛОН» відбувся спуск на воду несамохідного плавкрана проекту С14938, який призначений для навантаження різноманітних типів насипних вантажів і допоможе компанії досягти стратегічного напрямку роботи – доведення обсягів перевезень зерна Дніпром і Південним Бугом до позначки в 3 млн. тонн на рік.

ТОВ «ЕВЕРІ», що входить до Групи компаній OREXIM, введено в дію п'яту чергу морського перевантажувального терміналу «Евері». Термінал успішно функціонує і надає послуги з приймання, зберігання і відвантаження продукції на морський транспорт. Загальний тоннаж одночасного зберігання становить 93 тис. т, з них 28 тис. т – меляси та 65 тис. т – олії. Цей обсяг зберігання дозволяє перевантажити не менше 300 тис. т. меляси і 750 тис. т. олії на рік.

Протягом 2015 року на ВП «Южно-Українська АЕС» проводилися роботи щодо впровадження реалізації організаційно-технічних заходів з продовження проектного терміну експлуатації енергоблока №2.

ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» з початку 2015 року розпочато підготовчі роботи по реалізації інвестиційного проекту щодо нарощування обсягів виробництва глинозему до 1,7 млн. тонн на рік. Завдяки реалізації проекту очікується, що 2016 року річний обсяг виробництва глинозему становитиме 1,6 млн. тонн, а 2017 року – сягне 1,7 млн. тонн.

ДП «Зоря» – «Машпроект» продовжило реалізацію актуальних інвестиційних проектів. Зокрема, готується до введення в експлуатацію нове обладнання для обробки великогабаритних корпусних деталей редукторного виробництва. Його впровадження дозволить істотно скоротити цикл виробництва цього типу виробів.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

1. У березні 2015 року в Миколаєві на маршрути громадського транспорту не виїхали власники авто, які підписали договори з компаніями перевізниками про обслуговування маршрутів громадського транспорту з метою зриву внутрішніх перевезень по місту. До цього перевізники звернулись до виконавчого комітету Миколаївської міської ради з тим, щоб підвищити тариф на проїзд в громадському транспорті. Тодішній мер міста Ю.І.Гранатуров назвав це спланованою акцією саботажу та шантажу. Конфлікт вирішився в бік транспортної мафії, рішенням виконкому про підвищення вартості проїзду в громадському транспорті.

2. У серпні відбувся конфлікт міжрегіональною владою та далекобійниками. Встановлення вагових мало б вирішити питання руйнування миколаївських доріг перенавантаженим транзитним транспортом і сплати штрафу за перенавантаження. Однак великі компанії-

перевізники та власники зернових компаній пролобіювали прибирання вагових комплексів для зважування вантажних авто, оскільки несли великі фінансові втрати під час перевезень вантажів на транзитних напрямках та до місць вивантаження в портах Миколаєва.

3. Один з гучних конфліктів розпочався кілька років тому між діючим головою Торгово-промислової палати Миколаївської області І.Катвалюком та колишнім головою С. Власенко. Суд задовільним позов С.Власенка про незаконне звільнення, та нині діючий голова РТПП не допускає його до роботи. Конфлікт між діючим і колишнім очільниками палати пов'язують з фінансовим інтересом розпоряджатись мільйонами гривень, які знаходяться на рахунку ТПП.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

У звіті департаменту економічного розвитку, торгівлі та туризму ринку праці Миколаївської області йдеться про тенденції щодо підвищення рівня зайнятості та зниження рівня безробіття, розрахованими за методологією Міжнародної організації праці. Чисельність зайнятого населення віком 15-70 років зросла на 8,7 тис. осіб і становила 511,7 тис. осіб, рівень зайнятості зріс з 57,5% до 58,7% (по Україні – 56,9%). В той же час заборгованість підприємств по заробітній платі становить 58 млн. 788 тис. 500 грн.

У Миколаївській області протягом 2015 року реалізовані і знаходяться в стадії реалізації близько 500 інвестиційних проектів в різних сферах діяльності (промисловість, транспортно-логістичний комплекс, сільське господарство, житлово-комунальне господарство, туризм, енергозбереження, соціальна сфера) на загальну суму близько 20 млрд. грн. Завдяки впровадженню цих проектів в містах і районах області створено понад 2,5 тисячі робочих місць.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Миколаївський обласний благодійний фонд «Регіональний фонд Благочестя», ініціатором якого став підприємець Давід Арахамія. Завдяки проекту дуже багато воїнів АТО отримують волонтерську допомогу. А в 2015 році, відкрито багато програм по реабілітації військових. Зокрема, надається медична допомога в імплантації кінцівок для військових, які в ході бойових дій були серйозно поранені.

ГО «Центр антикорупційних розслідувань» очолює Д.П.Барашковський. Організація займається розкриттям корупційних схем в сфері транспорту, розкраданням державної та комунальної землі. Також з ініціативи Д.П.Барашковського було створено волонтерський пункт на автовокзалі Миколаєва, де вже більше року надається волонтерська допомога воїнам АТО.

І.Дерев'яно – громадський активіст. У 2015 році судився з міською владою за незаконне виділення землі під забудови місцевого бізнесмена А.Пеліпаса, бізнес-партнера сина колишнього мера міста Миколаєва А.Чайки, та місцевим чиновникам в рекреаційній зоні зелених насаджень в Корабельному районі м.

Миколаєва.19 судових позовів було виграно на користь позивача.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Власником телеканалу «Март» є Миколаївська міська рада. Згідно рішення міськради № 48/48 від 18.06.2015 до статутного капіталу ТРК «Март» було внесено 380 тис. грн. з міського бюджету.

Телеканал «НИС-ТВ» заснував миколаївський журналіст, а пізніше народний депутат від Блоку Юлії Тимошенко Г.Задирко. За його плечима чималий досвід зміни політичних сил, в які він вступав і незабаром виходив(був членом партій «Реформи і порядок», Соціалістичної партії, ВО «Батьківщина», «Народна влада»). Зараз кінцевим бенефіціаром вказана його дружина О. Задирко.

Телеканал «Миколаїв» належить філії Національної телекомпанії України «Миколаївська регіональна дирекція». Донедавна власником телеканалу була Миколаївська обласна державна телерадіокомпанія, яка була реорганізована в філію НКТУ. Керує телеканалом экс-депутат облради від ВО «Батьківщина» Я. Індіков.

Друкованих видань, які регулярно виходять в Миколаєві, залишилося зовсім небагато, оскільки з появою новинних Інтернет-ресурсів попит на газети значно впав. Газета «Вечерний Николаев» зареєстрована як офіційний орган Миколаївської міськради. Інформаційна політика видання змінюється в залежності від мера і партійності депутатів міськради.

Газета «Рідне Прибужжя» – офіційне видання Миколаївської обласної ради. Головним редактором є в минулому депутат облради від «Фронту Змін» Т.Фабрикова.

Газета «Южная правда» – одне з найстаріших і найбільш тиражних видань Миколаївщини. З 1991 року засновник газети – трудовий колектив.

Одним з найпопулярніших новинних сайтів Миколаєва є «Преступности.НЕТ». Його засновником значиться ТОВ «Українська Медіа Група», засновники якого А. Дмитрієва, А.Сенченко і А.Дибленко.

На новинному порталі «НикВести» розміщена інформація про реєстрацію його як газети. Згідно держреєстру друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств засновником «НикВести» є ПП «Інвестиційно-будівельна компанія «АЛЬТАІР», засновником якого значиться О.Фінькова, близька подруга віце-губернатора О.Янішевської.

3 нових видань, які розпочали свою діяльність в 2015 році – Громадська думка. Сайт орієнтований на миколаївського читача. Належить підприємцю М.Книжнику.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Робочу групу із розробки Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2020 року було утворено 29.09.2014 року розпорядженням голови облдержадміністрації. Проте робота над нею велась не прозоро, без залучення зацікавлених сторін з регіонів,

бізнесу, громадськості та ЗМІ. Фактично СРР була написана працівниками департаменту економіки Миколаївської ОДА майже за 1 місяць, і її основна частина, SWOT-аналіз, стратегічні цілі, операційні цілі та завдання на 100% співпадає СРР Київської області. Затверджено Стратегію було обласною радою 16.04.2015 року без врахування зауважень експертів та громадськості.

Загальна оцінка якості СРР

Соціально-економічний аналіз Стратегії не відповідає Методології планування регіонального розвитку в Україні. Жодним чином не можна виявити слабкі або сильні сторони області, нові тенденції у зміні структури регіональної економіки та виокремити переваги та ризики у розвитку регіону. SWOT-аналіз також не відповідає Методології, є нереалістичним та методично невірно підготовленим. Разом з тим, стратегічні цілі, визначені у Стратегії корелюються із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року.

Були розроблені індикатори для оцінки і моніторингу її реалізації, але без жодного цифрового показника, що не дозволяє зрозуміти рівень досягнення результату. Влітку 2015 року департамент економіки Миколаївської ОДА після закінчення збору проектів по всіх напрямках розробив «План заходів з реалізації у 2015-2017 роках Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року». В ньому були напрацьовані вже інші індикатори для майбутнього відстеження виконання регіональної стратегії, але також без чисельних показників.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Стратегія регіонального розвитку Миколаївської області на період до 2020 року потребує глобального доопрацювання та обговорення з районними громадами, бізнесом, промисловими, експертними та культурними елітами. А після цього – професійного доопрацювання із залученням фахівців зі стратегічного планування, в тому числі із провідних країн, які мають успішний досвід втілення в життя СРР.

Стратегія розроблена таким чином, що загальні проблеми регіону повністю не вирішуються. З точки зору Миколаївщини як транзитної зони жодної операційної цілі чи розробленні заходи не закривають питання інвестиційного будівництва шляхів для автомобільного транспорту в цілому по всій області. Кроків щодо повноцінного відновлення водного транспорту в цілому по всій області та за її межами також немає. СРР вирішує точкові питання в різних окремих сферах. Наприклад, не підняття рівня освіти на та переобладнання всіх навчальних закладів області, а точковий ремонт деяких міських, або сільських навчальних закладів за критеріями, подання ними розроблених проектів.

У результаті – найнижчий показник виділення коштів з державного бюджету України на регіональний розвиток Миколаївської області 65 100,759 тис. грн. за 2015 рік. Ситуація з залученням коштів соціальних та бізнес інвесторів виглядає ще гірше: жодний з глобальних проектів, дуже потрібних області, не був підтриманий: ані реконструкція аеропорту, ані будівництво мосту для

транзиту транспорту, минаючи м. Миколаїв. Міжнародні фонди та агенції з розвитку не розуміють радянського підходу написання стратегій у вигляді «замилування очей». Для них це має бути простий, прозорий та цілком зрозумілий для всіх стратегічний план, де чітко видно, який буде результат, та яким чином його буде досягнуто.

«Звіт про результати проведення моніторингу виконання плану заходів з реалізації регіональної стратегії розвитку за 2015 рік» був опублікований 1 квітня 2016 року на сайті Департаменту економіки Миколаївської ОДА. Станом на 06.04.2016 даний звіт ще не був затверджений Миколаївською обласною радою. Оскільки у звіті надані показники виконання проектів, а не стратегічних та операційних цілей, рівень їх досягнення оцінити неможливо. Тобто стратегія якимось чином в 2015 році виконувалася, але чи вплинуло це на досягнення цілей, незрозуміло. Левова частина інвестиційних проектів, які вдалося втілити на підприємствах Миколаївщини, були досягнуті не за рахунок залучення нових інвестицій, а виключно за рахунок власних коштів та прибутків цих підприємств.

Необхідним є перегляд аналізу та переробка СРР в частині визначення більш конкретних та відчутних цілей, а також створення повноцінних прямих та непрямих чисельних індикаторів досягнення завдань та цілей, які будуть єдині і в СРР, і в Плані, і в Звіті.

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

АЛЛА КОБИЛЯНСЬКА,

Старший економіст ГО «Сприяння міжкультурному співробітництву», к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту Міжнародного Гуманітарного Університету м. Одеси

РЕЗЮМЕ

Протягом 2015 року, відбувалися численні зміни ключових посадовців обласного рівня (керівники ОДА, обласного управління МВС, прокуратури, обласної ради), масштабна реструктуризація ОДА, але робити висновки щодо ефективності заміни еліт доволі складно.

Економіка регіону зазнавала подальшого скорочення. В громадянському суспільстві спостерігалось зростання впливу громадських об'єднань та рухів, втім їх діяльність дещо переорієнтувалась на вирішення буденних потреб місцевого населення та забезпечення довгострокового розвитку області.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. 2015 рік охарактеризувався масштабними змінами правлячих еліт, викликаних проведенням місцевих виборів в жовтні 2015 року та призначенням губернатором області Міхеїла Саакашвілі, який здійснив суттєві кадрові перестановки.
2. Економіка регіону 2014 року зазнала подальшого скорочення, втім залишається досить стійкою завдяки розвитку торгівлі, переорієнтації туристичних потоків та пов'язаних проектів до регіону у зв'язку з анексією Криму та заморожуванню або вирішенню основних бізнес-конфліктів в області.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

В 2015 році відбулися значні кадрові перестановки. Так наприкінці травня пост губернатора Одеської області зайняв колишній президент Грузії Міхеїл Саакашвілі. Уособлюючи провладну пропрезидентську позицію Саакашвілі змінив на посту Ігоря Палицю, ділового партнера та ставленика Ігоря Коломойського. Безпосередніми заступниками губернатора стали Саша Боровик та Марія Гайдар.

Разом з цим область отримала нового начальника міліції Георгія Лоркпанідзе, а згодом й міліції міста Олега Макуху, який був невдовзі звільнений зі своєї посади через отримання хабаря¹. Основними реформами нового губернатора стали дійсний експеримент з впровадження патрульної поліції, створення Центру надання адміністративних послуг, реформування Одеської митниці ДФС та призначення на посаду начальника колишньої активістки Євромайдану Юлії Марушевської.

Також відбулася реструктуризація Одеської державної обласної адміністрації: більшість департаментів, які займалися економічними питаннями, були об'єднані в межах єдиного Агентства з інвестицій та розвитку. Відбулась ротація працівників ОДА, впровадження відкритого конкурсу на зайняття посад в ОДА та керівних посад районних адміністрацій, що транслювався он-лайн і до якого залучались відомі спеціалісти з відбору персоналу, вперше використовувались тести на виявлення професійної компетентності.

Таким чином, політичний ландшафт змінювався на користь керівної партії в Україні БПП. Втім на місцях чинився супротив частині реформ. Так депутати деяких районів висловили недовіру новообраним головам районних державних адміністрацій.

Водночас на місцевих виборах 25.10.2015 Саша Боровик суттєво поступився дійсному меру обласного центру, і мером м. Одеса залишився Геннадій Труханов, колишній член Партії регіонів, керівник партії «Довіряй справам».

Не було досягнуто суттєвого консенсусу щодо політичних питань серед обласних та районних еліт, ситуація залишалась нестабільною.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

В результаті місцевих виборів відбувся перерозподіл регіональних еліт Одеської області. Найбільшу підтримку отримав БПП та партія мера м. Одеса «Довіряй справам», які посунули «Опозиційний блок». Подальша координація зусиль перших двох партій дозволили БПП отримати пости голови обласної ради (Анатолій Урбанський) та секретаря Одеської міської ради (Олексій Потапський).

Найбільш активні партії та політичні діячі, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Серед найпомітніших політичних партій Одеської області варто виділити партію «Довіряй справам», БПП, партію «УДАР», місцевий осередок колишнього «Фронтів змін», ВО «Батьківщина» та ВО «Свобода». Дещо активізувала

діяльність партія народного депутата України С. Ківалова «Українська морська партія Сергія Ківалова».

Відповідно це вплинуло на результати місцевих виборів та на розподіл місць в Одеській обласній державній та міській адміністраціях.

Одеська обласна адміністрація: «Опозиційний блок» (21,82%, 23 депутати, 27,38% в обласній раді), БПП «Солідарність» (20,18%, 22 депутати, 26,19%), «Довіряй справам» (11,10 %, 12 депутатів, 14,29%), ВО «Батьківщина» (10,55%, 11 депутатів, 13,10%), «Відродження» (7,42%, 8 депутатів, 9,52%), «Наш край» (7,40%, 8 депутатів, 9,52%).

Одеська міська рада: «Довіряй справам» (33,3 %, 27 депутатів, 42,19% у міській раді), БПП «Солідарність» (17,5%, 14 депутатів, 21,88%), «Опозиційний блок» (14,5%, 12 депутатів, 18,75%), «Українська морська партія Сергія Ківалова» (6,9%, 6 депутатів, 9,38%), Об'єднання «Самопоміч» (5,5%, 5 депутатів, 7,81%).

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. М. Саакашвілі (голова Одеської ОДА) – С. Ківалов (народний депутат). Думки експертів щодо справжньої причини конфлікту різняться.
2. М. Саакашвілі (голова Одеської ОДА) - А. Яценюк (прем'єр-міністр), олігарх І. Коломойський, А. Аваков (міністр МВС). Головні причини - боротьба зі спротивом реформам, боротьба з корупцією і т.д.
3. Г. Труханов (Одеський міський голова) – Е. Гурвіц (екс-народний депутат, «УДАР», экс-голова м. Одеса). Боротьба за неформальний контроль над м. Одеса та за мерське крісло на виборах 2015 року.

Політична приналежність керманичів області та міст обласного значення

Одеська ОДА: голова - М. Саакашвілі, позапартійний; два заступники, позапартійні.

Одеська обласна рада: голова – Анатолій Урбанський, БПП; перший заступник – Олег Радковський, ВО «Батьківщина»; заступник - Юрій Дімчогло, безпартійний.

Одеська міська рада: голова – Г. Труханов, партія «Довіряй справам» (в 2012 році обраний до ВР від Партії регіонів); перший заступник – Анатолій Орловський, позапартійний. секретар – Потапський Олексій, БПП.

Обласний прокурор: Давід Сакварелідзе, позапартійний.

Обласний податківець: Мілютин Глеб, позапартійний.

Обласна міліція (поліція): начальник Головного управління МВС в Одеській області: Георгій Лорткпанідзе, позапартійний.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ**Економічний ландшафт**

Одеська область є «морськими воротами» України, а після анексії Криму і головною туристично-рекреаційною дестинацією України. Вигідне географічне положення на перетині головних міжнародних маршрутів, сприятливі кліматичні умови, наявність достатньої інфраструктури для ведення різноманітних видів бізнесу, зумовлюють галузеву структуру виробництва регіону. Провідну роль в

економіці краю відіграють підприємства таких сфер економічної діяльності, як: харчова промисловість, нафтопереробна промисловість (виробництво пластмас, добрив і т.д.), виробництво хімічної продукції, машинобудівництво, туризм та рекреація, банківська сфера, морегосподарський комплекс, транспортування та логістика, цивільне будівництво.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Найбільше промислове підприємство: ПАТ «Одеський припортовий завод» (виробництво та перевантаження аміаку, карбїду, добрив). Додатково відповідною діяльністю займаються «Синтез Ойл», «Ексімнефтепродукт», «Одессанефтепродукт».

Фармацевтична промисловість: ТДВ «Інтерхім».

Харчова промисловість: ТОВ «Дельта-Вілмар ЛТД» (виробник та перевантажник тропічних олій), виготовлення консервної продукції – СП ТОВ «Вітмарк-Україна»/ПАТ Одеський консервний завод дитячого харчування (ТМ JAFFA, «Наш сік», «Соковита» тощо), Одеський молокопереробний завод.

Виноробна галузь: ТОВ Промислово-торгівельна компанія «Шабо», ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПрАТ «Одеський коньячний завод» (Шустов), ПП «Вина Гулієвих».

Машинобудування: ПАТ «Катран», ПАТ «Одеський завод сільхозмашинобудівництва», ТОВ «Гідропром», «Стройгидравліка». Електричне, електронне та оптичне устаткування – ПАТ «Одескабель», ТОВ «Телекомунікаційні технології», ПАТ «Телекарт прилад». ПАТ ВО «Стальканат-Силур» – виробництво готових металевих виробів.

У торгівлі ведучі позиції залишаються за ТОВ «Промтоварний ринок» (7 км). Ще один великий гравець в області – мережа супермаркетів «Таврія В». Важливу роль в експорті продукції відіграє підприємство ТОВ «Фреш експортЛтд».

Морегосподарський комплекс включає 8 портів (Одеський, Іллічівський, Ізмаїльський, Південний, Білгород-Дністровський, Ренійський, Усть-Дунайський; Іллічівський морський рибний порт). Всі, окрім Іллічівського морського рибного порту, – державні підприємства. З портами пов'язана й робота їх інфраструктури, в т.ч. терміналів, найбільш активну динаміку розвитку серед яких демонструє приватний «ТрансІнвестСервіс» (порт Южний). Важливим підприємством, що забезпечує діяльність морського господарства Одеської області є Іллічівський суднобудівний завод. Серед фінансових установ варто відмітити ПАТ Банк Південний з його розгалуженою мережею філій та відділень.

В обласному центрі відчутну роль грають забудовники та девелопери.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

В 2015 році тривали конфлікти щодо розподілу сфер впливу над двома найбільшими підприємствами

Одеської області:

1. ТОВ «Промтоварний ринок» (7-й км). Станом на 2015 рік власність на ТОВ була розподілена наступним чином: Ірина Чернат – 15%; В.В. Добрянський – 8,5% через «Виктор-Д»; Компанія KipterLtd (Kіnp), яка здійснила викуп долі компанії ParroxCorporationLtd –28%; В.Мельничук –28,5% через фірму «КапіталФінанс М». Протягом 2015 року В. Добрянським та Д. Волошиним здійснювалась активна діяльність щодо визнання незаконним перехід підприємства під управління компанії ParroxCorporationLtd (пов'язують з екснардепом Ю. Іванющенко та І. Аврамовим).

2. Одеський нафтопереробний завод (група «ВЕТЕК»). В 2014 р. відбувались численні спроби рейдерського захвату підприємства. 14 грудня 2015 року ОНПЗ відновив свою роботу під розпорядженням державного підприємства «Укртранснефтепродукт», тим самим розпочавши роботу по виходу з тривалої кризи, що характеризувалась консервацією діяльності підприємства і призвела до масштабних звільнень.

3. АО «Одеський припортовий завод». Це підприємство вже тривалий період часу перебуває в реєстрі об'єктів можливої приватизації. Розгорнута компанія щодо «токсичності» активів ОПЗ, які пропонуються до продажу дещо відірвана від реальності, адже станом на початок 2016 року підприємству вдалося достроково виплатити заборгованість за деякими кредитами, і, таким чином, знизити обсяги кредиторської заборгованості, а також досягти прибутку в 2015 році на відміну від збитку в 2014 р. До основних фігурантів протистояння навколо ОПЗ вже історично відносять холдинг Фірташа OstChem, співвласника «Приват» Ігоря Коломойського, структури російського олігарха Віктора Вексельберга.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Питома вага валового регіонального продукту в загальному обсязі валового внутрішнього продукту по країні становить приблизно 5%. За підсумками 2015 року по області спостерігалось деяке пожвавлення економічної активності, що знайшло своє відображення у зростанні вартісних обсягів реалізованої продукції промислового виробництва майже на 50%. Водночас, обсяги експорту за січень-листопад 2015 року скоротилися на 1,5% в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року, на фоні суттєвого скорочення обсягів імпорту скоротились на 57,0% було сформоване додатне сальдо зовнішньої торгівлі 663,7 млн. дол. США. Основні експортні товари – зернові культури, жири та олія, насіння і плоди олійних рослин, добрива, недорогі метали, електричні машини; імпорт переважно складається з істівних плодів та горіхів, палива та нафти, продуктів неорганічної хімії, органічних хімічних сполук, пластмас та полімерних матеріалів, текстильних виробів та шовку, виробів з чорного металу, котлів та машин, оптичних та фотографічних приладів та апаратів, різних промислових товарів.

Споживчі ціни зросли на 44,6%, в той час коли гривня знецінилась майже вдвічі. Доходи населення, навпаки, скоротились. Середня заробітна плата в 2015 році становила 3897 грн. (4194 грн. в середньому по Україні).

Реальна заробітна плата за 2015 рік скоротилась на 19,4% через високі темпи інфляції на тлі стрімкого здешевлення національної валюти, що трохи менше, ніж в середньому по Україні (відповідно, 20,2%). Водночас, рівень безробіття працездатного населення за методологією МОП скоротився на 3 в.п. в порівнянні з 2014 роком і склав 6,7% при середньому рівні безробіття в Україні 9,9%.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

В Одеській області діє понад 4 тисячі громадських організацій, з них 34 мають статус міжнародних, 38-обласних. Втім, переважна більшість не проявляє активності в публічній площині. Активну діяльність ведуть кілька десятків.

ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення»: аналітика, розвиток громадянського суспільства. ООО ВГО «Комітет виборців України»: правозахист, розвиток громадянського суспільства, аналітика. Одеський БФ «Дорога к дому», ГО «Віра. Надія. Любов», ГО «Зелена планета майбутнього»: профілактика ВІЛ/СНІД, соціальна робота, допомога вимушеним переселенцям із зони АТО. ГО «Молодіжний центр розвитку»: профілактика ВІЛ/СНІД, туберкульозу, соціальна робота. ГО «Сприяння міжкультурному співробітництву»: просування міжнародного співробітництва та міжкультурного діалогу. ГО «Рада підприємців Одеси»: сприяння розвитку підприємництва. Громадський альянс щодо захисту прав дітей (24 постійно діючі організації), ГО «Цент захисту дітей», ГО «Комітет захисту громадян».

Благодійність: БФ «Добрий самарянин», БФ «Дорога до свободи», Обласна організація інвалідів «Надії в майбутнє», ВГО «Європейська асоціація прав інвалідів», ГО «Об'єднання творчої інтелігенції «Асамблея», ВГО «Рада багатодітних та прийомних сімей України «Велика родина», ГО «Одеська мрія» ГО «Маніфест миру», ГО «Правозахисне товариство «Співдружність», БФ «Ассоль», ГО «Соціальна справедливість», Одеська обласна організація інвалідів.

У 2015 році, на фоні відносного затишшя в плані появи нових активних громадських об'єднань, деякі з вже існуючих ГО Одещини вирішили об'єднатися задля боротьби з корупцією в Об'єднання громадських організацій з протидії корупції в м. Одеса та Одеській області. Також в 2015 році були легалізовані обласні громадські об'єднання як структурні підрозділи партій. Продовжується активне протистояння між забудовниками та представниками громадських об'єднань, які відстоюють право мешканців міста та області на захист законних інтересів в сфері землекористування.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

В 2015 році не відбулося суттєвих змін в інформаційному просторі Одеської області. Так, всією територією області транслюються загальнонаціональні телеканали: Інтер, Україна, 1+1, Новий канал, UA-Перший, СТБ, 5 канал, 112 канал, ICTV і т.д. Також по всій області веде трансляцію Одеська обласна державна телерадіокомпанія. Остання немає значного впливу на формування громадської

думки. В окремих містах та районах працюють комунальні телекомпанії, які орієнтовані на висвітлення локальної проблематики.

В м. Одеса діє близько 20 різноманітних комерційних телекомпаній. Деякі з них в своїй діяльності охоплюють окремі райони області: ІТ-3 (Чорноморськ), Б.І.К. (Балта), Примор'є (Балта), Кілія ТРМ (Ізмаїл), АТВ Плюс (Білгород-Дністровський), ТБ-Ізмаїл, Комінтернівське Районне ТелебаченняЗоринове, Реал-АТВ (Болград), Овіс TV (Овідіополь).

Найбільшою популярністю серед населення середнього та молодшого віку користуються Інтернет-видання, через це друковані ЗМІ не мають суттєвого впливу на громадську думку цього прошарку населення. Серед найбільш популярних друкованих ЗМІ з загальної кількості близько 90 видань варто виділити газети «Порто-Франко», «Одесская жизнь», «Вечерняя Одесса». В 2015 в Одеській області були зареєстровані газети «Сарафан Ильичевск», «Наше село» (Біляївський район); «Наше село» (Овидіопільський район); газета «Комсомольская правда Украины. Одесский выпуск»; «Ветеран Одесской области»; «Бренд» («BRAND») і т.д.

Найбільш рейтингові Інтернет-ЗМІ: орієнтовані переважно на висвітлення подій в обласному центрі – «Думская.net», «Таймер», «Репортер». Видання «Трасса Е-95» орієнтоване на висвітлення подій в області, «Бессарабия-Информ» орієнтоване на висвітлення подій на півдні області. Втім, Інтернет-ЗМІ, як і комерційні телеканали, демонструють залежність від інтересів кінцевих власників політиків чи бізнесменів.

Умовно медія Одещини знаходяться під контролем чотирьох груп впливу: екс-регіоналів (Г.Труханов та медія «Глас», «Град», odessit.ua; Ківалов С. та ІА «Репортер», «Академія», «Третій цифровий»; Кіссе А. з ТК «Наш край», «Рупор», «Топор» та інші), Козира О. (GTV, Gnews, КТК та ін.), провладних сил (Чекіта Г. та «Пора говорить»; Гончаренко О., Шмушкович М. та «Думська TV», «Думська.net»; Немировський В. та «Перший міський»), під «російським впливом» (Igor та Олег Маркови та timer.od.ua, infocenter.od.ua, otkat.od.ua).

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

В області процес розробки Стратегії відбувався переважно не за Методологією планування регіонального розвитку в Україні. Робота над Стратегією була завершена і її було затверджено 28.10.2011 року. 21.12.2015 р. було затверджено актуалізовану Стратегію економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року.

Щодо старої версії Стратегії, то на сайтах облдержадміністрації та обласної ради оприлюднювалась інформація про початок роботи над її розробкою. Проте узгоджений загальний план розробки Стратегії відсутній. Відомості щодо нормативного акту, яким затверджено склад робочої групи відсутні і зробити висновки про відповідності її складу Методології неможливо. Відсутньою є більшість даних щодо функціонування Робочої групи, проведення зустрічей, мобілізації зацікавлених сторін, створення керівного комітету, складу регіонального партнерства. Натомість, є

дані щодо залучення до процесу розробки старої версії Стратегії науковців з Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України і Одеського національного економічного університету.

Аналогічна ситуація спостерігалась і при розробці актуалізованої версії Стратегії.

Загальна оцінка якості СРР

Глибина соціально-економічного аналізу старої версії Стратегії не відповідає Методології. Внаслідок цього неможливо виявити нові тенденції у зміні структури регіональної економіки і виокремити переваги та ризики у розвитку регіону. SWOT-аналіз також не відповідає Методології і тільки частково є реалістичним та методично вірно підготовленим. Стратегічне фокусування, формулювання бачення розвитку регіону (місії) та стратегічних цілей здійснювалось колективом науковців і обговорення запропонованих варіантів проводилось виключно представниками вузького колективу розробників. Тому визначені стратегічні цілі тільки частково корелювалися із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року.

В новій версії частково усунуті відповідні прогалини - якісно доопрацьовано SWOT-аналіз, проведений аналіз відповідності пріоритетів обласної стратегії ДСРР, узгоджено термінологію, що використовується в Стратегії.

Процес формування компонентних планів Стратегії не відповідає Методології. Операційні цілі Стратегії в рамках кожного компоненту формувались на основі SWOT-аналізу та соціально-економічного аналізу, тому спостерігається їх відповідність досягненню стратегічних цілей. Також досягненню стратегічних цілей відповідають розроблені програми, заходи, проекти. Крім того, були розроблені індикатори для оцінки і моніторингу реалізації Стратегії.

В новій версії Стратегії якісно покращено цілеполягання, розширено перелік індикаторів оцінки і моніторингу реалізації Стратегії.

План реалізації старої версії Стратегії був підготовлений, але він не відповідав Методології і був нереалістичним. Фінансовий план не було підготовлено, але існували можливості фінансування заходів плану реалізації Стратегії з місцевих та державного бюджету. План моніторингу та оцінки і план зміцнення спроможності Стратегії також не були підготовлені.

Щодо нової актуалізованої версії Стратегії, то наразі не підготовлений ані Фінансовий план, ані План моніторингу та оцінки, ані План зміцнення спроможності Стратегії.

Початок процесу розробки старої версії Стратегії відбувався непрозоро. Інформація про хід підготовчого процесу розробки Стратегії на сайті облдержадміністрації не розміщувалась. Члени робочої групи про засідання та семінари не інформувались. Відомості про проведення засідання з оприлюднення соціально-економічного аналізу не розміщувалась ні на сайті облдержадміністрації, ні в ЗМІ. Інформація про проведення інших публічних заходів з метою представлення проекту соціально-економічного аналізу області також не оприлюднювалась. Процес розробки

SWOT-матриці не був відкритим. Презентація SWOT-матриці не відбувалась. Відсутня інформація щодо проведення консультацій з суб'єктами регіонального розвитку для узгодження пропозицій.

Проект старої версії Стратегії було розглянуто під час засідання регіонального Комітету з економічних реформ 11.12.2011 року. Процес затвердження проекту Стратегії, підготовки та затвердження плану заходів з її реалізації не був відкритим.

За аналогічним сценарієм відбувалась і розробка актуалізованої версії Стратегії, її проект було розглянуто і схвалено 21.12.2015 року, в стрічці новин сайту ООДА навіть відсутня інформація щодо цієї події, натомість замінений зміст відповідної вкладки сайту адміністрації.

Інформація щодо наявності розпорядження голови облдержадміністрації про утворення керівного комітету і робочої групи з розробки старої версії Стратегії та плану реалізації і затвердження плану-графіку підготовки була відсутня. Також не було відомостей щодо видання розпоряджень голови облдержадміністрації про скликання першого, другого і третього засідання робочої групи та повідомлення про підсумки її роботи. Так само відбувалась розробка актуалізованої версії Стратегії.

В розділі сайту облдержадміністрації «Паспорт області» була розміщена певна інформація про соціально-економічний розвиток станом на кінець 2014 року, але вона не була повною та її було складно ідентифікувати як соціально-економічний аналіз. Звіт щодо досягнення стратегічних орієнтирів, що були встановлені в старій версії Стратегії, в 2016 р. представлений не був.

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

КОСТЯНТИН ДОНЧЕНКО,

Експерт аналітичного центру «Бюро економічних та соціальних досліджень»

РЕЗЮМЕ

Область характеризується строкатістю політичних партій на місцевому рівні, які прийшли в результаті виборів 2015 р., та відсутністю домінуючої сили, що спонукає до політичних компромісів. В промисловості області продовжується падіння, яке частково компенсується зростанням виробництва сільськогосподарської продукції. Значно зросла роль організацій ветеранів та учасників АТО у прийнятті рішень.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. В політичній сфері область характеризується строкатістю та відсутністю домінуючої сили. Хоча відносно більшість на місцевих виборах 2015 р. отримала БПП «Солідарність», без створення коаліцій прийняття рішень неможливе. Наявне існування ситуативної більшості у місцевих радах. Продовжують існувати місцеві політичні сили (ПП «Поруч», ПП «Совість України» тощо), які отримали голоси у окремих громадах. Формування місцевих рад (Полтавська обласна, Полтавська міська) пов'язані з гострою боротьбою та відсутністю компромісу між політичними силами.
2. В економіці регіону продовжилось падіння в більшості галузей промисловості. Натомість відбулося зростання

виробництва сільськогосподарської продукції. Економіка області поступово відходить від експорту в Росію. Частина підприємств зорієнтовалася на випуск продукції для потреб військово-промислового комплексу.

3. Громадянське суспільство Полтавської області у 2015 р. характеризується зростанням ролі організацій ветеранів АТО та посиленням їхнього впливу на прийняття владних (управлінських) рішень.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Політичний ландшафт області на початок 2015 року не зазнав суттєвих змін в порівнянні з 2014 роком. 30 грудня 2014 р. головою Полтавської ОДА призначено В. Головка («Народний фронт», народний депутат попереднього скликання від «Батьківщини»). На початок 2015 р. головою Полтавської обласної ради залишався П. Ворона (УДАР), заступниками – В. Марченко («Батьківщина») та В. Микійчук («Батьківщина»). У місцевих радах існували депутатські групи, створені на базі Партії регіонів. В обласній раді існувало кілька таких груп - «Рідне місто, Рідний край» (голова О. Удовіченко), «Промисловці Полтавщини» (голова І. Чобітько), «Єдність» (голова В. Онищенко). Початок 2015 р. характеризується початком підготовки ряду політичних сил до місцевих виборів.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Зміна еліт відбулася внаслідок місцевих виборів 2015 р. та характеризується строкатістю, відсутністю більшості у однієї з партій. До обласної ради потрапило 84 депутати: БПП «Солідарність» - 15 (15,84%); ВО «Батьківщина» - 13 (13,67%); Радикальна партія Олега Ляшка - 8 (8,56%); УКРОП - 8 (8,44%); Партія Простих Людей Сергія Капліна - 8 (8,12%); ВО «Свобода» - 7 (7,31%); Аграрна партія України - 7 (7,13%); ПП «Рідне місто» - 6 (7,01%); ПП «Опозиційний блок» - 6 (6,2%); ПП «Відродження» - 6 (6,13%).

Міськими головами міст обласного значення обрано: Полтава – О. Мамай (позапартійний, ПП «Совість України»), Кременчук – В. Малецький (ПП «Поруч»), Комсомольськ – Д. Биков (СПУ), Миргород – С. Соломаха (позапартійний, БПП «Солідарність»), Лубни – О. Грицаєнко (самовисування), Гадяч – В. Нестеренко (позапартійний, БПП «Солідарність»). Переобрано трьох міських голів (Полтава, Миргород, Лубни).

Найбільшу кількість депутатів у місцевих радах отримали: БПП «Солідарність» (247), ВО «Батьківщина» (241), Партія Простих Людей Сергія Капліна (126), Аграрна партія України (119), ПП «Рідне місто» (119), Радикальна партія Олега Ляшка (107), ПП «УКРОП» (104), ПП «Відродження» (95), ВО «Свобода» (81), Опозиційний блок (52).

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

У зв'язку з місцевими виборами активно діяв ряд політичних партій. На обласному рівні найбільш активними були БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», Партія Простих Людей Сергія Капліна, Радикальна партія Олега Ляшка, «УКРОП». Більш локально (у межах окремих міст, районів) діяли «Опозиційний блок», ПП «Рідне місто», ПП «Поруч», ПП

«Совість України».

Активними політичними діячами у 2015 р. були: Ю. Бублик, народний депутат, обраний від ВО «Свобода», на даний момент позапартійний; Ю. Шаповалов, народний депутат, член депутатської групи «Воля народу»; П. Ворона, депутат обласної ради; В. Головка, голова Полтавської ОДА; О. Удовіченко, депутат обласної ради.

Серед громадських діячів активність проявили Архієпископ Полтавський і Кременчуцький Федір (УПЦ КП), Ю. Цомартов (обласна організація Української спілки ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів)), голова Громадської ради при Полтавській ОДАВ. Голуб, В. Шкурпела («Союз Чорнобиль України»), С. Чумак (Всеукраїнська організація інвалідів «Союз організацій інвалідів України»).

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Найбільшими резонансними політичними конфліктами була боротьба за керівництво у Полтавській обласній раді (листопад–грудень 2015) та Полтавській міській раді (листопад 2015 – лютий 2016) після виборів 2015 р.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Полтавська ОДА: голова - В. Головка (з 30 грудня 2014 року), «Народний фронт»; перший заступник - А. Пісоцький (з квітня 2015 р.), БПП «Солідарність»; заступники - О. Пругло (на посаді з березня 2014, в.о. голови ОДА у листопаді – грудні 2014), Р. Товстий, УДАР; керівник апарату - М. Білокінь (з березня 2015 р.), «Народний фронт».

Полтавська обласна рада: голова - О. Біленький, БПП «Солідарність»; перший заступник – Є. Холод, ВО «Батьківщина»; заступник – А. Ханко, ВО «Свобода».

Полтавська міська рада: голова - О. Мамай, позапартійний, висунутий ПП «Совість України» (переобраний у 2015 р.); перший заступник - М. Шевченко, БПП «Солідарність»; заступники - О. Борисенко, ПП «Совість України», О. Чепурко, ПП «Рідне місто», С. Тарашевська, ПП «Совість України», В. Нікіпелов, кандидат у депутати міської ради від БПП «Солідарність»; Н. Сук, ПП «Совість України»; секретар – О. Деркач, ПП «Рідне місто».

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Економічний ландшафт області не зазнав змін у 2015 році. Область характеризується аграрно-промисловим спрямуванням. Найбільшими галузями промисловості є нафто- і газовидобувна, нафтопереробна, залізородна, чорна металургія, автомобільна, верстатобудівна. Промисловими центрами залишаються міста Кременчук, Полтава та Комсомольськ (близько 85% промислової продукції області). В області знаходяться значні запаси нафти та газу, запаси сланцевого газу, родовища залізної руди та будівельного каменю (Кременчук та Комсомольськ).

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Підприємства аграрної та харчової сфери у області представлені АТ «Пирятинський сирзавод», ТОВ «Агрофірма «Маяк»» м. Котельва, ТОВ «Рост-Агро» м. Глобино, ТОВ «ГадячСир», ПАТ «Хорольськиймолококонсервний комбінат дитячих продуктів», ВАТ «Кременчукм'ясо», ТОВ «Лубенський молочний завод «Гармонія»», ПП «Білоцерківська агропромислова група» та інші. В області ведуть діяльність ряд агрохолдингов, в т.ч.: UkrLandFarming, Кернел Групп, Агропромхолдинг «Астарт-Київ», Нібулон.

Машинобудування області представлено такими підприємствами як: ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод», ПАТ «Тепловозоремонтний завод», ПАТ «АвтоКрАЗ», ПАТ «Кременчуцький колісний завод», ВАТ «Полтавський автоагрегатний завод», ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод». Діють Полтавський та Єристовський гірничо-збагачувальні комбінати (Ferrexpo).

В області діє ряд підприємств інших сфер промисловості: Кременчуцький НПЗ (ПАТ «Укртатнафта»), ЗАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна» (JapanTobaccoInc.) (тютюнові вироби), ВАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю», ПАТ «Полтавхіммаш», ПАТ «Електромотор», ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод», ПАТ «Полтавська фірма «Ворскла» (одяг), ПАТ «Лубнифарм», ПАТ «Полтавський завод медичного скла», ПАТ «Миргородський завод мінеральних вод» тощо.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Боротьба за нафтогазоносні родовища, які використовувалися компанією «Голден Деррік» (HartlogLimited). Спроба ТОВ «Ангроінвест» без аукціону отримати спецдозволи на використання 8 родовищ.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

У 2015 р. продовжилася переорієнтація підприємств з експорту до Росії на інші країни. Підприємства, які зорієнтувалися на випуск військової продукції, отримали у 2015 р. прибуток (наприклад, у «АвтоКрАЗ» чистий дохід зріс до 1,9 млрд. гривень).

У 2015 р. зросло виробництво сільськогосподарської продукції на 11,2% в порівнянні з 2014 р. Найбільше зростання спостерігається культур: соя 46%, пшениця 31,6%, ріпак 25%. На 19,8% впало виробництво цукрового буряку.

У промисловості сповільнилися темпи падіння індексу промислової продукції до 4,3% за рік. Зростання спостерігаються, в т.ч. у виробництві кондитерських виробів, що не містять какао (+27,4%), причепів та напівпричепів (+14,9%), шоколаду та готових харчових продуктів, що містять какао (+4,9%). Найбільше падіння відбулося у виробництві сталі (-2,5%), м'яса великої рогатої худоби (-31,9%).

У 2015 р. відбулося падіння показників зовнішньоекономічної діяльності підприємств Полтавської області. У порівнянні з 2014 р. експорт склав 69,7% (1481 млн. дол. США), імпорт – 82,2% (916 млн.

дол. США), збереглося позитивне сальдо 564 млн. дол. США. Знизився експорт до більшості країн-партнерів, окрім Італії (зростання +9,8%) та Угорщини (+5,1%). Найбільше падіння експорту спостерігається до Болгарії (74,4%) та Росії (62,5%). Росія залишається важливим торговим партнером, входячи у четвірку країн, до яких вивозиться продукція з області. Значно зріс імпорт до Болгарії (+178,7%), Казахстану (+145,4%). Основним товаром експорту області залишається мінеральна продукція (50,7% від загального обсягу).

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Продовження АТО призвело до активізації організацій ветеранів та учасників АТО у сфері суспільно-політичного життя. У 2015 р. зареєстровано 10 організацій ветеранів та учасників АТО, діє 5 місцевих осередків всеукраїнських організацій. Спостерігається тенденція до зменшення активності волонтерських організацій.

Активно діяли протягом року Полтавське обласне відділення Української Спілки ветеранів Афганістану та структурні підрозділи УСВА на місцях, ГО «Інформаційний центр «Майдан Моніторинг», «Союз Чорнобиль України», ПООТ Просвіта, мистецьке об'єднання «MagnumOpus». Продовжують діяти Громадська рада при Полтавській ОДА та Громадська рада при Полтавській обласній раді.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Інформаційне поле області не зазнало суттєвих змін у 2015 році. Найбільшим виданням в області залишається Всеукраїнська громадсько-політична газета «Зоря Полтавщини». Серед друкованих ЗМІ найбільші тиражі мають «Вечірня Полтава» (м. Полтава), «Полтавський вісник» (комунальна газета Полтавської міської ради), «Кременчуцький телеграф» (м. Кременчук), «Село полтавське» (обласна газета), «ЕхоКобеляк» (м. Кобеляки). В області існує близько 30 комунальних ЗМІ.

Найпопулярнішими онлайн-ЗМІ залишаються Інтернет-видання «Полтавщина», OKIA «Новини Полтавщини», популярністю користуються сайти Kolo.poltava.ua (Новини Полтави), vpoltava.info. З'явився ряд нових Інтернет-ресурсів, серед яких - сайт «Трибуна», Poltava365.

Телерадіомовлення у області забезпечує філія НТКУ «Полтавська регіональна дирекція «Лтава» (колишня ОДТРКЛтава). Діє ряд місцевих телеканалів: Телеканал «Місто» (м. Полтава), ТРК «Інформаційно-рекламне телебачення – Полтава» (м. Полтава), ПП ТРК «Візит» (м. Кременчук), Міська телестудія «Миргород» (м. Миргород).

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ - 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2020 року розроблялася робочою групою, склад якої затверджено розпорядженням голови ОДА від 10.06.2014 р. №186. До складу групи увійшло 113 осіб – представників місцевих органів влади, підприємців, науковців, громадських діячів. Розпорядженням голови ОДА від 5.05.2014 р. №122 затверджено керівний комітет з розробки Стратегії у складі 19 осіб, який очолив голова

ОДА. При розробці враховувалася думка представників громадськості. Консультації проходили на зібраннях робочої групи шляхом подання пропозицій та обговорення висунутих ідей. В рамках розробки Стратегії тривав збір пропозицій з боку представників області (юридичних та фізичних осіб) щодо ідей проектів, які дозволять сформулювати План реалізації Стратегії. Термін подання пропозицій було продовжено на 3 місяці.

На сесії обласної ради 19 грудня 2014 р. варіант Стратегії не було прийнято у зв'язку з відсутністю бюджету. Стратегія прийнята на позачерговій сесії Полтавської обласної ради 16 січня 2015 р. План реалізації Стратегії прийнято обласною радою на позачерговій сесії 13 серпня 2015 р.

Загальна оцінка якості СРР

Стратегія містить необхідні компоненти: соціально-економічний аналіз, SWOT-аналіз, порівняння переваг, викликів, ризиків, вірогідні сценарії розвитку до 2020 року, моніторинг реалізації, узгодженість з стратегічними документами тощо. Стратегія відповідає цілям ДСРР-2020 у стратегічних цілях 2-Підвищення ефективності використання економічного потенціалу регіону та 3-Розвиток сільських територій. Стратегічна ціль 1-Розвиток людського капіталу опосередковано відповідає цілям ДСРР-2020. Стратегія, План заходів розміщені на офіційному веб-сайті Полтавської ОДА у розділі «Діяльність ОДА» - «Стратегія розвитку Полтавської області до 2020 року». Документи є відкритими та доступні у форматі pdf. Звіти про результати моніторингу та з оцінки результативності СРР подано обласній раді та розміщено на сайті обласної державної адміністрації у відповідності із законодавством.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Основна проблема при розробці Стратегії – узгодження інтересів різних груп, приведення їх у відповідність з державною стратегією, існуючими можливостями та ризиками. Напрямок подолання – проведення обговорень за участі зацікавлених сторін, проведення аналітичних досліджень. Проблемним є вироблення індикаторів досягнення цілей Стратегії, а саме відсутність у частини результатів вимірюваних показників. Також існує проблема адекватної оцінки для громадянського суспільства виконання Стратегії. Напрямок подолання – визначення кількісних показників разом з якісними.

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

ВІТАЛІЙ ЛЕБЕДЮК,

*Експерт «Школи політичної аналітики "Поліс"»
(м. Острозь), доцент кафедри політології Національного
університету «Острозька академія»*

РЕЗЮМЕ

Пропрезидентська партія БПП «Солідарність» посилила свої позиції на місцях, втім результати місцевих виборів суттєво вплинули на розстановку сил в регіоні, покращивши позиції партії ВО «Батьківщина», Радикальної партії Олега Ляшка та позапарламентської партії ВО «Свобода», що стимулюватиме владу до пошуку нових форматів взаємодії та компромісів. Зміна

політичних гравців призвела до спроби перерозподілу видобутку бурштину. В цілому поведінка політичних та економічних еліт регіону віддзеркалює неформальний характер політики, який зберігається в центрі.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Поліцентрична вертикаль, вибудована партією «Солідарність» та її союзниками в регіоні, була поступово змінена на домінуючу роль пропрезидентської партії.
2. Протягом 2015 року область показала негативну динаміку обсягів промислового виробництва та зменшення частки експорту та імпорту у структурі зовнішньої торгівлі.
3. За кількістю конфесійних переходів від УПЦ до УПЦ КП Рівненщина здобула українську першість (Рівненський, Дубенський та Гоцанський район).

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

На початку 2015 р. політичне обличчя Рівненщини визначали політичні партії, які прийшли до влади внаслідок подій Євромайдану. Голова обласної Ради – член партії «Народний фронт», голова ОДА – член політичної партії «Блок Петра Порошенка», 15 з 16 голів РДА були членами пропрезидентської партії «Блок Петра Порошенка». У Рівненській обласній раді більшість ситуативна, але продемократичне міжфракційне об'єднання «Народна рада» налічувала 43 депутати (ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», «Наша Україна», «Сильна Україна» та позафракційні), тоді як до міжфракційного об'єднання «Європейський вибір», утворилося на уламках самоліквідованої фракції Партії регіонів, входив 21 депутат.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

За результатами місцевих виборів 25 жовтня 2015 року найбільшу кількість мандатів в місцевих радах Рівненщини здобули «Блок Петра Порошенка» та «Батьківщина». Також практично в усіх місцевих радах представництво отримали ВО «Свобода» та Радикальна партія Олега Ляшка. До Рівненської обласної ради потрапили 6 політичних сил, а саме «Блок Петра Порошенка» (19 мандатів), ВО «Батьківщина» (16), Радикальна партія Олега Ляшка (10), ВО «Свобода» (8), «Партія конкретних справ» (6) та УКРОП (5). Головою Рівненської обласної ради став Володимир Ковальчук (Радикальна партія Олега Ляшка). До Рівненської міської ради потрапили 7 політичних сил: «Блок Петра Порошенка» (9 мандатів), ВО «Батьківщина» (8), ВО «Свобода» (7), «Самопоміч» (6), «Громадський контроль» (5), Радикальна партія Олега Ляшка (4) та УКРОП (3).

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

В період перебігу виборчої кампанії до органів місцевого самоврядування найбільш активними були голова Рівненської ОДА Віталій Чугунніков (перший номер у списку до обласної ради) та керівник виборчого штабу П.Порошенка – Сергій Штурхецький, журналіст, медіа-експерт та викладач НУ «Острозька академія». Екс-нардеп, колишній депутат обласної ради та голова

обласної організації ВО «Батьківщина» – Микола Кучерук. Активну політичну діяльність проводив лідер ВО «Свобода» Олексій Бучинський. Найбільш активними були кандидати на посаду міського голови Рівного: Володимир Хомко та Дмитро Якимець («Громадський контроль»). Найцікавішим проектом під час виборів було об'єднання лідерів Рівненщини «Партія конкретних справ», яке очолила Світлана Богатирчук-Кривко за сприяння экс-голови обласної ради Михайла Кириллова та фінансової підтримки депутата обласної ради Богдана Файфури.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Найбільшого резонансу набула подія обрання голови Рівненської обласної ради (18 листопада 2015 року). Лінія конфлікту пролягала між місцевою партійною елітою, котрі по-іншому бачили розподіл впливів і посад в обласній раді, та Радикальною партією Олега Ляшка, якій мав відійти контроль над обласною радою.

2. Протистояння між командами «молодих» політиків: з одного боку голови обласної ради Михайла Кириллова («Народний фронт»), а з іншого - голови обласної державної адміністрації Віталія Чугуннікова («Блок Петра Порошенка»), та між кандидатами на посаду міського голови Рівного, Володимира Хомка та Дмитра Якимця («Громадський контроль»).

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Рівненська ОДА: голова - Віталій Чугунніков, «Блок Петра Порошенка» (з 26.12.2014); перший заступник – Юрій Приварський, позапартійний; заступник голови – Олександр Савчук, ВО «Свобода».

Рівненська обласна рада: голова - Володимир Ковальчук, Радикальна партія Олега Ляшка (18.11.2015), змінивши Михайла Кириллова, «Народний Фронт» (4.02.2014-18.11.2015); перший заступник – Микола Драганчук, ВО «Батьківщина»; заступник – Олексій Бучинський, ВО «Свобода».

Рівненська міська рада: голова - Володимир Хомко, позапартійний; перший заступник – Олексій Хмилецький, «НСНУ»; секретар – Олексій Муляренко, «Блок Петра Порошенка».

Обласний прокурор: Анатолій Ковальчук, позапартійний (з 12.05.2015).

Обласний податківець: Дмитро Зайцев (з 12.09.2014).

Обласна міліція (поліція): начальник УМВС України в Рівненській області - Сергій Максимов (з 2.10.2014).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Порівняно з 2014 р. індекс промислової продукції становив 100,5%. Зросли обсяги виробництва: переробна промисловість (0,8%), вироби з паперу та картону (31,6%), виробництво скла та виробів зі скла (2%), цементу, вапна та гіпсових сумішей (2,3%), виробів із бетону, гіпсу та цементу (18,3%), харчових продуктів (13%). Негативну динаміку демонстрували: добувна промисловість (-28,5%), виробництво виробів з деревини (-3,9%), виробництво хімічної продукції (-12,5%). У 2015 р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з

2014 р. становив 93,2%.

На економічний ландшафт області найбільше впливали три фактори: а) перехід на технічні стандарти ЄС, що призвело до змін у товарній структурі українського експорту на користь аграрної сировини; б) подальша переорієнтація ринків збуту товарів; в) значний міжрайонний дисбаланс у розвитку економіки області.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Провідні галузі промисловості області: виробництво та постачання електроенергії та газу («Рівненська атомна електростанція», «Прикарпатзахідтранс» (підприємство з російським капіталом)); хімічна промисловість (ПАТ «Рівнеазот» належить компанії Group DF Дмитра Фірташа); виробництво будматеріалів і скловиробів (ПАТ «Волинь-Цемент» (контрольний пакет належить німецькій промисловій групі Dycerhoff AG), ПрАТ «Консюмерс-Скло-Зоря» (є частиною групи Saint-GobainPackaging (Канада), ПрАТ «Рокитнівський скляний завод» (контрольний пакет акцій належить компанії «Континіум» Ігоря Єремеева); харчова промисловість (ПАТ «Дубномолоко» (входить до групи компаній «Континуум»), ПАТ «Родина» (власність экс-народного депутата Миколи Кучерука), ПАТ «Компанія «Райз»); виготовлення виробів з деревини (ТзОВ «СвиспанЛімітед», ТзОВ «ОДЕК» Україна); машинобудування (ПАТ «РЗВА-Електрик» (належить російському концерну «Високовольтний союз»). В Рівненській області діє єдина в державі сірникова фабрика – ТзОВ «Українська сірникова фабрика».

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Відсутність законодавства щодо легалізації видобутку бурштину залишає регіон без державного вирішення проблеми та породжує подальші спроби насильницького захоплення родовищ. Наразі контроль над видобутком бурштину зберігається за обласною владою.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Рівень зареєстрованого безробіття на кінець грудня 2015 р. становив 2,3% населення працездатного віку. Обсяг несплаченої заробітної плати на 1 січня 2016 р. становив 1,4% фонду оплати праці. Індекс споживчих цін по області становив 144,9%. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку області, на 16,4% менше порівняно з 2014 р. На 14,9% зменшився оборот роздрібної торгівлі у порівнянні з попереднім роком.

Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами склало 176 млн. дол. США, що на 3% менше порівняно з попереднім роком. Експорт у структурі зовнішньої торгівлі товарами склав 79,9%, а імпорт – 71,4% до попереднього року. Частка Російської Федерації у регіональному експорті та імпорту товарів зменшилася відповідно з 18,7% у 2014 до 8,4% у 2015 році та з 15,9% у 2014 до 12,1% у 2015 році.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Пріоритетними напрямками діяльності ГО області стали: захист прав і свобод громадян (Рівненська обласна ГО «Комітет виборців України», керівник – Олексій Горещький); молодіжні проекти (Молодіжна платформа «Яскраво», засновник – Юрій Шушкевич; «Молодь діє», керівник – Віталій Примак); аналітична діяльність (Громадянська мережа «ОПОРА», Школа політичної аналітики «ПОЛІС»), антикорупційні проекти («Антикорупційна ініціатива» від порталу «4 влада»), соціальні проекти (Громадська організація «Час-Дій»), громадський моніторинг та юридичний захист («Рівненський громадський контроль», керівник – Дмитро Якимець, кандидат на посаду міського голови Рівного під час місцевих виборів 2015р.).

Основні ЗМІ регіону, яку формують громадську думку в області

Найбільшим гравцем на ринку друкованих та електронних ЗМІ є «Видавничий дім «ОГО», до якого входять газета «ОГО», Рівненський інформаційний портал «ОГО», «Рівненська газета» та телекомпанія «Рівне 1» (власник – Віктор Данилов, кандидат у депутати обласної ради від БПП «Солідарність»). Популярністю користуються газети «Рівне вечірнє» і «Рівне експрес» (засновник – журналіст Микола Несенюк) та «Рівненська правда» (власник – народний депутат Юрій Вознюк). Комунальною газетою Рівненської обласної ради є газета «Вісті Рівненщини», а Рівненської міської ради – «7 днів».

Телекомпанії: «Рівненська ОДТРК», «Сфера-ТВ (виконавчий директор - викладач МEGУ Андрій Смуць). ФМ станції: «Радіо Трек» (гендиректор – Микола Кульчинський, наблизений до ВО «Батьківщина»); ТРК «Ритм» (власник – Сергій Паладійчук, депутат Рівненської міської ради, член БПП «Солідарність»). Державні радіостанції – «Рівне FM» та «Край». Фактично на Рівненщині народжується новий медіа-холдинг, який належить Сергію Паладійчуку (радіостанція «Ритм FM», рекламна агенція «Бюро MART» та Інтернет-сайт «Ритм»).

Електронні ЗМІ: портал «ТакЕнфо» наблизений до екс-голови обласної ради Михайла Кириллова БПП «Солідарність»); сайт чесних новин «ВСЕ» (бізнесмен Олексій Хахльов) та Інформаційне агенство «ERVE.UA» (Сергій Паладійчук). Незалежним від політичних сил є Інформаційно-аналітичний портал «Четверта влада».

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ - 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Розпорядженням першого заступника голови Рівненської ОДА А. Юхименком, від 13.02.2014 року, було створено робочу групу з розробки Стратегії регіонального розвитку Рівненської області до 2020 року. Однак, події 20-22 лютого 2014 року у м. Києві, призвели до зміни влади на державному та регіональному рівні. Тому, після призначення нового очільника області, Рибачка С.Л., було переглянуто склад робочої групи. Розпорядженням голови Рівненської ОДА від 16.04.2014 №117 утворено робочу групу, до складу якої увійшли працівники галузевих обласних структур, депутати місцевих рад, фахівці у відповідних галузях знань, науковці, представники громадськості. До підготовки регіональної стратегії активно долучились експерти проекту ЄС

«Підтримка політики регіонального розвитку України». Головним розробником СРР визначено департамент економічного розвитку і торгівлі Рівненської ОДА. Відбір учасників РГ здійснювався на принципах особистих зв'язків та за допомогою адміністративних методів.

У складі РГ відсутні представники державних компаній. Сукупний склад представників виконавчих органів влади у РГ складає 53,78% від загальної кількості членів робочої групи. Тоді як затверджує СРР обласна рада. Адміністративно-територіальне представництво у РГ складають представники тільки міст обласного значення (Рівне, Острог, Дубно, Кузнецовськ), м. Здолбунів та Рівненського району. А це 37,5% від адміністративно-територіального устрою Рівненської області. До РГ не увійшли представники місцевих осередків політичних партій, релігійні та етнічні групи, засоби масової інформації. У процесі розробки Стратегії не було забезпечено участь представників уразливих і маргінальних груп. В якості регіональних зацікавлених сторін було залучено державних службовців з відповідних структурних підрозділів районних державних адміністрацій Рівненської області. Мобілізацію регіональних зацікавлених сторін здійснювали за допомогою адміністративних методів.

18 квітня 2014 року, перший заступник голови Рівненської ОДА Ю. Приварський, затвердив план-графік підготовки проекту Стратегії економічного та соціального розвитку Рівненської області на період до 2020 року. У процесі розробки СРР, з дати створення РГ, було проведено п'ять робочих зустрічей: 18 квітня, 29 травня, 21 липня, 17 вересня 2014 року та 20 березня 2015 року.

Загальна оцінка якості СРР

Залучено експертів Проекту Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку України» В. Кашевського та П.Мавко. Долучалась до технічного процесу розробки СРР Мар'яна Саврук (Асоціація агенцій регіонального розвитку України). Відповідно до Постанови від 16 листопада 2011 р. №1186, у аналітичній частині регіональної стратегії відсутня інформація про кліматичні умови (температурний режим, опади, вологість повітря, вітри тощо) та політичну ситуацію. СЕА області підготовлений на основі відкритих даних обласного управління статистики. Проте до порівняльного аналізу не включалась інформація із подібних регіонів близьких країн-сусідів. Проведений SWOT-аналіз відповідає запропонованій Методології та обговорено під час засідання РГ 21 липня 2014 року. До кожної програми вироблено надто багато індикаторів, що може значно збільшити зусилля і витрати, пов'язані з моніторингом і оцінкою реалізації СРР області. Однак, визначені індикатори можуть надати достатню інформацію для висновку про те, чи забезпечує відповідне втручання досягнення запланованих змін. Відповідно, 30 грудня 2014 року, після затвердження рішенням Рівненської обласної ради від 18.12.2014 №1374, Стратегію розвитку Рівненської області на період до 2020 року було оприлюднено на офіційній сторінці Рівненської обласної ради.

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

ВОЛОДИМИР ХАРЧЕНКО,

Експерт Центру досліджень регіональної політики

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Процес мобілізації регіональних зацікавлених сторін щодо розробки СРР краще пом'якшити шляхом виїзних засідань у райони області на протипагу адміністративним розпорядженням. Створити департамент розвитку територій та європейської інтеграції в структурі департаментів Рівненської ОДА з фахівців департаменту економічного розвитку та торгівлі та залучених фахівців, які брали участь у процесі розробки СРР області. Для координації зусиль, моніторингу та впровадження СРР, до постійної комісії з питань місцевого самоврядування, розвитку територій та європейської інтеграції Рівненської обласної ради (складається лише з 3 осіб) залучити голів решти комісій, які безпосередньо або дотичні до реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року. Оскільки, відповідно до рішення Рівненської обласної ради №1374 від 18 грудня 2014 року контроль за виконанням рішення про Стратегію розвитку Рівненської області на період до 2020 року покладено на постійні комісії обласної ради відповідно до визначених функцій та повноважень. Ці заходи сприятимуть інституалізації відповідальних органів (чітко не встановлено, хто відповідає за інформаційний супровід, моніторинг та оцінку проектів, що отримали допомогу; роз'яснення для потенційних одержувачів) та сприятимуть ефективній комунікаційній підтримці програм регіонального розвитку.

Якість соціально-економічного аналізу була б кращою за умови використання валідних та релевантних показників. Щодо низки показників відсутня інформація за останні 5 років. У соціально-економічному аналізі не рівномірно представлена інформація. Одні показники подають інформацію за 2012 рік, а решта за 2013 рік, в кращому випадку за 2014 рік. Таким чином, залишається відкритим питання реформування системи збору та опрацювання статистичних даних з огляду на прийняття Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року.

Значна частина проектів, передбачених на 2015 рік, не була реалізована через низку причин: пошук можливостей завершення реконструкції за рахунок коштів місцевих бюджетів, направлення документів на конкурс проектів, які можуть фінансуватись за рахунок грантових коштів, та подання документів для участі у конкурсі проектів (ДФРР).

За результатами аналізу звіту про результати моніторингу та оцінки результативності виконання у 2015 році плану на 2015–2017 роки із реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року можна стверджувати, що в основному кошти були спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних із реконструкцією дитячих садків, дошкільних навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл, котелень, будинків культури та реконструкції каналізаційних мереж та споруд, а не на розвиток та залучення інвестицій в економіку краю.

Стратегія регіонального розвитку Рівненської області повинна бути переглянута й відкоригована з метою поліпшення її ефективності та урахуванням соціально-економічної ситуації в Україні.

РЕЗЮМЕ

За результатами виборів в місцевих радах відбулись зміни політичних конфігурацій, в цілому по області більшість отримали партії національно-патріотичного спрямування. Економіка регіону завершила рік зниженням основних показників розвитку. Продовжується соціальна діяльність громадських об'єднань патріотичного та волонтерського спрямування, активно впливають на формування суспільної думки ЗМІ.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Найбільше представництво у місцевих радах за результатами виборів отримали партії ВО «Батьківщина» та БПП «Солідарність», проте залишаються вагомими позиції опозиційних сил (близько 25% електоральної підтримки), особливо в північно-східних районах.
2. Обсяг валового регіонального продукту області знизився на 6,4%: скоротились обсяги сільськогосподарського виробництва, зовнішньоторговельного обороту, будівельних робіт, у промисловості зафіксовано тенденції певної стабілізації.
3. Основні напрямки активності громадських об'єднань – волонтерство, підтримка військових та учасників АТО, проекти соціального спрямування, контроль влади.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

На початку 2015 року керівництво облдержадміністрацією та вплив на призначення керівників виконавчої влади на місцевому рівні перейшли до представника пропрезидентської сили. Голова ОДА М.Клочко (член партії «Блок Петра Порошенка»), призначений 26.12.2014, приступив до виконання обов'язків 15.01.2015 після звільнення з посади голови Сумської обласної ради. В подальшому ним були призначені нові заступники голови ОДА.

У січні заступником голови облради обрана В.Лаврик (позафракційна, на місцевих виборах у жовтні обрана депутатом від БПП «Солідарність», безпартійна), в подальшому керувала радою (вибори нового голови не проводились). У місцевих радах області найбільше депутатів мали экс-представники Партії регіонів (на той час – позафракційні, до 42% всіх мандатів), ВО «Батьківщина» (20%), «Фронт змін» (7%), КПУ (7%), СПУ (4%), Народна партія (3%). Фракції обласної ради (100 депутатів): «Батьківщина» - 22, КПУ - 5, позафракційні - 73.

Сумський міський голова - О.Лисенко (голова обласної організації партії ВО «Батьківщина»), 1-й заступник та секретар міськради – також представники цієї ж партії. У міській раді (76 депутатів) найбільші фракції - «ВО «Батьківщина» (28) та «ЄС: Європейські Суми» (20).

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Зміна політичного ландшафту області відбулась за

результатами місцевих виборів 25.10.2015. У цілому найбільше представництво у місцевих радах (районні, міські міст обласного значення) отримали політичні партії: ВО «Батьківщина» (19,6% всіх мандатів), БПП «Солідарність» (19,1%), «Воля народу» (11,3%), Радикальна партія О.Ляшка (7,9%), Аграрна партія України (7,4%), «Відродження» (6,1%), «Опозиційний блок» (6%), УКРОП (4,6%).

За результатами виборів керівництва районних рад області (18) головами обрані представники від: БПП «Солідарність» (в 7 райрадах), «Воля народу» (4), ВО «Батьківщина» (2), «Опозиційний блок» (2), Аграрна партія України (2), «Відродження» (1).

Серед обраних міських голів міст обласного значення (7) – 2 представники БПП «Солідарність» (Ромни, Охтирка), по 1 - від ВО «Батьківщина» (Суми), ВО «Свобода» (Конотоп), «Наш край» (Шостка) та «Громадянська позиція» (Лебедин). У Глухові переміг підтримуваний представниками національно-патріотичних сил позапартійний М.Терещенко.

Сумська обласна рада (64 депутати). Представлено 8 політичних партій: БПП «Солідарність» (результат - 17,7%; 14 – депутатів), ВО «Батьківщина» (результат - 17,3%; 14), «Відродження» - (10,6%; 8), Радикальна партія Олега Ляшка (8,7%; 7), «Воля народу» (7,5%; 6), УКРОП – 6,4%; 5), «Опозиційний блок» (6,2%; 5), ВО «Свобода» (5,7%; 5).

Певний період проходили перемовини переможців виборів (БПП «Солідарність» та ВО «Батьківщина») з партіями за підтримку власного кандидата на посаду голови ради. В результаті головою за офіційної підтримки БПП «Солідарність» обрано представника ВО «Батьківщина» С.Салатенка.

Сумська міська рада. Значно посилила важелі влади в місті ВО «Батьківщина»: беззаперечну підтримку виборців (1 тур – 45,7%, 2 тур – 69,9%) отримав діючий мер О.Лисенко (ВО «Батьківщина»). За результатами виборів в міськраду (42 депутати, ВО «Батьківщина» (25,8%; 18 депутатів), БПП «Солідарність» (13,4%; 9), «Самопоміч» (6,5%; 4), «За Україну» (5,6%; 4), «Опозиційний блок» (5,2%; 4), ВО «Свобода» (5,1%; 3)) сформовані депутатські комісії, серед керівників яких переважно представники партії-переможця; секретар міськради – теж представник ВО «Батьківщина».

Керівництво облдержадміністрації протягом року не змінилось.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Протягом року найбільш активними політичними силами були місцеві осередки партій ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», «Правий сектор», «УДАР Віталія Кличка», інші акцентували діяльність в період виборчої кампанії (БПП «Солідарність», «Воля народу», «Опозиційний блок», «Відродження», Радикальна партія Олега Ляшка).

Найбільш активні політичні діячі, діяльність яких впливала на розвиток політичного життя: народні депутати України О.Медуниця (вплив на сектор національно-патріотичного спрямування та обласні організації партій «За Україну», «Народний фронт»), О.Сугоняко («Партія простих людей С.Капліна»); А.Деркач

(північний округ, «Воля народу»), І.Молоток (м.Шостка), М.Лаврик (м.Ромни), В.Бухарєв (ВО «Батьківщина»), також – голова ОДА М.Клочко (БПП «Солідарність»), С.Салатенко (обраний голова облради від «Батьківщина»), М.Терещенко (обраний Глухівський міський голова), А.Семенихін (обраний Конотопський міський голова, ВО «Свобода»), Ю.Чмирь (екс-голова ОДА та Партії регіонів, лідер місцевої організації партії «Відродження»).

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Найбільш резонансний політичний конфлікт - боротьба за посаду Глухівського міського голови на місцевих виборах між М.Терещенко та командою від партії «Воля народу», що підтримувалась нардепом А.Деркачем.

Інші політичні події: недовомленість місцевого керівництва партії «Народний фронт» (нардеп О.Медуниця) щодо спільної участі в місцевих виборах з представниками «коаліційних партій» (від БПП «Солідарність»); вихід нардепа О.Сугоняка з пропрезидентської фракції в парламенті та партії «УДАР» (очолював обласну організацію); неотримання командою БПП «Солідарність» посади голови Сумської обласної ради та обрання керівником ради представника від ВО «Батьківщина» (в подальшому його діяльність матиме вплив на розвиток політичних процесів).

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Сумська ОДА: голова - М.Клочко, голова облорганізації партії БПП «Солідарність»; заступники (були призначені на початку року) – О.Марченко, І.Купрейчик (безпартійна, кандидатура від партії «Народний фронт»), І.Боршош (БПП «Солідарність»);

Сумська обласна рада (керівництво сформовано на сесії 04.12.2015): голова - С.Салатенко, ВО «Батьківщина»; заступники – А.Річкаль, БПП «Солідарність», Л.Ричкіна, Радикальна партія Олега Ляшка.

Сумська міська рада: голова - О.Лисенко (переобраний на місцевих виборах), голова обласної організації партії ВО «Батьківщина»; секретар – А.Баранов (ВО «Батьківщина»); залишились на посадах заступників міського голови - В.Войтенко, В.Волонтирець, С.Пак, новопризначена - А.Дмитревская.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

У 2015 році очікується зниження обсягу валового регіонального продукту на 6,4% у зв'язку зі скороченням сільськогосподарського виробництва, обсягів будівельних робіт, товарообігу, експорту на фоні недостатньо ефективної політики підтримки експортно-орієнтованих галузей економіки області. У промисловості зафіксовано тенденції певної стабілізації на рівні показників минулого року. У цілому всі галузі промисловості області відчули слабкий внутрішній і зовнішній попит.

До факторів та чинників, що характеризують сучасний стан економіки області та гальмують її розвиток належать: розрив зовнішньоекономічних зв'язків з РФ, що була головним економічним партнером підприємств

області; надмірна експортна орієнтація провідних галузей промисловості; необхідність заміщення ринків збуту продукції та завоювання їх в інших країнах світу; суттєве скорочення обсягів внутрішньої торгівлі (у межах 20% протягом 2015 року); недостатній рівень розбудови інфраструктури; невисока частка продукції місцевих товаровиробників на регіональному споживчому ринку; залишається кризовим стан житлово-комунального господарства

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Серед промислових підприємств області найбільшими виробниками продукції залишаються: ПАТ «Сумхімпром» (добрива та інша хімічна продукція) – у 2015р. компанія стала прибутковою, дохід зріс більш чим на 40%), НГВУ «Охтирканафтогаз» (ПАТ «Укрнафта», видобуток нафти та газу), ПАТ «Монделіс Україна» (виробник шоколадної продукції, печива та цукерок, належить до групи компаній MondelezInternational).

До найбільш успішних економічно активних підприємств належать також ВАТ «Сумський завод «Насосенергомаш», Концерн «Укрросметал», АТ ТОВ «Керамейя» (виробництво керамічних будівельних матеріалів), ТОВ «ГуалаКложерсУкраїна» та ПАТ «Технологія» (виробництво коркувальних засобів та поліграфічних виробів), ТОВ «БВК Компанія «Федорченко» (будівництво), в аграрному секторі - ПАТ «Компанія «Райз», ТОВ «Завод Кобзаренка»(виробництво сільгосптехніки), ТОВ «Таланпром» (взуття та спецодяг), ТОВ «Мотордеталь-Конотоп», державне підприємство «Авіакон», Шосткинський казенний завод «Імпульс».

Продовжується стагнація найбільшого підприємства області - ПАТ «СМНВО» (машинобудування, обладнання нафтогазової та хімічної промисловості, входить в ФПГ «Енергетичний стандарт»). У 2015 році чистий збиток підприємства - 1,76 млрд. гривень (на 25% більше проти 2014р.), кількість працівників зменшилась з 11 тис. до 8,9 тис.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Протягом 2015 року в області не зафіксовані значні бізнес-конфлікти, які б вплинули на соціально-економічну ситуацію.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Обсяги промислового виробництва залишились на рівні минулого року: індекс промислової продукції (до 2014р.) - 98,3% (у попередньому році - 87,9%). Обсяг реалізованої продукції з 9 міс. збільшився на 32,5% (проти періоду минулого року) в основному за рахунок зростання цін виробників.

Виробництво валової продукції сільського господарства зменшилось на 4,3%. Підприємствами області виконано будівельних робіт на 13% (у сумі коштів) менше, ніж у 2014 р. Обсяг капітальних інвестицій збільшився на 3,3% (до 9 міс. 2014 р.).

Прямі іноземні інвестиції в область за 9 міс. скоротились

на 17,4% до початку року (зменшення відбулось за рахунок курсової різниці). В економіку області іноземними інвесторами вкладено 2,5 млн. дол. США (проти 1,95 млн. дол. США у 2014 р.).

За 11 міс. 2015 року позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами склало 156,2 млн. дол. США (у січні-листопаді 2014р. – 175,8 млн. дол. США). Зовнішньоторговельний оборот товарів склав 890 млн. доларів США (-25,1% до відповідного періоду 2014 року), експорт скоротився на 23,3% , імпорт – на 27,5%.

Найвагоміші експортні поставки були спрямовані до Російської Федерації – 34,3% (-11% до відповідного періоду 2014р.), Туреччини – 4,9% (+2,4%), Білорусі – 4,3% (- 0,6%), Казахстану – 4% (-0,3%), Німеччини – 4% (+0,2%). Продовжується зростання частки експорту товарів до країн ЄС в загальній структурі (22,9%), проте його обсяг зменшився на 6,4%.

Фінансовий результат (сальдо) великих та середніх підприємств до оподаткування за 9 міс. 2015року склав 212,8 млн. грн. збитку (на 22,8% менше, ніж за аналогічний період 2014р.).

Великими та середніми прибутковими підприємствами (складають 68,3%) отримано 1826,4 млн. грн. прибутку (на 41,5% більше ніж за 9міс.2014р.). Основна частина прибутку сформована в промисловості – 87,8%.

Аналогічно до тенденцій минулого року заборгованість із виплати заробітної плати зросла до початку року на 13 млн. грн. (+18,1%), на економічно активних підприємствах збільшилась на 19,5 млн. грн. (майже у 2 рази).

За 2015 рік середньомісячна заробітна плата в області збільшилась на 19,9 % порівняно з 2014 роком та становить 3449 гривень.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Громадський фонд «Суми» (О.Такул, В.Дубодєлов) та ряд інших громадських об'єднань, що проводять волонтерську діяльність з підтримки військовослужбовців, учасників АТО, членів сімей: БФ «Сагагітас-Україна», «Патріоти Сумщини», «Волонтерський рух Сумщини», «Автомайдан Суми», інші. Активно розбудовувалась протягом року та заявила про себе в громадсько-політичному житті Спілка ветеранів АТО Сумської області (В.Лаврик).

Серед ГО, що діють в інших сферах громадського життя, варто виділити: Сумський прес-клуб (А.Федорина) – взаємодія з місцевими ЗМІ, проведення меді-заходів, діяльність виборчого прес-центру; Клуб «Шанс» (О.Загребельний) – соціально спрямована діяльність у сфері громадського здоров'я; ГО «Майдан» (Ю.Тищук) - моніторинг та контроль роботи влади, проведення національно-патріотичних заходів; Центр досліджень регіональної політики, представництво ГМ ОПОРА (О.Хоруженко) - аналітична діяльність, моніторинг виборчої кампанії.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

«Білою плямою» на телевізійній мапі залишається

частина прикордонних територій північних та Великописарівського районів області. Охоплення населення області аналоговим телевізійним сигналом УТ-1 складає 90,38%, 1+1 – 95,57%, ІНТЕР – 59,65%.

Найбільші місцеві телекомпанії: ТОВ «ТРК «Відікон» (лідер аналогового мовлення), філія НТКУ «Сумська регіональна дирекція» (СОДТРК), ТОВ «ТРК«Академ TV»; місцевого значення - ПрАТ «Телевізійна компанія «Телеком-Сервіс» (м. Шостка), ТОВ ТРК «Пульсар-РТБ» (м. Охтирка). У 2015 році ліцензію на мовлення у кабельних мережах отримало ТОВ «ТРК «СТС» (м. Суми), яке у короткий термін розпочало мовлення, створило розгалужену мережу та активно увійшло у медіа-простір.

Найбільш рейтинговими щотижневими друкованими ЗМІ залишаються: «Ваш шанс» (головний редактор – В.Федірко), «Всі Суми Панорама-медіа» (головний редактор - Є.Положий), «Сумщина» (співзасновники – Сумська облрада, ОДА та трудовий колектив, головний редактор - С.Моша). Резонансна подія в медіа-просторі області - тривалий конфлікт між головним редактором «Сумщини» та трудовим колективом.

Найпопулярніші Інтернет-видання: сайти газет «Панорама», «Ваш шанс», «Данкор», gorod.sumy.ua, 0542.ua, shostka.info, sumypost.com, regionews.sumy.ua, like.sumy.ua, з новостворених – сайт телеканалу СТС (sts.sumy.ua).

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ - 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Стратегія регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року та План її реалізації на 2015-2017 роки були затверджені рішенням Сумської обласної ради від 09.04.2015 року. В подальшому до Плану реалізації та відповідно до тексту самої Стратегії були внесені зміни (рішення обласної ради від 16.07.2015 та 28.09.2015), зумовлені розширенням переліку проектів в Програмах Плану реалізації Стратегії.

Сумську область було визначено однією з 5 пілотних областей для розроблення регіональних стратегій розвитку та планів їх реалізації у рамках Проекту Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». Відповідно до Методології планування регіонального розвитку в Україні реалізовано план розробки Стратегії, у цілому дотримано визначені відповідні терміни.

Загальна оцінка якості СРР

Стратегія була розроблена достатньо якісно та логічно відповідно до Методології. Регіональна стратегія крім власних цілей розвитку області містить цілі, що відповідають цілям та строкам реалізації ДСРР-2020.

Показники досягнення стратегічних цілей в розрізі відповідних операційних цілей є переважно адекватними, доречними, чутливими до змін в соціально-економічному розвитку регіону.

Операційні цілі в цілому коректно сформульовані та чітко спрямовані на досягнення відповідних стратегічних цілей. У своїй більшості завдання операційних цілей спрямовані на їх досягнення, а визначені результати зможуть відобразити досяжність відповідних

операційних цілей.

Програми Плану реалізації Стратегії узгоджуються із стратегічними цілями Стратегії (СЦ 1: Розвиток економічного потенціалу регіону; СЦ 2: Розвиток сільських територій; СЦ 3: Розвиток людського капіталу).

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Недостатньо ефективно проводиться робота з успішного впровадження Стратегії. У 2015 році розпочата реалізація її проектів. В рамках виконання Програм Плану заходів, що спрямовані на реалізацію операційних цілей у річному звіті у 2015 році реалізовувались лише 22 проекти (47%) з 47 зазначених у річному звіті. У цілому ступінь досягнення операційних цілей, відповідно до планових завдань на 2015 рік, знаходиться на низькому рівні.

Наявними є проблеми фінансових ресурсів для успішного впровадження проектів та реалізації завдань Стратегії, відповідно необхідним є пошук джерел фінансування (місцеві бюджети, Державний фонд регіонального розвитку, інші джерела), можливо – перегляд переліку проектів в рамках затвердженого плану заходів.

Для системного та стратегічного підходу моніторингу Стратегії першочерговим є встановлення річних планових значень індикаторів (показників) результативності виконання Плану заходів рамках відповідних програм (а не лише окремих проектів), що дасть можливість оцінювати ступінь досягнення відповідних операційних цілей.

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

ІГОР ГІРЧАК,

Голова ГО «Дослідницький центр соціальних технологій»

РЕЗЮМЕ

Після напруженого і драматичного 2014 року, в 2015 році проявився ефект «віддачі» - деякий спад суспільно-політичної активності населення в цілому. Виключенням стала волонтерська допомога АТО. Так само і економіка області порівняно з 2014 роком показала спад (в аграрному секторі за виключенням тваринництва). В цілому рік пройшов без помітних соціальних, політичних та економічних ексцесів.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Вибори в Тернопільській області показали рекордно низьку явку виборців, що наочно показує ступінь розчарування людей політикою нової влади. ВО «Свобода» втратила свої позиції, проте Сергій Надал вдруге став мером Тернополя, впевнено перемігши в першому турі.
2. Після позитивної динаміки в 2014 році економіка області показала спад практично за всіма показниками.
3. Громадська активність найбільш помітною була у сфері допомоги бійцям АТО. В діяльності ряду громадських організацій проявлявся т.зв. «постмайданівський синдром».

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Місцеві вибори відобразили чергові зміни в регіональному політичному ландшафті. На початок року беззаперечним лідером було Всеукраїнське об'єднання «Свобода», яке протягом року різко втратило підтримку електорату. Також помітно втратила підтримку виборців «Самопоміч». В свою чергу, в цілому покращили свої електоральні позиції партія «Батьківщина». Президентська команда посилила свої позиції на місцях, втім місцеві вибори суттєво вплинули на розстановку сил.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

В Тернопільській міській раді значних втрат зазнало ВО «Свобода» (13 мандатів у новому складі ради проти 31 мандата у попередньому). На думку експертів, від повного провалу «Свободу» врятував Сергій Надал, який повторно був обраний на посаду міського голови м. Тернополя, вигравши в першому турі.

3 партій, представлених в попередньому складі, до нової ради увійшли ще 2 партії, посиливши своє представництво: «Громадянська позиція» (+3 мандати) і ВО «Батьківщина» (+2 мандати). Інші шість партій в новому складі міської ради не представлені (Партія регіонів, «Наша Україна», «Фронт Змін», Українська партія, «За Україну!», Українська Народна Партія).

За результатами виборів 2015 року Тернопільська міська рада VII скликання має наступний склад (за суб'єктом висування): ВО «Свобода» (13 мандатів), БПП «Солідарність» (7 мандатів), Об'єднання «Самопоміч» (7 мандатів), ВО «Батьківщина» (4 мандати), «Громадянська позиція» (4 мандати), Громадський рух «Народний контроль» (4 мандати), Радикальна партія Олега Ляшка (3 мандати).

Партійний спектр Тернопільської обласної ради VI скликання має наступний вигляд: БПП «Солідарність» (18 мандатів), ВО «Свобода» (13 мандатів), ВО «Батьківщина» (10 мандатів), Об'єднання «Самопоміч» (6 мандатів), Радикальна партія Олега Ляшка (5 мандатів), Громадський рух «Народний контроль» (5 мандатів), «Громадянська позиція» (4 мандати), УКРОП (3 мандати). Тут також очевидним є провал ВО «Свобода» (13 мандатів проти 50 мандатів в попередньому складі). Втримала свої позиції ВО «Батьківщина». Інші партії з попереднього скликання в новому складі ради не представлені.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області 2015 року

У сфері публічної політики найбільш помітними в м.Тернополі були: діючий мер Сергій Надал (ВО «Свобода»), Тарас Пастух (об'єднання «Самопоміч»), Петро Ландяк (ПП «Громадянська позиція»), Ігор Вонс (БПП «Солідарність»).

В Тернополі та області найбільш помітними політичними партіями були: БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», Об'єднання «Самопоміч» Тернопільщина.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Найбільший політичний конфлікт, котрий ще не

вичерпано, відбувся в рамках місцевої передвиборчої кампанії між представниками ВО «Свобода» та об'єднання «Самопоміч». Протягом усієї передвиборчої кампанії представники то одного, то іншого табору застосовували «чорні» PR-технології для пониження рейтингу опонентів. Значного резонансу також набула ситуація щодо формування передвиборчого списку до Тернопільської обласної ради представниками БПП «Солідарність». Формуванням списку займався особисто голова Тернопільської ОДА Степан Барна. В результаті, за оцінками експертів, до списку цієї політсили увійшла найбільша кількість колишніх членів Партії регіонів.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Тернопільська ОДА: голова - Степан Барна (з 2 квітня 2015 року), БПП «Солідарність»; перший заступник - Іван Крисак, ВО «Батьківщина»; заступник - Леонід Бицюра, ВО «Свобода».

Тернопільська обласна рада: голова – Віктор Овчарук, БПП «Солідарність»; перший заступник - Василь Деревляний, ВО «Батьківщина»; заступник - Любомир Крупа, Об'єднання «Самопоміч» Тернопільщина.

У складі Тернопільської області є 4 міста обласного значення: Тернопіль, Чортків (з 2013 року), Кременець (з 2015 року), Бережани (з 2015 року).

Тернопільська міська рада: голова - Сергій Надал, ВО «Свобода» (переобраний на другий термін); секретар - Шумада Віктор, БПП «Солідарність».

Чортківська міська рада: голова – Володимир Шматко, політична партія «Сила Людей».

Кременецька міська рада: голова - Олексій Ковальчук, БПП «Солідарність» (переобраний на другий термін).

Бережанська міська рада: голова – Володимир Музичка, ВО «Батьківщина».

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ**Економічний ландшафт**

Економічний стан регіону протягом 2015 року в цілому характеризувався незначним скороченням обсягів промислового виробництва та продукції сільського господарства. Індекс промислової продукції за підсумками 2015р. становив 92,1%. Реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на суму 11826,9 млн. грн.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у 2015 році в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року зменшився на 10,9% до 8,2 млрд. грн, в основному, за рахунок скорочення на 15,2% обсягу виробництва валової продукції рослинництва, а саме: зернових, цукрового буряку та картоплі. Обсяг виробництва валової продукції тваринництва, навпаки, збільшився на 1,5%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – на 12,2%. Так, у січні-грудні 2015 року в агропідприємствах області виробництво м'яса зросло на 2,5%. Позитивної динаміки досягнуто у 9 районах області, разом з цим значний спад допущено у Гусятинському (на 27,1%), Заліщицькому (на 34,3%), Зборівському (на 31,5%), Підволочиському (на 51%).

Впродовж 2015 року відновлено виробничу діяльність

Ковалівського спиртового заводу, Борщівського і Козлівського МПД ДП «Укрспирт» та розпочато виробництво інноваційного біопалива (біоетанолу) на Державному підприємстві «Зарубинський спиртзавод». Відкрито філію Дочірнього підприємства «АгроцентрЕвроХім-Україна», яка займатиметься виготовленням змішаних мінеральних добрив. ПАТ «Тернопільський кар'єр» відкрито нове підприємство, яке займатиметься видобутком вапняку; модернізовано виробництво на ТОВ «СЕ Борднетце-Україна» та розпочато формування в'язок для АУДІ серії В9.

У рамках Меморандуму про розширення співпраці між Державним Концерном «Укроборонпром» та підприємствами області 5 підприємств налагодили співпрацю з підприємствами Концерну.

З метою нарощування виробництва тваринницької продукції в області реалізовано 3 інвестиційних проекти з будівництва та реконструкції тваринницьких комплексів, завершується будівництво 2 фруктових вищів, 1 елеватора та соєвого заводу.

У січні-вересні 2015 року у розвиток економіки області підприємствами та організаціями вкладено 1854,2 млн. грн. капітальних інвестицій, що на 8,7% менше, ніж у відповідному періоді минулого року. Найбільше скорочено обсяги капітальних інвестицій Борщівським (на 78,8%), Гусятинським (на 48%), Лановецьким (на 29,4%), Підволочиським (на 28%) та Збаразьким (на 23,5%) районами. Найнижчий обсяг капітальних інвестицій на одиницю населення залучено у Підгаєцькому (213,4 грн.), Монастирисьькому (299,3 грн.) та Зборівському (331,5 грн.) районах.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес-груп чи політичних еліт області

Найбільшим роботодавцем області є ТОВ «СЕ Борднетце Україна». На цьому виробництві працює близько 3800 робітників. Підприємство є виробником кабельно-провідникової продукції для концерну «Фольксваген». Засновником ТОВ «СЕ Борднетце-Україна» є японська компанія «Сумітомо Електрик» (SumitomoElectricBordnetze).

ВАТ «Тернопільобленерго» (працює понад 2200 працівників). ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (наймає 1300 працівників). ВАТ «Тернопільське об'єднання «Текстерно» - найбільший виробник в Україні бавовняних тканин. На підприємстві працює 706 чол. ПАТ «Оріон» у Тернополі наймає 639 робітників для виробництва і ремонту засобів радіозв'язку УКХ-діапазону. ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» – виробниче підприємство, яке займається розробленням та виготовленням освітлювальних приладів (світильники та прожектори). Працює 563 працівника.

В агропромисловому комплексі області до найбільших підприємств належать: «Мрія Агрохолдинг», ПАП «Агропродсервіс», ТОВ «Агроцентр-Технологій». В цілому суттєвих змін за рік не відбулося. «Мрія Агрохолдинг» оговтується після технічного дефолту 2014 року. В 2015 році змогли залучити кредит на 25 млн. дол. США. Повернули частину конфіскованої техніки на суму 2,8 млн. дол. США.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Суттєвого перерозподілу власності в області протягом року не відбулося.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Оборот роздрібною торгівлю становив 20284,7 млн. грн, що на 13,4% менше, ніж у 2014р.

Продукції сільського господарства вироблено на суму 8165,4 млн. грн. (у постійних цінах 2010р.), що на 10,9% менше, ніж у 2014р. В аграрних підприємствах обсяги виробництва сільськогосподарської продукції скоротились на 14,2%, у господарствах населення – на 7,4%.

Індекс промислової продукції за підсумками 2015р. становив 92,1%. Реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на суму 11826,9 млн. грн.

Підприємствами області виконано будівельних робіт на суму 946,6 млн. грн. Індекс будівельної продукції у порівнянні з 2014р. становив 95,9%.

Обсяг експорту товарів області становив 291,0 млн. дол. США, імпорту – 259,6 млн. дол. США. Порівняно з 2014 р. експорт зменшився на 18,9%, імпорт – на 14,5%. Обсяги експорту та імпорту послуг становили відповідно 42,7 млн. дол. США та 10,0 млн. дол. США. Порівняно з 2014р. експорт зменшився на 23,5%, імпорт збільшився на 18,2%.

Обсяг внесених з початку інвестування в економіку області прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2015р. становив 50,1 млн. дол. США, що на 10,3% менше обсягів інвестицій на початок 2015 р. та в розрахунку на одну особу склав 47,0 дол. США.

Індекс споживчих цін по області за 2015 р. становив 145,1% (по Україні – 143,3%).

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Логістичний центр допомоги бійцям АТО – волонтерське об'єднання. Профіль діяльності – допомога українським військовим, що беруть участь у збройному конфлікті з Росією. Засновником центру стало об'єднання заради громади «Ядро» («Всеукраїнське об'єднання Автомайдан», Громадський люстраційний комітет Тернополя, «Майдан Тернопіль», ГС «Рада бізнесу Тернопілля», ТГФОГП «Самооборона Тернопільщини», «Тернопільські підсумки», «Тернопільська правозахисна група»).

Самооборона Майдану Тернопільщини, керівник – Іван Ковалик; профіль діяльності – досягнення результатів «Революції гідності», контролю виконання вимог Майдану.

«Пласт», керівник Тернопільського осередку - Наталія Шимків; профіль діяльності – виховання дітей та молоді віком від 6-ти до 18-ти років.

ГО «Автомайдан Тернопіль», голова організації – Гайдуцький Дмитро; профіль діяльності – допомога збройним силам в зоні проведення АТО, підтримка та

соціальна адаптація бійців, що повернулися з зони АТО. Проведення заходів, спрямованих на патріотичне виховання молоді.

ГО «Патріоти Тернополя», волонтерська організація; профіль діяльності – допомога соціально незахищеним верствам населення.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

«Вільне життя плюс» – всеукраїнська незалежна громадсько-політична газета, видавець - трудовий колектив «Вільного життя»; головний редактор - Петро Федоришин. «Свобода» – громадсько-політична газета; видання Тернопільської обласної ради і ОДА; головний редактор – Михайло Лисевич. «Наш день» незалежний громадсько-політичний тижневик Тернополя, редактор – Зіна Кушнірук. «Нова Тернопільська газета» – суспільно-політичний тижневик Тернополя, видавець – Микола Мартинчук, головний редактор – Микола Мартинчук.

Національна телекомпанія України «Тернопільська регіональна дирекція» (телеканал «ТТБ», радіо «Лад» і «Говорить Тернопіль»). Зона мовлення - Тернопільська область; власник - Державний Комітет телебачення і радіомовлення України. «TV-4» - регіональний інформаційно-розважальний телеканал Тернопільської області. Сигнал також частково покриває Рівненську, Хмельницьку, Івано-Франківську та Львівську області. Крім того, сигнал поширюють оператори кабельного телебачення та оператори системи МІТРІС. Власник - ТОВ «ТВ-4». «ІНТБ» - телевізійний інформаційно-розважальний канал м. Тернополя. Юридична назва – ПП «Телерадіокомпанія "СМАЙЛ"». Кабельне мовлення – Тернопіль, Велика Березовиця, Теревовля, Чортків, Кременець. МІТРІС: у межах м. Тернополя і навколишніх районів), Інтернет. Власник – ПП «ТРК СМАЙЛ». «УХ-радіо» - тернопільська музично-інформаційна радіостанція. Територія – східна частина Галичини, західне Поділля та південна Волинь. Засновник та керівник – Тетяна Фартушняк.

Найвідоміші з Інтернет-видань: «0352.ua Сайт міста Тернополя» <http://www.0352.ua/>, «Погляд» <http://poglyad.te.ua/>, «Про все» <http://provse.te.ua/>, «За Збручем» <http://zz.te.ua/>.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ - 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Для розробки Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2020 року розпорядженням голови облдержадміністрації від 23 грудня 2014 року №649-од утворено робочу групу, до складу якої увійшли різні суб'єкти регіонального розвитку: представники органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, наукових установ та громадських організацій (загалом понад 100 чол.). Керівником робочої групи призначено першого заступника голови обласної державної адміністрації Івана Крисака. Координацію роботи здійснював департамент економічного розвитку, інвестиційної діяльності та міжнародного співробітництва обласної державної адміністрації.

Найбільш тривалим і важливим етапом розроблення Стратегії було проведення соціально-економічного

аналізу області та підготовка проміжних висновків про оцінку структурних економічних і соціальних умов.

На підставі оцінки ситуації та тенденцій економічного і соціального розвитку регіону проаналізовано його потенціал шляхом проведення SWOT-аналізу, за результатами якого визначено найбільш важливі внутрішні фактори (сильні і слабкі сторони) і зовнішні обставини (можливості і загрози) для регіонального розвитку. Результати цього етапу дали можливість: визначити ключові аспекти Стратегії.

Стратегічні цілі було визначено на період дії Стратегії, тобто на 6 років. Цей термін визначено для того, щоб створити стратегічну платформу для двох циклів реалізації Стратегії тривалістю по 3 роки кожний. Стратегічні цілі визначено на основі порівняльних переваг регіону з урахуванням викликів і представляють конкретизацію бачення, аспектів і напрямів розвитку. Операційні цілі визначені як деталізація шляхів досягнення стратегічних цілей, які передбачають реалізацію необхідних завдань. На цьому етапі також розпочався процес розробки Плану реалізації Стратегії. План реалізації розроблявся за кожною стратегічною та операційною ціллю і представляє собою «дерево цілей».

Окремі розділи Стратегії (соціально-економічний аналіз, SWOT-аналіз, SWOT-матриця, стратегічне бачення і місія) та проект Стратегії в цілому були представлені для громадського обговорення та розміщені на офіційному веб-сайті Тернопільської обласної державної адміністрації.

Загальна оцінка якості

Розробка Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2020 року введена у відповідності до Методології та вимог відкритості та доступності.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Основною перешкодою, яка заважала ефективно та оперативно розробити та ухвалити СРР, були політичні чвари між Тернопільською ОДА та Тернопільською обласною радою. Сама Стратегія була розроблена відповідно до методики, затвердженої КМУ та схвалена головою Тернопільської ОДА (розпорядження від 03.06.2015 №323-од). Однак, через небажання значної частини депутатського корпусу, проект Стратегії до кінця 2015 року так і не був включений у порядок денний сесії Тернопільської обласної ради. Подібна ситуація відбулася і з перспективним планом формування територій громад Тернопільської області (в рамках реформи децентралізації), котрий був розроблений, але не включений до порядку денного сесії.

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

ВІКТОР КОЗОРИЗ,

Експерт ГО «Фонд місцевої демократії»

РЕЗЮМЕ

У 2015 році Харківська область все більше нагадувала про себе як прикордонний та прифронтний регіон, наблизений до території країни-агресора та зони АТО. Геополітичний і оборонний потенціал цього регіону має

загальнодержавне значення. Тому після невдалих спроб антиукраїнських сил проголосити «ХНР», на території області посилювались спроби дестабілізації ситуації вже партизанськими методами, в т.ч. через здійснення терористичних актів та різних диверсій. Однак такі спроби теж не мали успіху через жорсткі і скоординовані дії силових структур, злагоджену роботу органів державної виконавчої влади та активну позицію патріотичної громадськості. Відтак, завдяки спільним зусиллям в Харківському регіоні вдалося зберегти контроль над суспільно-політичною та економічною ситуацією, посилити заходи територіальної безпеки і оборони та створити умови для проведення невідкладних реформ.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Незважаючи на події останнього часу, значна частина населення Харківської області (до 40%) залишається під впливом російської пропаганди та ідеології «руського мира».
2. За останній час на території Харківської області відчутно зросла кількість учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей.
3. Попри втрату значної частини традиційних ринків збуту, насамперед, російського, економіка області зберегла свій потенціал і навіть наростила його за деякими показниками.
4. Місцеві вибори, які відбулися у жовтні 2015 року, кардинально не змінили розкладу політичних сил в місцевих органах влади, які залишились під контролем колишніх представників Партії регіонів, що перейшли до партії «Відродження», «Наш край», ВО «Центр» та інших.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

На початку 2015 року на Харківщині було скоєно кілька терористичних актів, які сколихнули всю Україну. У зв'язку з цим правоохоронними органами було вжито безпрецедентних заходів безпеки, посилено патрулювання вулиць та оперативно-розшукові заходи. Внаслідок таких дій тільки за перше півріччя 2015 року в Харківській області було викрито та знешкоджено близько 30 диверсійно-розвідувальних груп, які працювали за завданнями російських спецслужб. Правоохоронними органами також було заарештовано та притягнуто до відповідальності найактивніших лідерів сепаратистських угруповань.

Такі події вплинули і на зміну політичного ландшафту області, з якого зникли такі відверто антиукраїнські та проросійські сили, як Партія регіонів, КПУ, ПСПУ та інші. Натомість, у громадсько-політичному житті області активнішу роль почали відігравати проукраїнські партії, громадські та волонтерські організації.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

У лютому 2015 р. Президент України призначив головою Харківської ОДА Ігоря Райніна, який раніше працював заступником голови Харківської ОДА, а з листопада 2014 р. – був заступником глави Адміністрації Президента. Ігор

Райнін змінив на цій посаді Ігоря Балуту, якого вважали наближеним до Міністра внутрішніх справ України Арсена Авакова. Натомість, Ігор Райнін відразу продемонстрував свою лояльність до Президента, очоливши Харківську територіальну організацію партії «Солідарність» та увійшовши до керівництва цієї партії. Протягом року за ініціативою нового керівника ХОДА в області були змінені більшість голів районних державних адміністрацій, які також стали членами пропрезидентської партії.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії

Найактивнішу участь у подіях січня-лютого 2015 р. брали: І. Райнін (голова Харківської ОДА (БПП «Солідарність»)), Г. Кернес (Харківський міський голова, «Відродження»), О. Фельдман (народний депутат України і бізнесмен, «Наш край»), Т. Сітенко (бізнесмен і громадський діяч, об'єднання «Самопоміч»), М. Добкін (народний депутат України, «Опозиційний блок»), І. Балута (екс-голова ХОДА, «Волонтерська партія»), В. Кожем'яко (бізнесмен і громадський діяч, симпатик «Самопоміч»), Ю. Сапронов (бізнесмен і экс-заступник голови ХОДА).

Активність цих діячів була пов'язана, насамперед, з підготовкою та участю в місцевих виборах, які відбулися в жовтні 2015 р. За підсумками виборів до Харківської обласної ради потрапило 8 партій, які отримали таке представництво: «Відродження» (50 депутатів), БПП «Солідарність» (20), «Опозиційний Блок» (19), Об'єднання «Самопоміч» (12), «Наш край» (11), Об'єднання «Батьківщина» (8). До Харківської міської ради пройшло 4 партії: «Відродження» (57 депутатів), Об'єднання «Самопоміч» (13), БПП «Солідарність» (7) і «Наш край» (7). Представники політичної партії «Відродження» також отримали значну кількість місць у місцевих радах. Своєрідною сенсацією минулих виборів стало те, що вперше за останні десятиліття в них не брали участь представники Комуністичної партії, які на Харківщині користувались стабільною підтримкою місцевого населення.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Найбільш резонансним політичним, а точніше, судово-політичним, конфліктом року став судовий процес над Харківським міським головою Г. Кернесом, якому були висунуті офіційні звинувачення щодо позбавлення волі та побиття активістів харківського Євромайдану. Більшість судових засідань проходили в одному з місцевих судів м. Полтави і супроводжувались гучними громадськими акціями та мали значний резонанс. Однак це не завадило Г. Кернесу взяти участь у виборах Харківського міського голови і виграти їх у першому турі, здобувши 65,8% голосів.

2. Значного розголосу також набув конфлікт, пов'язаний з відмовою органів юстиції в реєстрації Харківської обласної організації партії «Опозиційний блок» для участі в місцевих виборах. Конфлікт вийшов далеко за межі області і навіть дійшов до ПАСЕ, яка закликала зареєструвати харківський «Опозиційний блок». В результаті представники цієї партії так і не змогли взяти участь у виборах до Харківської міської ради, а на виборах до обласної ради «Опозиційний блок» посів 3-є місце (після партії «Відродження» та БПП

«Солідарність»).

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Харківська ОДА: голова - І. Райнін, БПП «Солідарність»; заступники - Ю. Світлична та Є. Шахненко, БПП «Солідарність».

Харківська обласна рада: голова - С. Чернов, «Відродження», перший заступник - В. Коваленко, БПП «Солідарність»; заступник - В. Скоробагач, «Відродження».

Харківська міська рада: голова - Г. Кернес, «Відродження»; секретар - О. Новак, «Відродження», перший заступник - І. Терехов, «Відродження».

Обласний прокурор: Ю. Данильченко, позапартійний.

Обласний податківець: в.о. начальника Головного управління ДФС у Харківській області - М. Рибаків, позапартійний.

Обласна міліція (поліція): начальник ГУ Національної поліції в Харківській області - А. Дмитрієв - позапартійний, депутат Харківської обласної ради від БПП «Солідарність».

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

У 2015 році в Харківській області спостерігалось падіння обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва, а також суттєве зниження зовнішньоекономічної торгівельної діяльності. В цілому, за оцінками Мінрегіонбуду, у 2015 році за показниками соціально-економічного розвитку Харківська область посіла 5 місце серед інших областей України, в т.ч. 3 – за фінансовою самодостатністю, 7 місце - за показниками економічної ефективності, 13 - за показниками інвестиційного розвитку та зовнішньоекономічної діяльності і 18-те місце за розвитком інфраструктури.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

До десяти найкрупніших підприємств області входили: філія Газопромислового управління «Шебелинкагазвидобування», ПАТ «Укргазвидобування», ПрАТ «Філіп Морріс Україна», АК «Харківобленерго», Структурний підрозділ ТОВ «Енергосервісна компанія «Еско-Північ», Шебелинське відділення з переробки газового конденсату і нафти управління ДК «Укргазвидобування», ПАТ «Турбоатом», КП «Харківські теплові мережі», ПАТ «Харківська ТЕЦ-5», державне підприємство завод «Електроважмаш», ПАТ «Харківська бісквітна фабрика». Загалом, на ці підприємства припадало понад 41% обсягу реалізованої продукції. Ці ж підприємства є і найбільшими платниками податків у Харківській області.

Протягом року суттєвих змін у структурі власності найбільших підприємств області не спостерігалось. Втім, у квітні 2015 р. за рішенням Фонду держмайна в АК «Харківобленерго» було відсторонено від посади голову правління С. Кирика, а незабаром стало відомо, що КМУ готує це підприємство до приватизації.

Важливу роль в економіці області відіграють і підприємства, які входять до концерну «Укроборонпром». Протягом року на більшості з них також було змінено керівників.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

1. У липні 2015 року стався гучний конфлікт навколо АТ «Харківський тракторний завод», який належить російським інвесторам. Активісти ГО «Сотня Лева» запідозрили це підприємство у таємному виробництві військової техніки, яка, нібито, через посередництво третіх країн переправлялась сепаратистам на Донбас. Після того як громадські активісти заблокували виходи із заводу та вивісили на його фасаді українські прапори, керівництво ХТЗ заявило про спробу рейдерського захоплення.

2. Протягом року не припинялись конфлікти і навколо ще одного харківського гіганта ПАТ «Турбоатом». У серпні 2015 року Генеральна прокуратура України запідозрила керівництво цього підприємства, а також менеджмент компанії-підрядника «Інкала-Київ», у присвоєнні майна в особливо великих розмірах та ухиленні від сплати податків.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

За підсумками 2015 року в Харківській області спостерігалось падіння промислового виробництва, яке склало –11,8% та падіння обсягів сільськогосподарського виробництва (– 2,7%). У той же час обсяги будівництва зросли на 2,5%, зокрема, житлових будівель – на 19,5%, а обсяги капітальних інвестицій збільшились на 9,6%. Обсяги вантажоперевезень скоротились на 0,7%, а пасажироперевезень – на 4%. У зовнішньоекономічній сфері експорт продукції зменшився на 30,6%, а імпорт – на 32,7%. На 19% проти відповідного періоду минулого року зменшився і обсяг роздрібної торгівлі.

Станом на 1 грудня 2015 року сума заборгованості із виплати заробітної плати на окремих підприємствах, в установах та організаціях області (без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб – підприємців), зросла на 1,7% або на 2,9 тис. грн.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

У 2015 році громадські організації продовжували відігравати активну роль в житті м. Харкова і Харківської області. Найбільшу активність тут проявляли організації харківського Євромайдану, які проводили вуличні акції і мітинги проти російської агресії, а також волонтерські організації, які займаються допомогою ЗСУ, пораненим бійцям та внутрішньо переселеним особам (БФ «Харків з тобою», Харківська обласна громадська організація «Асоціація приватних роботодавців», «Станція Харків»). Ще одним важливим напрямком діяльності громадських організацій стала боротьба з корупцією та громадський контроль за органами влади (ГО «Фонд місцевої демократії»). Все більшу активність в публічній площині проявляють себе і нові громадські організації, серед яких можна виділити Харківську спілку ветеранів АТО,

Харківський антикорупційний центр, Східне регіональне представництво Міжнародного фонду «Відродження».

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

За оцінками експертів, найбільший вплив на формування громадської думки мешканців Харкова та Харківської області мають центральні та місцеві канали телебачення. Серед харківських телеканалів найбільший вплив на аудиторію мають: 7-й канал, ОТБ, ТРК «Simon», «Фора», Р1. Крім того, в місті діють більше 12 інформаційних веб-сайтів, найпопулярнішими з яких є «Главное» і 057.ua (від 30 тис. користувачів на день). Серед друкованих ЗМІ найбільшою популярністю користуються інформаційно-розважальні та рекламно-інформаційні видання, а також суспільно-політичні газети «Вечерний Харьков» (10 тис. прим.), «Время» (20 тис. прим), «Слобідський край» (10 тис. прим), регіональні випуски загальноукраїнських газет «Комсомольская правда в Украине», «Сегодня. Харьков», «Вести». Останнім часом на медійному ринку області з'явилося кілька нових газетних видань: «Гражданское общество», «Форум», «Харьковская неделя».

За даними ІМІ, окрім традиційних видів ЗМІ, особливою популярністю серед харків'ян користуються публік-агрегатори місцевих новин у соціальних мережах — це «Ху*вий Харьков» та «IT sector Харьков», на які припадає більше 200 тисяч користувачів.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ – 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Роботу над Стратегією розвитку Харківської області на період до 2020 року було розпочато наприкінці вересня 2014 року і завершено 5 березня 2015 року, коли цей документ був затверджений сесією Харківської обласної ради. Безпосереднім розробником СРР стала робоча група у складі 28 осіб, яка була утворена за розпорядженням голови ХОДА, а організаційно-технічне забезпечення виконував Департамент економіки і міжнародних відносин ХОДА. Втім, незалежний моніторинг показав, що процес розроблення СРР Харківської області відбувався фактично у напівзакритому закритому режимі, без проведення необхідних консультацій з громадськістю та зацікавленими сторонами.

Загальна оцінка якості СРР

Попри те, що СРР була розроблена вчасно і оприлюднена на сайті ХОДА, під час роботи над цим документом були допущені суттєві методологічні прорахунки, які позначились на якості кінцевого документа та його практичній цінності. Насамперед, це проявилось під час визначення стратегічних та операційних цілей, їх узгодження з Державною стратегією регіонального розвитку, а також під час розроблення системи впровадження і моніторингу реалізації Стратегії. Зокрема, у СРР не були визначені чіткі індикатори досягнення операційних та стратегічних цілей, за якими можна було б оцінити успішність реалізації тих чи інших проектів регіонального розвитку.

Незалежний моніторинг виконання Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року також показав, що під час відбору проектів регіонального

розвитку, які подавались на фінансування з Державного фонду регіонального розвитку у 2015-2016 роках, не було забезпечено об'єктивного та справедливого підходу. При цьому перевага надавалась не системним проектам розвитку, а проектам, які переважно стосувались будівництва та реконструкції окремих об'єктів соціального призначення, в т.ч. незавершеного будівництва. Жоден з цих проектів у 2015 році не досяг визначених операційних та стратегічних цілей.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Існує необхідність внесення суттєвих змін і доповнень до СРР Харківської області та Плану заходів з її реалізації у 2015-2017 роках. З цією метою варто поновити діяльність робочої групи, що розробляла Стратегію, та розширити її склад за рахунок представників незалежних громадських і наукових організацій, професійних об'єднань і асоціацій та інших зацікавлених сторін. Для організації незалежного моніторингу та оцінки виконання Стратегії регіонального розвитку і її окремих проектів також варто створити незалежну моніторингову групу, яка працюватиме на постійній основі за визначеною методологією.

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ

ВОЛОДИМИР КОРОБОВ,

Директор Херсонського центру досліджень південноукраїнського прикордоння, кандидат соціологічних наук, доцент

РЕЗЮМЕ

Місцева формула відносної політичної стабільності на Херсонщині, основана на своєрідному неформальному політичному компромісі між партіями політичного авангарду і залишками «пострегіональної еліти». Цей компроміс відображає поширені політичні настрої в регіоні, які відмінні від загальноукраїнських трендів. Посилюється безпековий блок місцевої влади, що сприяє зміцненню політичної стабільності. Економіка Херсонщини залишається дотаційною, економічна криза загострюється, ситуація в економіці погіршується. Досить успішним є лише агропромисловий комплекс, вирощування і переробка сільськогосподарської продукції. Відбувається відчутне організаційне посилення громадянського суспільства та зростання тиску з боку громадськості на владу. Інформаційний простір регіону переживає цифровий бум, починають домінувати Інтернет-видання.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

В регіоні зберігається відносна і нестійка соціально-політична стабільність, яка основана на неформальному компромісі нової влади і залишків місцевої пострегіональної еліти. Суть компромісу: нова еліта уособлює владу, а стара - зберігає свої бізнес-інтереси. На ситуацію на Херсонщині все більше впливає феномен так званого «нового прикордоння», наближеність до тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим. Для громадських настроїв характерне зростання електоральних рейтингів пострегіональних партій, масова підтримка status quo, піднесення патріотичних

настроїв і нової української громадянської ідентичності, піднесення громадської активності, зокрема, волонтерського руху, прояви недовіри до органів центральної влади. Для соціально-економічного стану характерні депресивність, уповільнений розвиток, невеликий потенціал валового продукту, занепад промислового виробництва, зростання значення агропромислового комплексу, і негативні тенденції зuboжіння населення.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

Блоку Петра Порошенко «Солідарність» із вдалим застосуванням деяких політтехнологічних проектів вдалося отримати перемогу на місцевих виборах 2015 року і сформувати керівні органи в регіоні.

Херсонська обласна рада має 7 партійних фракцій – БПП (18), Опозиційний блок (13), УКРОП (6), «Батьківщина» (9), «Наш край» (7), Радикальна партія Олега Ляшка (6) і «Самопоміч» (5).

У складі облради за галузевим принципом створено 4 міжфракційні групи – «Аграрії Херсонщини», «Медицина Херсонщини», «Освіта Херсонщини» і «Антикорупція». Головою Херсонської обласної ради обрано колишнього голову Херсонської облдержадміністрації Андрія Путілова.

Херсонська міська рада також сформована під контролем правлячих політичних сил, і в її складі – 8 фракцій: БПП (11), «Опозиційний блок» (9), «Наш край» (9), «Самопоміч» (7), «Батьківщина» (6), УКРОП (5), РПЛ (3), «Свобода» (4). У складі міськради створено 2 депутатські групи: «Таврійський» - за назвою найбільшого «спального» мікрорайону міста - і «Ділова Херсонщина». Міським головою обрано Володимира Миколаєнка, в минулому – активіст партії «Батьківщина».

Склався потужний і міцний правлячий в регіоні союз можновладців – представників Блоку Петра Порошенка, «Опозиційного блоку», «Нашого краю», «Самопоміч». До цього союзу тяжіє і поступово приєднується місцевий актив Радикальної партії Олега Ляшка. Це свідчить про досягнутий компроміс на рівні місцевих еліт у відносинах Херсона і Києва, на регіональному партійному рівні. Вірогідне призначення на посаду голови облдержадміністрації креатури колишнього голови Андрія Путілова лише завершить дану конструкцію. Проблемою для регіону є відсутність голови Херсонської ОДА вже протягом 4 місяців, це негативно позначається на ситуації, що склалася в регіоні. Призначення нового голови облдержадміністрації покаже, які міркування переважили: безпекові чи збереження існуючого компромісу місцевих еліт. Ситуація в місцевих політичних елітах таких важливих центрів Херсонської області, як міста Нова Каховка і Каховка, відмінна від тієї, що склалася в обласному центрі. В Каховці триває політичний конфлікт між групами, що увійшли до БПП та союзу «Самопоміч», «Опозиційного блоку» та «Батьківщини». В Новій Каховці традиційно сильні власні політичні групи, які легалізовані через місцеві партії. Численні соціологічні опитування, які проводяться за загальнонаціональною вибіркою, в тому числі, і в населених пунктах Херсонської області показують, що

громадські настрої в регіоні змінюються: рівень електоральної підтримки провладних партій знижується, а підтримка залишків Партії регіонів, об'єднаних брендами Опозиційного блоку чи партії «Наш край», навпаки, зростає.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

В результаті місцевих виборів 2015 року відбулася часткова зміна регіональних еліт. Найбільш радикальні фігури прорегіонального табору усунуті. Радикальні патріотичні сили, завдяки виборам, частково прийшли до влади і розподілу ресурсів. Проте, і більшість ключових фігур колишньої влади, таких як колишній міський голова Херсона, а потім народний депутат Володимир Сальдо, залишилися на важливих місцях. Частково представники радикальних патріотичних сил опинилися на політичному узбіччі і поступово маргіналізуються.

Суперечливість процесів зміни регіональних еліт пояснюється тим, що за рахунок компромісу зберігається стабільність та керованість соціально-політичної ситуації. Проте зворотній бік такої стабільності – соціально-політична стагнація, незавершеність реформ, загострення економічної і соціальної кризи.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

За останній рік найбільш помітними в регіоні були партії: Блок Петра Порошенка, «Самопоміч», УКРОП, Радикальна партія Олега Ляшка, «Батьківщина», «Свобода», «Опозиційний блок».

Найбільш активні політичні діячі: голова обласної ради Андрій Путілов (Блок Петра Порошенка), народні депутати від БПП - Андрій Гордєєв, Олександр Співаковський, Сергій Хлань; міський голова Херсона безпартійний Володимир Миколаєнко, лідери обласної організації партії «Батьківщина» Юрій Одарченко, Владіслав Мангер, Дмитро Ільченко; керівник місцевої організації Опозиційного блоку Василь Федін, лідер обласної організації УКРОП Віталій Богданов.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Найбільш резонансним був конфлікт між колишнім «губернатором» Одарченком (ВО «Батьківщина») і міським головою Херсона Миколаєнком. На думку відомого херсонського експерта, громадського діяча Дементія Білого, «його наслідками стала зміна політичного ландшафту в обласному центрі. Можна навіть припустити, що завдяки цьому конфлікту, на місцевих виборах отримали більшу перемогу та створили свої фракції у міській раді «Укроп» та ВО «Свобода».

2. Херсонщина – прикордонний регіон, вона має 480 км державного кордону (350 км по Чорному і 108 км - по Азовському морю), має 4 пункти прикордонного пропуску – в авіа-, річковому, морським портам в Херсоні і Скадовську. З 2014 року Херсонська область перетворилася в так зване «нове прикордоння». З метою забезпечення правового режиму на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, створення комфортних умов для громадян України та іноземців, які прямують до Криму або звідти, Постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015

року №367 затверджено порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. На адміністративному кордоні з Кримом на території області державна прикордонна служба України створила 6 пропускних пунктів. А 20 вересня 2015 року в Херсонській області розпочалася блокада окупованої Автономної Республіки Крим та міста Севастополя — безстрокова мирна громадська акція, ініційована Мустафою Джемілевим, Рефатом Чубаровим, кримськотатарськими активістами та українськими активістами з організацій «Правий сектор» та «Цивільний Корпус Азов», з блокування постачання товарів в Автономну Республіку Крим та м. Севастополь. 17 січня 2016 року, з початком дії постанови Уряду про обмеження поставок товарів до окупованого Криму та з Криму, акція була переведена у формат спостереження. Організаційне керівництво акцією здійснює Координаційний штаб на чолі з бізнесменом та власником телекомпанії АTR Ленуром Іслямовим.

В жовтні 2015р. розпочалася енергетична блокада Криму, були пошкоджені ЛЕП, які постачали електрику на півострів. 1 грудня Ленур Іслямов оголосив про наступний етап блокади — морський. Але вона так і не була здійснена. Ці події стали лише частиною тих складних процесів, які відбуваються у «новому прикордонні» і впливають на соціально-економічну і соціально-політичну ситуацію в регіоні.

Політична приналежність керманичів області

«Перші особи» області — належать до провладної сили: голова Херсонської обласної ради Андрій Путілов — представник Блоку Петра Порошенка (в минулому працював у партіях «Наша Україна», УДАР, «Третя сила»). Перший заступник голови ХОДА — Віра Січова — найближча соратниця голови облради А.Путілова, яка на даний час виконує обов'язки керманича області, також представляє Блок Петра Порошенка. Вже чотири місяці область живе без голови облдержадміністрації після переходу А.Путілова, колишнього голови ХОДА на роботу головою облради.

Керманичі Херсону значною мірою представляють партію «Батьківщина». Міський голова Херсону — Володимир Миколаєнко, на даний час безпартійний, проте довгий час представляв партію «Батьківщина», його заступник - Віктор Іванушкін — представник партії «Батьківщина», Олена Урсуленко — представляє Блок Петра Порошенка, заступник Сергій Черевко — пострегіонал. Мери міст обласного підпорядкування Нової Каховки — Володимир Коваленко і Каховки - Андрій Дяченко — належать до різних елітних груп, Коваленко пострегіонал, він свого часу обирався від Партії регіонів, Дяченко обраний від Блоку Петра Порошенка і представляє нове покоління місцевих політиків.

Керівники обласних правоохоронних і фіскальних органів як державні службовці не демонструють свої партійні чи політичні уподобання, проте, як правило, вони представляють покоління еліти із суперечливим політичним і управлінським досвідом. Обласний прокурор Сергій Ромась, раніше працював у органах прокуратури в Хмельницькій області, начальник Головного управління державної фіскальної служби у Херсонській області Ігор Клим працював в

облдержадміністрації. Начальник УМВД Артур Меріков — рідний брат голови Миколаївської ОДА, який під час президентських виборів 2014 року очолював обласний передвиборчий штаб Юлії Тимошенко.

Важливий напрямок збереження керованості в регіоні — зміни та посилення силового блоку влади. Постійні ротації серед прокурорів, серед міліції, яка перетворилася на поліцію, посилення ролі СБУ — все це додає безпековій стабільності. До того ж в області триває кілька показових судових справ проти деяких радикально налаштованих патріотів (наприклад, справа по подіях у Каланчаку).

Таким чином, можна зробити висновок про суперечливість процесу зміни регіональної політичної еліти з кількох причин: 1) склад місцевих представницьких органів значною мірою відображає спектр політичних уподобань, характерних для жителів області і обласного центру; 2) політичні настрої жителів області порівняно більш консервативні, аніж в цілому по країні; 3) надзвичайно слабкий кадровий резерв партій, які підтримали революцію Гідності; 4) частина лідерів місцевих радикальних патріотичних сил не змогли пробитися до влади і поступово маргіналізуються; 5) в основі відносної політичної стабільності Херсонщини лежить політичний компроміс основних угруповань місцевої політичної еліти.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Херсонська область належить до регіонів з невеликим потенціалом валового продукту, повільним рівнем розвитку і аграрно-індустріальною структурою економіки. За обсягами валового регіонального продукту (ВРП), який у 2014 році становив 23 250 млн. грн, вона займає 21 місце серед регіонів України.

Центр досліджень південноукраїнського прикордоння взяв участь у розрахунку Індексу Євроінтеграційного економічного Поступу регіонів України. Херсонська область в загальному рейтингу областей посідає лише 19 місце. Індекс євроінтеграційного поступу по Херсонській області складає 0.01242. Відповідно до блоку «Сільське господарство та розвиток сільської місцевості» у порівняльному рейтингу Херсонщина посідає 1 місце. У порівнянні із сусідніми регіонами по цьому показнику Херсонщина випереджає усі регіони.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Основними економічними об'єктами області є ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод» (державно-приватна власність), ПРАТ «Чумак» (іноземна власність, шведський капітал), ТОВ «Каргіл» (приватна власність), ТОВ «Екобітек — Україна» (приватна власність), ПАТ «Таврія» (приватна власність), ТОВ «Данон-Дніпро» (державно-приватна власність), ТОВ «Дунапак-Таврія» (державно-приватна власність), Новокаховський машинобудівний завод, Каховський завод ЕСО.

Підприємства Херсонщини, які є основними у здійсненні зовнішньоторговельних операцій: ПРАТ «Завод крупних електричних машин», ПРАТ «Чумак», ТОВ «Фірмово-

промисловий комплекс «Корабел», ПАТ «Каховський завод електрозварювального устаткування», Херсонський державний завод «Палада», ПАТ «Херсонський суднобудівний завод», ТОВ «Механічний завод», дочірнє підприємство «Торговий дім «Херсон» компанії з обмеженою відповідальністю «Інтертрейд груп Ел.Ел.Сі», ПАТ «Херсонський комбінат хлібопродуктів».

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

У 2015 році соціально-економічний розвиток Херсонської області характеризувався подальшим зменшенням промислового виробництва, відпливом інвестиційного капіталу, нестійкою експортною динамікою, скороченням обсягів будівництва, звуженням внутрішнього ринку, погіршенням ситуації на ринку праці і загальним падінням рівня доходів.

Найбільшими промисловими центрами області, сумарна частка яких становить більше 80% загальних обсягів реалізованої продукції, є міста Херсон, Нова Каховка та Каховка.

Відповідно до блоку «Сільське господарство та розвиток сільської місцевості» у порівняльному рейтингу за Індексом Євроінтеграційного Поступу Херсонщина посідає 1 місце, випереджаючи сусідні регіони. Херсонська область має значний потенціал розвитку сільськогосподарського виробництва, великі площі сільськогосподарських угідь із родючими землями.

Протягом останнього року зростали обсяги експорту товарів в ЄС і зменшувалися обсяги експорту в країни СНД. Серед експорту домінують товари рослинного походження, така продукція сільського господарства як зерно, олія, тощо.

З метою запровадження новітніх технологій у харчовій та переробній галузі ТОВ «Берислав-хлібзавод», ПАТ «Херсонський хлібокомбінат», ТОВ «Херсонська кондитерська фабрика» та ПАТ «Херсонський комбінат хлібопродуктів» проводиться модернізація діючих виробництв. Продовжується реалізація інвестиційних проектів в галузі молочного скотарства та птахівництва, зокрема, проводиться реконструкція тваринницьких приміщень ПП «АФ «Промінь» Генічеського та ФГ «Еліта» Верхньорогачицького районів, будівництво птахофабрики філії ПАТ «Птахогосподарство «Червоний прапор» у с. Східне Білозерського району.

В області успішно реалізується обласна програма відновлення авіаційної діяльності та розвитку аеропорту «Херсон» на 2013-2015 роки та прийнята у 2015 році Концепція розвитку міжнародного аеропорту «Херсон». Протягом 2015 року аеропорт отримав всі міжнародні сертифікати та дозволи, необхідні для виконання регулярних внутрішніх і міжнародних рейсів. Модернізовано обладнання аеропорту, реконструйовано покриття рубіжних доріжок та перону аеропорту, за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (виділено 49,417 млн. грн). Регулярними стали авіарейси Херсон-Стамбул, Херсон-Київ.

До головних демографічних тенденцій в області за 2015 рік варто віднести початок поступового наростання темпів скорочення чисельності населення (які до початку

суспільно-політичної кризи дещо уповільнювались). Динаміка скорочення становить приблизно 5,5 тис. осіб або 0,5% від загальної кількості населення за рік. Падіння показників народжуваності на 8,2% у порівнянні з 2014р. та підвищення показників смертності населення на 3,5%, посилює темпи депопуляції населення на 26,5% у порівнянні з попереднім роком (темпи скорочення населення у 2015 році склали -4,9%). Міграційні процеси в області набули дещо позитивних рис за рахунок переселенців з тимчасово окупованих територій (міграційне сальдо зросло з -0,8% у 2014 р. до -0,28% у 2015р.), проте в області спостерігається негативний баланс за рахунок інтенсифікації зовнішньої трудової міграції. Вперше за 10 років збільшилась захворюваність та смертність населення від туберкульозу (19 випадків на 100 тис. населення). (Аналіз демографічних тенденцій зроблено Р. Молікевичем).

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

Протягом 2015 року спостерігається відчутне організаційне посилення громадянського суспільства та зростання тиску з боку громадськості на владу. Особливістю «третього сектору» залишається діяльність потужних коаліцій громадських активістів та громадських організацій. Як приклад, - діяльність Громадської ради при Херсонському міському голові, яка об'єднала більше тридцяти громадських організацій на чолі з представником обласної організації Комітету виборців України, керівником Причорноморського центру політичних та соціальних досліджень Олександром Мошнягулом. Ця коаліція громадських організацій впливає на прийняття рішень міської ради, які посилюють відповідальність влади, відкритість та прозорість її роботи, розвитку самоорганізації населення. Сприяє діалогу між владою та активними громадянами, хоча іноді ці діалоги межують зі скандалами.

Помітною є діяльність Херсонської патріотичної громади (координатор Римма Бараненко), основу якої складають частина колишніх активістів Майдану та представники праворадикальних громадських організацій – «Правого сектору», «Правої молоді» та інших угруповань.

Помітною була діяльність моніторингових груп – коаліції громадських організацій (Херсонської обласної організації КВУ, «За майбутнє Херсону» та Причорноморського центру політичних та соціальних досліджень), групи активістів, що об'єдналися навколо сайту «Мост». Ці групи займаються моніторингом роботи депутатів, бюджетних витрат, проведення тендерів щодо публічних закупівель. Їх звіти постійно знаходяться в центрі уваги. Потужною діяльністю є робота правозахисних організацій. Безперечний лідер серед групи цих організацій – Херсонський обласний фонд милосердя та здоров'я (Президент Алла Тютюнник). Благодійний фонд «Захист» (керівник Лариса Польська) є лідером в організації благодійного руху. Група громадських організацій за допомогою міжнародних фондів організувала потужну допомогу вимушеним переселенцям з окупованої Автономної Республіки Крим та окремих районів Донецької та Луганської областей.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Основними ЗМІ області вважаються: газети – «Гривна», (приватна власність Вадима Новицького) найбільш популярна газета в м. Херсоні; «Новий день» (приватна власність Анатолія Жупини, найбільш популярна газета серед читачів – жителів міст і сіл області; газета «Вгору» (Алла Тютюнник), газета, яка впливає на настрої інтелігенції, громадського сектору, творчого класу області.

Серед телеканалів найбільш впливові: Канал «Скіфія» (ХОДТРК), державне телебачення (Валерій Долина) і ВТВ (приватний власник Н.Камінська). Останнім часом зростає значення інформаційної діяльності в мережі Інтернет, головним джерелом інформації стають Інтернет-видання («Херсонські вісті», «Херсон-онлайн», «Херсонці», «Набережна» та інші), а друковані засоби інформації втрачають своє значення, теж переносять свою діяльність в Інтернет. Останнім часом в містах області виникають Інтернет-видання, які конкурують між собою (Каховка, Нова Каховка) та поступово переростають межі своїх міст, перетворюючись на регіональні. Створюються Інтернет-сторінки навіть там, де їх ще не було. Так, нещодавно з'явилася Інтернет-газета в Іванівському районі. Деякі районні Інтернет-ЗМІ за своєю популярністю та рівнем професійності є більш потужними, ніж багато видань обласного центру («Новий візит», Генічеськ). Місцеві політики, депутати місцевих рад все частіше ведуть свої сторінки у соціальних мережах, в першу чергу, у Фейсбукці.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ - 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Процес розробки Стратегії регіонального розвитку Херсонської області на період до 2020 року відбувався із великим запізненням і не повною мірою відповідав Методології планування регіонального розвитку в Україні. Робота над Стратегією була завершена, і її було затверджено рішенням обласної ради від 10.09.2015 року.

Робоча група по розробці Стратегії була утворена розпорядженням голови облдержадміністрації 25.07.2014 року, а склад керівного комітету було уточнено 17.03.2015 року. Склад робочої групи в цілому відповідає вимогам Методології, проте частина членів робочої групи брали лише формальну участь у її роботі. Заходи, спрямовані на покращення взаємодії та зміцнення спроможності робочої групи на початкових стадіях її функціонування, не проводились. Надалі робочі групи не проводились, та зовнішні експерти не залучались. Попри це, існувала можливість подавати відповідні пропозиції в формі листів і звернень, виступів на засіданнях робочої групи чи в електронному вигляді. Фактичний графік роботи робочої групи не відповідав офіційному.

В той же час було узгоджено загальний план розробки Стратегії. Мобілізацією регіональних зацікавлених сторін у розробці Стратегії займалась облдержадміністрація. Було проведено стартову зустріч представників визначених зацікавлених сторін. У складі регіонального партнерства у процесі розробки Стратегії відбулись

зміни, пов'язані з кадровими змінами в органах влади. Було сформовано керівний комітет із розробки Стратегії. Існували проблеми взаємодії керівного комітету і робочої групи, керівництво області та КК не з'явилося на засідання РГ.

Глибина зробленого соціально-економічного аналізу відповідає Методології. Аналіз виявляє нові тенденції у зміні структури регіональної економіки, але є недостатнім для виділення переваг та ризиків у розвитку регіону. SWOT-аналіз лише частково відповідає Методології. Також він є частково реалістичним та методично вірно підготовленим. Стратегічне фокусування, формулювання бачення розвитку регіону (місії) та стратегічних цілей здійснювалось співробітниками департаменту економічного розвитку облдержадміністрації. Обговорення пропонувань варіантів було достатнім та проходило публічно. Визначені у Стратегії стратегічні цілі корелюються із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року.

План реалізації Стратегії був підготовлений із запізненням але фінансовий план, план моніторингу та оцінки виконання, план зміцнення спроможності на момент аналізу ще не були розроблені.

В цілому прозоро відбувався початок процесу розробки Стратегії. Зацікавлені сторони та громадськість було проінформовано про мету, ключові кроки і результати підготовчого етапу процесу. Через ЗМІ повідомлялось про початок роботи над проектом Стратегії.

Прозоро, але з елементами випадковості відбувався процес створення робочої групи із розробки Стратегії. Через ЗМІ про створення робочої групи із розробки не повідомлялось, інформація була розміщена тільки на сайтах. Публічні заходи не проводилися. Члени робочої групи інформувались про дату та час засідання, семінарів через електронну розсилку. В листах членам робочої групи визначались термін і форма подання пропозицій. Проводились консультації з суб'єктами регіонального розвитку для узгодження пропозицій до проекту Стратегії, зокрема на засіданні робочої групи 5.02.2015 року. Звіт про результати розгляду пропозицій суб'єктів не оприлюднювався.

8.02.2015 року на засіданні робочої групи було оприлюднено соціально-економічний аналіз. Інформацію про проведення засідання з оприлюднення соціально-економічного аналізу було розповсюджено через електронну розсилку. Проводилися інші публічні заходи з метою представлення проекту соціально-економічного аналізу, зокрема засідання робочої групи за напрямками. Процес розробки SWOT-матриці був відкритим. SWOT-матриця була презентована на засіданні робочої групи. Процес визначення мети, бачення стратегічних та операційних цілей не був відкритим. В цілому процес розробки і імплементації Стратегії регіонального розвитку утруднюється постійними проблемами із кадровою неупорядкованістю керівництва областю.

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ**ОЛЕГ ЧЕРНЕНКО,***Голова ГО «Хмельницька ініціатива»***РЕЗЮМЕ**

Загальна ситуація в області була відносно стабільною. Без значних політичних скандалів відбулась зміна депутатських корпусів під час виборів до місцевих рад. Стан економіки області не виділявся від всеукраїнського тренду. Громадянське суспільство, котре значно активізувалось у 2013 та 2014 роках продовжувало бути активним. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області, як і в попередні роки, не виконується.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Після місцевих виборів відбулась значна зміна депутатського корпусу місцевих рад та вихід на місцеву політичну арену нових партій.
2. Економічний спад продовжився у всіх галузях, за виключенням будівництва.
3. Громадянське суспільство продовжило активно впливати на суспільно-політичне життя області. Широкого розповсюдження набули громадські організації що підтримують учасників АТО та їхні сім'ї.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ**Політичний ландшафт**

На початку 2015 року політична ситуація в області була відносно стабільною. Виконуючим обов'язки голови ОДА був свободівець Олександр Симчишин. Заступниками голови були Володимир Кальніченко та представниця партії «УДАР» Леся Стебло. Керуючі посади в обласній раді займали Іван Гончар (ВО «Свобода», голова обласної ради), Віктор Адамський (ВО «Батьківщина», перший заступник голови) та Ігор Хитрук (ВО «Батьківщина», заступник голови). В обласному центрі більшість у міській раді належала фракції партії ВО «Батьківщина». Представником цієї ж партії був і в.о. міського голови Костянтин Чернилевський. Більшість народних депутатів України від Хмельницької області, 5 з 9-ти належали до фракції політичної партії «Блок Петра Порошенка».

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Протягом 2015 року відбулась значна зміна регіональних еліт. Втратили свій вплив політичні партії «Партія регіонів» та «УДАР». Змогла посилити свій вплив в області партія БПП «Солідарність», зайнявши друге місце на виборах в обласну раду та отримавши 17 мандатів. Після проведених місцевих виборів відбулась майже повна заміна політичних партій у складі Хмельницької обласної ради на нові. За результатами виборів розподіл 84-х мандатів в обласній раді наступний: партія «За конкретні справи» - 19 мандатів, БПП «Солідарність» - 17, Аграрна партія України - 11, ВО «Батьківщина» - 11, ВО «Свобода» - 10, Радикальна партія Олега Ляшка та Об'єднання «Самопоміч» - по 8 мандатів. Майже такий же розподіл політичних вподобань спостерігається і в районних радах. У місті Хмельницькому незначну перевагу у міській раді отримало ВО «Свобода» (10

мандатів з 42-х). Решта місць у міській раді розподілились наступним чином: Об'єднання «Самопоміч» - 9 місць, БПП «Солідарність» - 7, партія «За конкретні справи» - 6, ВО «Батьківщина» - 6, партія «Поруч» - 4. Хмельницьким міським головою став висуванець ВО «Свобода» Олександр Симчишин.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Оскільки 2015 рік, був роком місцевих виборів помітних постатей біло чимало. Серед них: Михайло Загородний (голова Хмельницької ОДА), Олександр Гергега (народний депутат України), Сергій Лабазюк (народний депутат України), Олександр Симчишин (голова обласного осередку ВО «Свобода»), Андрій Шинькович (народний депутат України).

Найбільш резонансні політичні конфлікти

Серед найбільш резонансних подій можна виділити визнання адміністративним судом протиправною бездіяльність обласної виборчої комісії 4 листопада, яка відмовлялась приймати протоколи Городоцької районної виборчої комісії про підсумки голосування у межах ряду територіальних виборчих округів. На даних округах широкою підтримкою населення користувалась партія «За конкретні справи», яка і подала позов до суду.

Політична приналежність керманичів області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Хмельницька ОДА: голова - Михайло Загородний, БПП «Солідарність».

Хмельницька обласна рада: голова - Іван Гончар, ВО «Свобода» (до листопада 2015 року), Михайло Загородний, БПП «Солідарність» (з листопада 2015 року).

Хмельницька міська рада: голова - Костянтин Чернилевський, позапартійний (в.о. міського голови до листопада 2015 року), Олександр Симчишин, ВО «Свобода» (міський голова з листопада 2015 року); секретар - Михайло Кривак, ВО «Батьківщина».

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ**Економічний ландшафт**

Економічна ситуація у 2015 році загалом характеризувалась спадом у всіх галузях, у порівнянні з 2014 роком. Єдиним виключенням стало будівництво, оскільки індекс будівельної продукції становив 105,7%.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

Найбільш потужними підприємствами аграрного сектору Хмельницької області є група компаній VITAGRO, почесним президентом яких є народний депутат України Сергій Лабазюк, та корпорація «Сварог Вест Груп» (голова спостережної ради Микола Агарков).

Серед промислових підприємств області найбільш потужно представлена електроенергетика - «Хмельницька АЕС». Провідними підприємствами області також є ПАТ «Укрелектроапарат», ДП «Новатор», ПАТ «Подільський цемент». Найбільш активно у 2015 році на ринок вийшла компанія ТОВ «Агрохолдинг 2012», котра пов'язана з народним депутатом України Олександром

Герогою.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Основним бізнес конфліктом був конфлікт між корпорацією VITAGRO та ТОВ «Агрохолдинг 2012» через те, що остання пропонувала селянам на вигідніших умовах передати свої паї у їх підпорядкування. Обидві компанії пов'язані з народними депутатами України VITAGRO – Сергій Лабазюк, ТОВ «Агрохолдинг 2012» – Олександр Герога.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Основні показники у 2015 році характеризувалися зниженням рівня випуску промислової продукції на 4,4% в порівнянні з 2014 роком. Спад спостерігався, також і у виробництві сільськогосподарської продукції на 12,3%. У 2015р. підприємствами області виконано будівельних робіт на суму 1300,5 млн. грн. Індекс будівельної продукції порівняно з 2014р. становив 105,7%. Збільшилось будівництво інженерних споруд на 23,9% та нежитлових будівель – на 11,0%. Водночас будівництво будівель у цілому скоротилось на 0,5%, з них житлових – на 11,3%. У 2015р. вантажооборот транспорту області був на 1,4% більше, ніж у попередньому році.

За період з січня по листопад 2015 року, порівняно з аналогічним періодом 2014 року, експорт зменшився на 16,2%, імпорт – на 26,1%.

За 2015р. індекс споживчих цін по області становив 142,5% (за 2014р.–123,7%). За попередніми даними середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника, зайнятого в економіці області (по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб), у 2015р. становила 3370 грн. і зросла порівняно з 2014р. на 17,1%. Відповідно до даних державної служби зайнятості, рівень зареєстрованого безробіття по області становив 2,1% населення працездатного віку, зокрема, жінок – 2,2%, чоловіків – 2,1%.

Чисельність наявного населення в області, за оцінкою, на 1 грудня 2015р. становила 1295,2 тис. осіб. Упродовж січня–листопада 2015р. чисельність населення зменшилась на 6,0 тис. осіб, що в розрахунку на 1000 наявного населення становило 5,1 особи. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного та міграційного скорочення на 5,9 тис. осіб та 0,1 тис. осіб відповідно.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

- ГО «Хмельницький молодіжний клуб розвитку»: освітній та культурний розвиток молоді, пропагування енергоефективності, голова - Степан Кушнір;

- Обласне товариство Співки поляків в Україні: пропагування польської культури, голова – Франц Міцінський;

- ГО «Центр стратегічних ініціатив»: проведення благодійних заходів, проекти спрямовані на підвищення громадської активності жителів міста Хмельницького та

області, керівник – Наталя Шмурікова;

- Хмельницьке обласне молодіжне громадське об'єднання «Територія»: проведення мистецьких акцій та фестивалів, керівник – Захарко Андрій.

- Хмельницьке товариство молодих Інвалідів: заходи з розвитку та виховання молоді з інвалідністю, голова – Анатолій Савчук;

- Благодійний фонд «Зміцнення громад»: діяльність спрямована на сприяння комплексному розвитку територіальних громад та інститутів громадянського суспільства, керівник – Анна Гордійчук.

В області поширений волонтерський рух, спрямований на підтримку вояків, які перебувають в зоні АТО, та їх сімей.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

Серед найбільш популярних в області ЗМІ: Хмельницька обласна телерадіокомпанія «Поділля-Центр», географія поширення – вся область, є філією Національної телекомпанії України; сайт «Незалежний громадський портал» та Інтернет-видання «Є».

Серед друкованих видань найбільший тираж має газета Хмельницької обласної ради «Подільські вісті». З нових ЗМІ можна виділити Інтернет-портал «0382», що з'явився у 2015 році та набирає популярності у області. Також на медійному ринку присутні низка приватних телеканалів, котрі пов'язані з місцевими бізнесменами чи народними депутатами України.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ - 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області до 2020 року розроблялась в контексті Рішення Ради регіонів щодо реформи регіонального розвитку в 2011 році із використанням кращого європейського на українського досвіду. Робочою групою із розроблення Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області до 2020 року проведено низку семінарів та дискусій у період із жовтня 2010 до травня 2011 року за технічного сприяння з боку проекту Європейського Союзу «Підтримка сталого регіонального розвитку».

Загальна оцінка якості СРР

Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області 2011-2020 розроблялась відповідно до методології, запропонованої експертами проекту Європейського Союзу «Підтримка сталого регіонального розвитку» та відповідає кращим європейським практикам з розробки аналогічних документів. Дана Стратегія відповідає Державній стратегії регіонального розвитку-2020 та знаходиться у відкритому доступі на сайті Хмельницької обласної ради та Хмельницької ОДА. Виконання Стратегії регіонального розвитку розбито на 3 періоди 2011-2014, 2015-2017, 2018-2020. Для кожного періоду розробляється План реалізації стратегії.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Головною проблемою в реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області 2011-2020 є невиконання запланованих заходів через пасивність відповідальних

працівників. Таким чином, План реалізації Стратегії на 2011-2014 роки не було виконано. Важливим аспектом, який дозволив би покращити стан реалізації даного документу може стати створення Агенції регіонального розвитку. Для вирішення усіх цих проблем необхідно повторно зібрати робочу групу і внести корективи у плани виконання у відповідності до ситуації, що склалася.

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

ЛЮБОВ РОПАЛО,

Виконавчий директор

ГО «Академія стратегічних досліджень»

РЕЗЮМЕ

На Черкащині протягом 2015р. спостерігалось поступове посилення позицій пропрезидентської політичної сили, укріплення позицій ВО «Батьківщина» та поява нового локального політичного проекту ВО «Черкащани». Економіка області завершила рік за умов суттєвого падіння обсягів виробництва. На формування суспільної думки та місцевої політики громадськість та ЗМІ мали незначний вплив.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. Закріплення лідерських позицій в регіоні за БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», зростання адміністративного ресурсу та традиційних бізнес-груп.
2. Ситуація в країні і відсутність вдалого місцевого владного менеджменту не сприяли зростанню соціально-економічних показників розвитку Черкащини та її привабливості перед інвесторами.
3. Поступове розгортання процесів децентралізації, об'єднання територіальних громад, формування поліції в обласному центрі.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Політичний ландшафт

На початку 2015р. в обласному політикумі домінували наступні політичні сили: БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода». У м. Черкаси всі ті самі дійові особи обласного політикуму, а також ЧМО «Партія Вільних Демократів», Радикальна партія Олега Ляшка, Об'єднання «Самопоміч». Протягом року дві останні суттєво наростили свої сили. Ближче до місцевих виборів з'явилися: ПП «Українське об'єднання патріотів «УКРОП», ВО «Черкащани» (регіональний політичний бізнес-проект), ПП «Відродження».

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

До закінчення каденції обласної ради VI скликання головою ради була В. Коваленко (позапартійна, з осені - член ВО «Черкащани»). Працездатністю обласна рада не вирізнялась, адже на 65-70% свого складу - це люди колишнього губернатора-регіонала С. Тулуба. Протягом 2015р. політична сила «Народний фронт» остаточно втратила свій вплив, натомість ПП «Блок П. Порошенка «Солідарність» закріпила своє лідерство.

Політична карта області після місцевих виборів зазнала певних змін. В обласній раді VII скликання представлені: БПП «Солідарність», ВО «Черкащани», ВО «Батьківщина»,

Радикальна партія Олега Ляшка, ПП «Відродження», ВО «Свобода», УКРОП, Партія ветеранів Афганістану. Головою обрано порошенківця В. Вельбівця, колишнього регіонала місцевого осередку партії, який став результатом домовленостей двох найбільших фракцій БПП та ВО «Черкащани» за підтримки радикалів, «Відродження» та Партії ветеранів Афганістану.

У Черкаській міській раді представлені: ЧМО «Партія вільних демократів», БПП «Солідарність», ВО «Батьківщина», ВО «Черкащани», ВО «Свобода», Об'єднання «Самопоміч», Радикальна партія Олега Ляшка. До кінця року жодна з політична сила не спромоглася сформувати більшість та обрати виконавчий комітет і секретаря.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

Серед народних депутатів на Черкащині найбільш помітними та активними були депутати від БПП «Солідарність»: Ірина Геращенко, Владислав Голуб, Олег Петренко, Микола Томенко та свободівець Сергій Рудик. Серед політиків місцевого рівня варто назвати: Юрій Ткаченко (область), Валентина Коваленко (область), Сергій Одарич (м. Черкаси, «Партія Вільних Демократів»), Олександр Радучький (м. Черкаси, самовисуванець, з осені порошенківець), Микола Булатецький (самовисуванець, з осені Радикальна партія Олега Ляшка), Юрій Ботнар (область, ВО «Свобода»), Ярослав Нищик (м. Черкаси, ВО «Свобода»). Після місцевих виборів Анатолій Бондаренко (м. Черкаси, ВО «Батьківщина»).

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Протягом року мав місце конфлікт голови м. Черкаси Сергія Одарича та секретаря Черкаської міської ради Олександра Радучького. Це суттєво дестаблізувало роботу міської ради.

2. Події навколо встановлення результатів місцевих виборів у міську та обласні ради. Представники міського та обласного осередків ВО «Батьківщина» та БПП «Солідарність» намагались провести до Черкаської міської та обласної рад представників ПП «Опозиційний блок», ПП «Відродження» шляхом перерахунку бюлетенів на окремих виборчих округах. В результаті під загрозу зайти до цих рад потрапляли представники ВО «Свобода» та УКРОПу.

3. Обрання головою обласної ради В. Вельбівця, порошенківця, голови Лисянської РДА, а в минулому члена місцевого осередку Партії регіонів.

Політична приналежність керівників області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Черкаська ОДА: голова - Юрій Ткаченко, БПП «Солідарність» (з 15.03.2014р., 2006-2010рр. депутат облради від ПП «Наша Україна», прийшов в ОДА з бізнесу); перший заступник - В'ячеслав Горобець, позапартійний (березень-травень, в минулому від ПП «Наша Україна»); заступники голови: Віталій Коваль, позапартійний, Юрій Сас, БПП «Солідарність» (з березня 2015р. по лютий 2016р.).

Черкаська обласна рада: голова - Олександр Вельбівець, БПП «Солідарність» (до місцевих виборів 2015р. займав

посаду голови Лисянської РДА); перший заступник - Валентин Тарасенко, ВО «Черкащани» (заст. директора ТОВ НВФ «Урожай»).

Черкаська міська рада: голова - Анатолій Бондаренко, ВО «Батьківщина» (з листопада); перший заступник - Тарас Хвиль, БПП «Солідарність»; секретар - Олександр Радущкий, БПП «Солідарність».

Обласний прокурор: Юрій Шеремет (січень-травень, сам подав у відставку), Сергій Овчаренко (з червня), позапартійні.

Обласний податківець: Володимир Коломієць, на місцевих виборах 2015р. йшов в обласну раду від БПП «Солідарність» (у жовтні звільнився за власним бажанням); в.о. начальника – Максим Криштопа, позапартійний (з листопада).

Обласна міліція (поліція): начальник УМВС України в області: Владислав Пустовар, позапартійний (з березня 2014р., рекомендований Народною радою).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Порівняно з 2014 р. цей рік для бізнесу та економіки регіону став ще більш непростим. Обсяги виробництва у січні-жовтні 2015 р. зменшилися проти відповідного періоду 2014 р. на 11,5% (по Україні – на 15,4%). Зменшення промислового виробництва відбулося через спад у машинобудівній галузі – на 25,1%, хімічній – на 21,2% та харчовій – на 10,0%, молочній галузях, лікеро-горілчаному виробництві, виробництві хліба, хлібобулочних і борошняних виробів, виробництві олії та тваринних жирів. Зростання обсягів виробництва, спостерігалось на підприємствах текстильного виробництва – на 6,1%, металургійного виробництва – на 8,9%, виробництва гумових та пластмасових виробів – на 11,1%. Виробництво продукції сільського господарства у січні-жовтні 2015 р. порівняно з січнем-жовтнем 2014 р. зменшилось на 1,1%.

За 2015 р. підприємствами транспорту перевезено 9370,4 тис. тон вантажів, що на 5,2% менше від обсягів 2014р. Вантажооборот зменшився на 1,3% і становив 10037,7 млн. ткм.

У січні-вересні 2015 р. зовнішньоторговельний оборот області зменшився порівняно з відповідним періодом 2014 р. у 1,7 рази і становив 473,5 млн. дол. США, обсяг експорту товарів зменшився на 32,7%. На скорочення експорту вплинула втрата поставок до Росії. Тому підприємства області переорієнтовують збут своєї продукції до інших країн. За підсумками 9 місяців 2015 р. зріс експорт до Індії майже у 15,2 рази, до Туреччини – у 2,6 рази, до Єгипту – у 2,4 рази, до Казахстану – на 50,5%.

Для поліпшення інвестиційного клімату в області викорінюється практика тиску на бізнес, встановлено ліберальні місцеві податки (ставка податку на нерухомість у м. Черкаси 0,5% за 1 м²), спрощується земельна бюрократія (ліквідована земельна комісія в ОДА) та процес реєстрації бізнесу (за добу). У 2015р. із ДФРР залучено кошти для фінансування 18 проектів на загальну суму 67,9 млн. грн, які затверджено урядом. З них 16 проектів передбачено Планом реалізації Стратегії розвитку Черкаської області на період 2015 – 2017рр.

Слабкими місцями регіону є низькі темпи торгівлі послугами, низький рівень свободи заснування та інвестицій. Суттєвою перешкодою у цьому є відсутність потужних науково-дослідницьких центрів, низька ділова активність регіону та відтік перспективних наукових кадрів. Також перешкодою є незбалансованість просторового розвитку і значна диспропорція між рівнем розвитку різних територій області (лівий - правий берег області, обласний центр і віддалені райони).

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

За даними регіонального статуправління суб'єктів господарювання в області зареєстровано понад 45 тис., підприємств – 8153, серед яких 1154 промислових. Найбільшими промисловими підприємствами залишаються: ПАТ «Азот», ПрАТ «Миронівська птахофабрика», ПАТ «Черкасиобленерго», «Черкаська ТЕЦ», ПАТ «Черкаське хімволокно», ДП «Автоскладальний завод №2» ПАТ «Автомобільна компанія «Богдан Моторс». З вирощення зернових культур ТОВ «НВФ «Урожай», яке входить до групи підприємств ПрАТ «Миронівський хлібопродукт».

Переробна галузь представлена компаніями з переробки молока: ПАТ «Юрія», ПАТ «Христинівський молокозавод», ПАТ «Шполянський молокозавод», ПАТ «Канівський маслосирзавод»; м'яса: ДП «Перемога Нова» ПАТ «Миронівський хлібопродукт», ПрАТ «Миронівська птахофабрика»; цукру: ТОВ «Панда»; борошна, круп: ТОВ «Комбінат хлібопродуктів «Тальне», ПАТ «Черкаський комбінат хлібопродуктів», ДП «Златодар»; олії: ТОВ «Катеринопільський елеватор», ПАТ «Чорнобаївський завод продтоварів», ПрАТ «Іркліївський завод продтоварів».

Майже чотири місяці 2015р. не працювало найбільше підприємство області ПАТ «Азот» через припинення постачання газу. Також призупинено виробництво на ДП «Автоскладальний завод №2» ПАТ «Автомобільна компанія «Богдан Моторс» (виробничі цехи переведено у режим консервації) у зв'язку зі значним падінням автопродажів в Україні та закриттям основного ринку збуту цієї продукції – Росії. З початку 2015 року легкові автомобілі в області не виробляються. Поряд з тим в області завершено будівництво цеху з виробництва металокопункцій у Драбівському районі ТОВ «Етуаль Метал» (м. Сміла) та розпочало діяльність підприємство з виробництва гофрокартону ТОВ «Завод гофротари «Придніпровський» (м. Городище). Також реалізовано ряд інвестиційних проектів з реконструкції тваринницьких приміщень із запровадженням сучасних енергозберігаючих технологій на сільгосппідприємствах у Маньківському, Шполянському, Уманському, Городищенському, Смілянському районах.

Навесні 2015р. у Черкасах відкрився перший в області коворкінг, центр підприємництва та соціальних ініціатив «TalentHub». Також стартував проект GeekHub, який надає можливість талановитій молоді отримати практичні знання та навички в сфері розробки програмного забезпечення та ІТ в цілому.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

1. Внаслідок газових боргів з травня 2015р. на чотири місяці зупинилося найбільше підприємство області ПАТ «Азот». Простий підприємства був використаний виробничниками для ремонтів та модернізації в основних цехах. ПАТ «Азот» у м. Черкаси – це не лише хімічна продукція, а і чимала складова міської інфраструктури із колектором включно.

2. Навесні та влітку мали місце спроби рейдерських захоплень Черкаської продовольчої компанії «Строммаш», які попередньо судами різних інстанцій було визнано банкрутами.

3. Особливо напруженим виявився конфлікт у справі про так звані «курники». Сільські громади Канівського, Черкаського, Кам'янського та Чигиринського виступили (мітинги, перекриття автошляхів) проти зведення на їхніх територіях, особливо заповідних, нових виробничих потужностей ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», торгова марка «Наша ряба». З часом до протестів місцевого населення долучилися і районні ради, які не підтримали рішення про надання дозволів на будівництво та відведення земельних ділянок. До вирішення конфлікту змушений був долучитися навіть голова Черкаської ОДА із закликами допустити побудову птахофабрик і припинити саботаж. Причинами конфлікту стала соціальна та екологічна безвідповідальність суб'єкта господарювання та відверте нехтування думкою громади як з боку бізнес-груп, так і обласної влади.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

У 2015 р. проти 2014 р. індекс промислової продукції в області становив 90,6% (по Україні – 86,6%), у грудні 2015 р. проти листопада – 99,2%. Обсяг реалізованої промислової продукції у січні-жовтні 2015 р. становив 34,2 млрд. грн. У розрахунку на одну особу реалізовано продукції на суму 27,2 тис. грн. За січень-листопад 2015 р. обсяги експорту та імпорту товарів становили відповідно 395,5 млн. дол. США та 204,8 млн. дол. США. Скоротився випуск продукції хімічної, машинобудівної, будівельної галузей, виробництва харчових продуктів.

Порівняно з січнем-листопадом 2014р. обсяг експорту зменшився на 30,3%, імпорту – на 52,1%. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 190,7 млн. дол. США (за січень-листопад 2014 р. сальдо – 139,6 млн. дол. США). Зовнішньоторговельні операції здійснювались підприємствами області із партнерами зі 112 країн світу. З числа країн, до яких експортувались товари, найбільшу питому вагу мали: Польща – 10%, Білорусь – 9%, Російська Федерація – 7,9%, Туреччина – 7,5%, Казахстан – 5%. Імпорт товарів здійснювався з 76 країн світу, з яких найбільшу питому вагу у загальному обсязі мали: Китай, Німеччина, Швеція, Російська Федерація, Польща.

Складна економічна ситуація негативно вплинула на ринок праці в області. У січні-червні 2015 р. рівень безробіття збільшився порівняно з початком року на 0,1%. За темпами зростання безробіття область третя в Україні.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

У 2015р. відбулося переформатування та переорієнтація частини громадських організацій, які виникли під час «Революції Гідності», інші взагалі або відійшли або зникли з горизонту. Пріоритетними напрямками діяльності громадських організацій стали: розвиток громадянського суспільства, децентралізація, реформа місцевого самоврядування (КВУ у Черкаській області, Офіс реформ у Черкаській області РВ АМУ), місцевих громадських ініціатив (ГО «Ресурсний центр «АНГО», БФ «Урожай громаді»), молодіжні проекти (КМГО «Молода Черкащина», ГО «ПроМолодь», ЧММО «Станиця Черкаси Пласту-Національної скаутської організації України», ГО «Черкаська Студентська Рада»), антикорупційна діяльність (ГО «Автомайдан-Черкаси»), волонтерська діяльність на підтримку воїнів АТО (ГО «Самооборона Майдану в Черкаській області», ГО «Цивільний корпус «Азов», ГО «Волонтер Черкащини»), аналітична діяльність (ГО «Академія стратегічних досліджень»), соціальні проекти (Черкаське товариство захисту тварин «Друг»). Протягом року з'явилися громадські організації переважно волонтерського напрямку або молодіжні.

У листопаді в Черкасах вперше відбувся Форум підтримки громадських ініціатив «ГРАНТуємо зміни». На форумі було представлено більше 30-ти громадських проектів з різних куточків Черкащини.

Основні ЗМІ регіону, яку формують громадську думку в області

В інформаційному просторі м. Черкаси та області домінують Інтернет-видання: «Прочерк», «Про все», «В4асно», «Дзвін», «Інфоміст», «Провінція», «Про головне», «Zmi.ck.ua», «Кропива» тощо. В області переважають традиційні друковані видання та телебачення.

Серед телерадіокомпаній протягом року активністю вирізнялися ТРК «Вікка» (приватна, директор В.Лут), канал суспільного мовлення «Громадське. Черкаси» (керівник С.Остриніна), ОДТРК «Рось» (державна, керівник М.Калініченко), ТВ «Антенa» (невідомо), ТРК «Ехро-TV» (невідомо), ТОВ «Смілянська телестудія «Тясмин», ТОВ «Обласна незалежна ТРК «Ятрань» (керівник М.Ратушний), КП «Жашківська ТРК «Жасмін», КП «ТРК «Звенигора».

Серед друкованих ЗМІ: «Вечірні Черкаси» (Тираж 81 тис.), «Нова Доба» (Тираж 42,5 тис.), «Акцент» (Тираж 52 тис.), «Черкаський край» (Тираж 25 тис.), «Нова молодь Черкащини» (Тираж 10150 прим.). Усі названі видання не мають чіткої політичної приналежності.

Протягом 2015р. ЗМІ області продовжували відігравати важливу роль у формуванні інформаційного спротиву через підтримку заходів з патріотичного виховання, засудження окупації Криму та Сходу України з боку Росії, підтримку українських військовослужбовців, волонтерських рухів.

Загальний опис процесу підготовки СРР

Процес розробки Стратегії регіонального розвитку Черкаської області на період до 2020 року розпочався із суттєвим запізненням у серпні 2015р. зі створення робочої групи, яка у вересні під тиском громадськості була розширена. СРР Черкаської області на період до 2020 р. розроблялася згідно Методології, відкрито, доволі прозоро і з активним залученням громадськості регіону. У складі робочої групи працювали: бізнес – 22%, державні службовці – 26%, науковці – 17%, громадськість – 35%. У процесі розробки працювали фокус-групи, мало місце громадське обговорення проектів СЕА та Стратегії. Основними проблемами, які виникали на етапі розробки СРР були: формування якісних, вимірюваних індикаторів досягнення стратегічних цілей, операційних цілей; байдужість та незацікавленість бізнесу і депутатів обласної ради в розробці СРР.

Стратегія регіонального розвитку Черкаської області на період до 2020р. обласна рада затвердила 5 березня 2015р. План реалізації СРР Черкаської області на період 2015-2017 рр. було затверджено 25 червня 2015 р.

Загальна оцінка якості СРР

СРР Черкаської області 2020 р. відповідає Методології та ДСРР-2020. Проте, її не називають проривною. Положення Стратегії покликані охопити найбільш критичні сторони в розвитку регіону. Пріоритетними напрямками СРР Черкаської області 2020 р. є діяльність із залучення інвестицій, розвиток туризму і супутньої інфраструктури та розвиток людського капіталу. Незначна увага приділяється: розвитку транскордонного співробітництва; підвищенню стандартів життя в сільській місцевості; модернізації системи освіти, особливо в сільській місцевості; створенню умов формування здорового населення тощо. Повністю відсутні заходи щодо створення умов для розв'язання проблем ВПО і учасників бойових дій в зоні АТО. СРР Черкаської області 2020 р. є у вільному доступі на сайтах ОДА та обласної ради. Також є англійська версія СРР.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

СРР розроблялась без врахування розгортання процесу об'єднання територіальних громад. Проблеми, які стримують подальшу роботу над реалізацією СРР: відсутність єдності в розумінні децентралізації влади в області на рівні районів; незначний рівень навиків та досвіду з написання якісних, розвиткових проектів та їх бюджетування; потреба в формуванні вимірюваних, якісних індикаторів реалізації стратегії та коригування вже закладених індикаторів досягнення операційних цілей СРР. Необхідно завершити розробку Фінансового плану реалізації СРР Черкаської області на період 2015-2017рр. і винести його на затвердження обласною радою. Також необхідно розробити План зміцнення спроможності, План моніторингу та оцінки і їх затвердити.

МИКОЛА ЛЯХОВИЧ,*Голова ЧОГО «Буковинська агенція регіонального розвитку»***НАДІЯ БАБИНСЬКА,***Експерт Громадянської мережі ОПОРА***РЕЗЮМЕ**

У 2015 р. спостерігалось сповільнення падіння економіки області, зафіксовано позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Триває боротьба за владу як в Чернівецькій області, так і в обласному центрі. В економічній сфері конфлікти пов'язані з експлуатацією природних ресурсів та контрабандою, контролем над МТК «Калинівський ринок», порушенням майнових прав та відносинами між природними монополістами. Громадська активність характеризується достатньо високим рівнем та різноманіттям форм.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. У 2015 р. у соціально-економічному становищі області спостерігались негативні тенденції 2014 р., проте темпи падіння дещо сповільнились. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2020 р. та План заходів з її реалізації у 2015-2017 рр. не здатні забезпечити досягнення цілей, для яких вони призначені.

2. Суспільно-політична ситуація в Чернівецькій області на початок 2016 р. є досить нестабільною — у Чернівецькій міській раді досі немає обраного секретаря та виконкому, а у Чернівецькій ОДА очікують зміну керівництва.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ**Політичний ландшафт**

В Чернівецькій області на початку 2015 р. стан політичної карти не відрізнявся від того, що було в 2014 р. В Чернівецькій обласній раді головою залишався ставленик Партії регіонів Михайло Гайничеру, заступником був Валентин Маніліч (колишній депутат від «Батьківщини», якого виключили за колаборацію з Партією регіонів). Після Євромайдану була створена нова посада першого заступника голови обласної ради, яку обіймав представник партії «Народний фронт» та член фракції «За Батьківщину» Ярослав Курко. Склад Чернівецької обласної ради на початок 2015 року був наступний: група «Християнське відродження» - 13 депутатів, «За Батьківщину» – бдепутатів, «Народний фронт» – 14 депутатів, фракція «Наша Україна» – 9 депутатів, ВО «Батьківщина» – 7, ВО «Свобода» – 3 і 52 позафракційних депутати.

В Чернівецькій обласній державній адміністраціїб лютого 2015 року головою призначено призначено Олександра Фищука (НФ), згодом першим заступником став Володимир Куліш (БПП), заступник – Руслан Сенчук (НФ) та в.о. заступника – Віталій Усик (Аграрна партія України).

В Чернівецькій міській раді головою після позачергових виборів восени 2014 р. обрано Олексія Каспрука. Заступниками є Марія Порчук, Олександр Паскар, Георгій Леонтій. На початку 2015 р. О. Паскар пішов добровольцем на службу в ЗСУ в зоні АТО.

На початку 2015 року склад Чернівецької міської ради був наступним: фракція «За Батьківщину» – 16 депутатів, фракція ВО «Батьківщина» – 6 депутатів, фракція партії ВО «Свобода» – три депутати та 35 позафракційних депутатів. Загалом – 60 депутатів. Секретарем Чернівецької міської ради був екс-регіонал Ярослав Кушнірик.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Місцеві вибори восени 2015 р. змінили політичну карту Чернівецької області. Зокрема, наразі в Чернівецькій міській раді є 42 депутати (60 в минулому скликанні), які пройшли за списками шести політичних сил: 10 – «Рідного міста», 9 – БПП «Солідарність», 7 – «Батьківщини», 6 – «Самопоміч» та по 5 – «Народного контролю» і «Свободи». Головою Чернівецької міської ради на місцевих виборах в жовтні 2015 року було обрано О. Каспрука (йшов самовисуванцем, але представляє «Народний фронт»).

Починаючи з грудня 2015 року міський голова і депутати не можуть погодити кандидатури заступників, секретаря та склад виконкому. Наразі із заступників працює лишень безпартійний Г. Леонтій.

Чернівецька обласна рада теж зменшилась – з 102 залишилось 64 депутати. Її поточний склад: 7 депутатів Аграрної партії України, 15 – БПП, 4 – партії «Народний контроль», 4 – партії «Наш край», 4 – «Опозиційного блоку», 3 – «Свободи», 11 – «Батьківщини», 4 – УКРОПУ, 4 – РПЛ, 5 – «Самопоміч», троє – позафракційні (голова та заступники).

В Чернівецькій ОДА продовжує головувати О. Фищук.

Після виборів політичної ваги набрали партії ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», нові політичні утворення як «Блок Петра Порошенка», «Самопоміч», «Народний контроль», Радикальна партія Олега Ляшка, УКРОП, «Наш край», Аграрна партія України, «Опозиційний блок» тощо. Колишні представники Партії регіонів через нові та старі політичні сили увійшли до всіх місцевих рад.

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області у 2015 році

В Чернівецькій області активними політичними фігурами є народний депутат від 204 округу М. Бурбак, міський голова О. Каспрук, лідер опозиційної до мера партії «Рідне місто» Василь Продан, голова обласної ради Іван Мунтян, голова Чернівецької ОДА О. Фищук, перший заступник голови ОДА В. Куліш, депутат Чернівецької міської ради Володимир Бешлей.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

До найбільш резонансних політичних конфліктів та подій в Чернівецькій області в 2015 році можна віднести переговори щодо призначення головою Чернівецької ОДА О. Фищука (замість В. Куліша від БПП), місцеві вибори 2015 р., а також перманентний конфлікт в Чернівецькій міській раді.

Під час місцевих виборів 2015 р. стався скандал у місцевому осередку «Самопоміч», з якої вийшли потенційні кандидати в депутати і перейшли до «Народного контролю» (мотивація — до списку

потрапили люди, які не мають відношення до руху та пов'язані з «одіозними фігурами в місті»). Окрім того, на посаду міського голови балотувався секретар міської ради Я. Кушнірик на противагу діючому міському голові та кандидату О. Каспруку. Також напругу в політичному середовищі краю створила відмова Народного фронту йти на місцеві вибори, адже партія, лідер якої, А. Яценюк, є уродженцем Чернівців, мала підтримку в області.

Найбільший скандал місцевих виборів — це підозра у підкупі виборців з боку кандидата та обраного депутатом Ростислава Білика від партії «Рідне місто». Депутата було оголошено в розшук, колеги по партії влаштували перекриття доріг, акції протесту, вважають це політичним переслідуванням.

Політичний конфлікт триває в Чернівецькій міській раді, де міський голова не має достатньо прихильників, щоб обрати секретаря та виконавчий комітет, заступників. Більшість депутатів не підтримує пропоновані кандидатури.

Політична приналежність керманичів області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Чернівецька ОДА: голова – О. Фищук, НФ; перший заступник ймовірно буде призначений В. Куліш (БПП). Решта заступників ще не призначені.

Чернівецька обласна рада: голова – І. Мунтян, ВО «Батьківщина»; перший заступник — Інга Маковецька, Радикальна партія Олега Ляшка; заступник — Віталій Мельничук, ВО «Свобода».

Чернівецька міська рада: голова – О. Каспрук, «Народний фронт»; заступники – М. Порчук (обиралась в 2010 році як член «Фронту змін», потім в 2014 балотувалась в народні депутати від «Народного фронту»), Олександр Паскар, екс-регіонал, безпартійний, Георгій Леонтій, безпартійний. Секретаря немає.

Обласний прокурор: Микола Якимчук, безпартійний (але дружина – член БПП, голова фракції БПП в Чернівецькій міській раді).

Обласний податківець: начальник ГУ ДФС в Чернівецькій області – в.о. Іван Матіос (інформація про партійність відсутня).

Обласна міліція (поліція): начальник УМВС в Чернівецькій області – т.в.о. Сергій Пілігрим (інформація про партійність відсутня).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Станом 01.01.2016р. в ЄДРПОУ значилось 14709 юридичних осіб та 662 без статусу юрособи, розташованих в області. Протягом 2015 р. взято на облік 697 юросіб, знято з обліку — 308. Найбільша кількість суб'єктів зосереджена в м. Чернівцях (52,5%), Новоселицькому (5,7%) та Сторожинецькому (5,3%) районах. Індекс промислової продукції за 2015 р. порівняно з 2014 р. становив 98,3%, індекс сільськогосподарського виробництва — 94,4%. Обороти роздрібної торгівлі за 2015 р. зменшився на 13,9% порівняно з 2014 р. Обсяг експорту за січень-листопад 2015 р. порівняно з аналогічним періодом зменшився на 15,7%, імпорт — на 29,9%.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

До реєстру великих платників податків у Чернівецькій обл. на 2016 р. включено ПАТ «Чернівцігаз», ПАТ «Чернівціобленерго», ТОВ «Рома». Лідерами по сплаті податків із заробітної плати у Чернівцях, як і в минулому році, залишаються: управління освіти Чернівецької міської ради, Чернівецький національний університетом ім. Ю. Федьковича, Буковинський державний медичний університет; суттєво збільшили сплату «зарплатних податків» військові частини.

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Протягом 2015 р. відбувались конфлікти між громадськими активістами та «бездіяльною» владою через контрабанду та незаконну вирубку лісу. Традиційним вже є боротьба за керівництво МТК «Калинівський ринок», одного з найбільших платників податків. В листопаді 2015 р. на посаді директора за рішенням суду поновлено Р. Сербінчука та одночасно звільнено у зв'язку із завершенням контракту. Потужним є конфлікт між інвесторами, забудовником «Гіпербуд» та Чернівецькою міською радою щодо значних порушень містобудівного законодавства. Невдоволення викликало розміщення «Сбербанку Росії» в центрі Чернівців, в колишньому приміщенні книгарні «Кобзар». Триває конфлікт між ПАТ «Чернівціобленерго» та КП «Чернівціводоканал» зумовлений значною заборгованістю останнього за спожиту електроенергію.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

Індекс промислової продукції у 2015 р. склав 98,3%, в той же час промисловими підприємствами області реалізовано продукції на 6743,0 млн. грн, що на 51,4% більше, ніж 2014 р. Обсяг валової продукції сільського господарства становив 4439,2 млн. грн, що на 5,6% менше, ніж у 2014 р. Обсяг будівельних робіт зменшився на 13,9% і склав 945,7 млн. грн, за січень-вересень 2015 р. введено в експлуатацію 169,1 тис. м² (на 25,4% більше, ніж у 2014 р.). Частка будівництв житлових будівель склала 38,1%, нежитлових – 18,5%, інженерних споруд – 43,4%. Вантажооборот автомобільного транспорту у 2015 становив 955,3 млн. ткм. (-2,1%), пасажирооборот – 1211,4 млн. пас. км. (-14,3%).

Експорт у січні-листопаді 2015 р. становив 96,7 млн. дол. США (-15,7%), імпорт – 71,6 млн. дол. США (-29,9%). Сальдо зовнішньоторговельного балансу було позитивним – 25,1 млн. дол. США. До країн ЄС експортовано 55,2% товарів загального експорту, імпортовано з цих країн – 57,3% від загального обсягу імпорту. Зовнішня торгівля велась з партнерами з 78 країн світу. Обсяг прямих іноземних інвестицій на 01.10.2015р. становив 60,0 млн. дол. США, тобто на 12,5% менше ніж на 01.01.2015 р.

Середньомісячна заробітна плата штатного працівника у січні-листопаді 2015 р. зросла порівняно з аналогічним періодом 2014 р. на 16,3% і становила 2955 грн, що на 17,9% менше середньоукраїнського показника (4096 грн.). Рівень безробіття в області становить 1,6%.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації області

В Чернівецькій області зареєстровано більше 500 громадських організацій. Протягом 2015 року активно проявляли себе волонтерські громадські організації «Волонтерський рух Буковини», «Буковина – українському війську», «Дорогою добра» тощо. Організації, створені після Євромайдану, стали менш помітними, деякі з них стали політичними партіями («Автомайдан», Правий сектор).

В Чернівецькій області активно діють організації, що займаються аналітичною, моніторинговою діяльністю (Буковинська агенція регіонального розвитку, Чернівецьке представництво ВГО ОПОРА, Український народний дім в Чернівцях, Комітет виборців України), соціо-медичні проекти («Нове життя», «Всеукраїнська мережа людей, що живуть з ВІЛ/СНІД»), екологічні проекти («Буквиця»), правозахисні проекти («Захист»), неформальні об'єднання громадян («Чернівчани»). Протягом 2015 року ряд урбаністичних, інноваційних проектів реалізували «Роша Колектив», «АльтернативаЄ», «Пазл», «Дзестра» та інші молодіжні рухи.

Основні ЗМІ регіону, які формують громадську думку в області

У Чернівецькій області регулярно виходить більше 10 друкованих обласних видань, найбільші тиражі мають «Молодий буковинець», «Погляд», «Буковина», «Час», «Версії», які є найпопулярнішими і перебувають в колективній, приватній власності. Також в районах області виходять районні комунальні газети (11), в місті Чернівці – газета міської ради. У зв'язку з роздержавленням ЗМІ, трудовий колектив редакції Кіцманської районної газети «Вільне життя» запропонував райдержадміністрації та районній раді вийти зі складу співзасновників газети, повідомляється на сайті видання, а колектив редакції Новоселицької районної газети «Слово правди» вирішив запропонувати Новоселицькій районній державній адміністрації і Новоселицькій районній раді вийти зі складу засновників (співзасновників) друкованого засобу масової інформації та редакції.

Мовлять в аналоговому форматі по всій території області три канали (ЧОДТРК «Буковина» та ТВА (пов'язують з «Народним фронтом») на одній хвилі та МТРК «Чернівці»), а також службу регіональних новин має «5 канал» та регіональних представників провідні загальноукраїнські телеканали, ЗІК. В кабелі та цифрі мовлять «Чернівецький промінь» (пов'язують з партією «Рідне місто»), «МістоТБ». Діє також Інтернет-канал «Чернівці.ТВ», який працює у жанрі потокового мовлення. Мовлять кілька радіостанцій. Окрім ЧОДТРК Буковина, всі решта – приватні. Наразі ЧОДТРК перебуває в процесі переходу на суспільне мовлення. В області також почала роботу нова громадська телеініціатива «Інфокей», які співпрацюють з Громадським.ТБ.

На інформаційному просторі краю також впливу набрали інтернет-видання (приватні), серед яких найпопулярнішими є: bukinfo.com.ua, molbuk.ua, buknews.com.ua, chas.cv.ua. Новими є 0372.ua, prut.in.ua, facty.cv.ua, Букцентр, «Думай» dumaj.cv.ua.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ - 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Робоча група з розробки Стратегії регіонального розвитку Чернівецької області на період до 2020 року була створена 10.11.2014 року розпорядженням заступника голови облдержадміністрації. Семінари-практикуми, спрямовані на покращення взаємодії та зміцнення спроможності робочої групи на початкових стадіях її функціонування, а також засідання робочої групи, крім установчого, не проводились. Внаслідок цього проект Стратегії розробляла ГО «Товариство науковців та інтелектуальної молоді», яка консультувалась з окремими науковцями та іншими зацікавленими сторонами. Існувала можливість подання пропозицій до тексту Стратегії. Фактичний графік роботи був відсутній. Стратегією затверджено рішенням обласної ради від 18.06.2015 року. План заходів з реалізації у 2015–2017 роках Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2020 року, який формувався профільним департаментом ОДА, затверджено 15.03.2016 р. рішенням 4-ї сесії Чернівецької обласної ради VII скликання. Процес розробки освітлювався ЗМІ недостатньо, зацікавлені сторони не були мобілізовані.

Загальна оцінка якості СРР

Процес стратегічного фокусування, формулювання бачення розвитку регіону (місії) та стратегічних цілей здійснювався колективом науковців. Публічне обговорення запропонованих варіантів практично не проводилося. Разом з тим, визначені Стратегією стратегічні цілі корелюються із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року. Глибина соціально-економічного аналізу частково відповідає Методології та неповною мірою виявляє нові тенденції у зміні структури регіональної економіки. Проведеного аналізу недостатньо аби виокремити переваги та ризики у розвитку регіону. Стратегічні та операційні цілі Стратегії є занадто широкими, а сама Стратегія не містить механізмів підпорядкування місцевих програм соціально-економічного розвитку та інших місцевих нормативно-правових актів визначеним завданням.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Внаслідок закритого процесу розробки та відсутності комунікації з зацікавленими сторонами Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2020 року замість документу, який мав визначити пріоритети розвитку регіону та стати інструментом залучення фінансування з Державного фонду регіонального розвитку, донорських коштів та стати дороговказом для приватного капіталу, перетворився на черговий беззмістовний атрибут для прикрашання полиць. Якість Плану заходів, який є переліком проектів, а не способом досягнення мети Стратегії, та звіту з його виконання не витримують жодної критики. Ілюстрацією низької якості Плану заходів може бути те, що в Операційних цілях 2.2 «Розвиток науки та освіти» та 2.3 «Розвиток системи соціального захисту населення, охорони здоров'я, спорту» більшість проектів полягало у будівництві, а не у інноваційних заходах, що насправді могли би сприяти досягненню визначених цілей. За рекомендацію

учасників круглого столу у м. Чернівцях 7 грудня 2015 р. процес підготовки Стратегії розвитку області повинен бути розпочатий з самого початку, враховуючи уроки етапів розробки та реалізації існуючих Стратегії та Плану реалізації.

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ**ІРИНА САДЧИКОВА,***Експерт ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень»***РЕЗЮМЕ**

У 2015 році в Чернігівській області партія «Блок Петра Порошенка» значно посилила свій вплив. Завершився перший етап декомунізації, згідно з яким, перейменуванню на Чернігівщині підлягали 62 населених пункти. У 54 з них проведено громадські слухання, щодо 26 – прийнято рішення про перейменування. Керівні посади в області отримали представники «Блоку Петра Порошенка», «Нашого краю», Радикальної партії Олега Ляшка. Економічне становище в регіоні обумовлювалося переорієнтацією бізнесу на нові ринки збуту. Зріс вплив громадськості на формування місцевої політики та суспільних настроїв.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕГІОНІ

1. В регіоні зберігається відносно нестійка соціальна та політична стабільність, яка базується на компромісах нової влади та залишків пострегіональних бізнесових структур. До регіону повертається політичний плюралізм, створюється політична напруга у взаємозв'язках влади та опозиції.
2. Протягом 2015 року в економіці області спостерігалось незначне падіння обсягів промислового виробництва, на третину зменшився обсяг імпорту товарів, мав місце значний перерозподіл зовнішньоторговельних потоків, особливо із підприємствами РФ.
3. В громадському секторі спостерігається зростання кількості нових організацій (особливо волонтерського характеру), рухів, ініціатив пов'язаних із АТО. Зростає роль громадськості, особливо в прийнятті кадрових рішень (призначення голів ОДА, РДА, МДА).

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ**Політичний ландшафт**

2015 р. в області запам'ятався протистоянням під час липневих проміжних виборів по 205 виборчому округу між Сергієм Березенком («Блок Петра Порошенка») та Геннадієм Корбаном (УКРОП). За підсумками місцевих виборів майже у всіх місцевих радах більшість була сформована на основі депутатів «БПП «Солідарність» та часткою депутатів від ПП «Наш край». Більшість голів РДА (21) та ОДА були представниками «БПП «Солідарність». Чернігівським міським головою обрано В. Атрошенка (БПП «Солідарність»).

У листопаді–грудні 2015 року у Чернігівській області помітно прискорилося виконання вимог Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 року №317. Однією з важливих причин такого

прогресу у справі декомунізації є планове навчання новообраних голів територіальних громад за професійною програмою підвищення кваліфікації, в тому числі із проблематики виконання вимог закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Дані нововведення призвели до повалення пам'яток політичним та культурним діячам епохи СРСР, перейменуванню деяких населених пунктів та значного погіршення відносин із тими політичними силами, що відкрито підтримують проросійську політичну позицію.

Зміна регіональних еліт при владі протягом року, їх політична приналежність

Головні політичні зміни 2015 року:

- у березні головою ОДА призначено В. Куліча (БПП «Солідарність»), народного депутата-мажоритарника, обраного у 205 виборчому окрузі (м. Чернігів);
- головою Чернігівської обласної ради обрано І. Вдовенка (БПП «Солідарність»);
- під час місцевих виборів за підсумками другого туру Чернігівським міським головою обрано В. Атрошенка (БПП «Солідарність»), до цього місто понад 10 років очолював О.Соколов, який балотувався від ПП «Наш край»;

Політична карта області дещо змінилась, втрачає свої позиції політична партія «Наш край». Найбільший політичний вплив зберігає Владислав Атрошенко (БПП «Солідарність»). Загалом по регіону на кінець 2015 року найбільший політичний вплив в регіоні мала ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність».

Найбільш активні політичні діячі та політичні партії, які були найбільш помітними в області

Найбільшу активну участь у політичних процесах в області у 2015 році приймали: народний депутат України В. Дубіль (ВО «Батьківщина»), народний депутат України О. Ляшко (Радикальна партія Олега Ляшка), міський голова О. Соколов (ПП «Наш край»), народний депутат України, з листопада – Чернігівський міський голова В. Атрошенко (БПП «Солідарність»), народний депутат України – С. Березенко (БПП «Солідарність»), кандидат у народні депутати України Г. Корбан (УКРОП).

За підсумками проміжних виборів 26 липня 2015 року у 205 виборчому окрузі найбільшу кількість голосів здобули С. Березенко (БПП «Солідарність») – 35,9%, Г. Корбан (УКРОП) – 14,76%, В. Зуб (самовисуванець) – 8,25%.

За підсумками голосування на посаду міського голови у другому турі обрано В. Атрошенка (БПП «Солідарність»), за якого віддали 51,5% голосів, за опонента – О. Соколова (ПП «Наш край») – проголосувало 43,2% виборців.

Найбільш резонансні політичні конфлікти

1. Скандальне протистояння кандидатів у народні депутати Сергія Березенка (БПП «Солідарність») та Геннадія Корбана (УКРОП) під час проміжних виборів по одномандатному виборчому округу № 205 у м. Чернігові.
2. Протистояння кандидатів на посаду Чернігівського міського голови В. Атрошенка (БПП «Солідарність») та

О. Соколова («Наш край»).

3. Незняття тривалий час з Владислава Атрошенка статусу народного депутата України у зв'язку із його обранням на посаду Чернігівського міського голови.

Політична приналежність керманічів області та міст обласного значення на грудень 2015 року

Чернігівська ОДА: голова – Валерій Куліч, Блок Петра Порошенка «Солідарність»; заступник – Леонід Сахневич, позапартійний.

Чернігівська обласна рада: голова – Ігор Вдовенко, Блок Петра Порошенка; перший заступник – Валентин Мельничук, «Наш край».

Чернігівська міська рада: голова – Владислав Атрошенко, «Блок Петра Порошенка «Солідарність», перший заступник – Михайло Шостак, позапартійний; секретар – Віктор Бистров, ПП «Наш край».

Обласний прокурор: Віктор Носенко, політична приналежність невідома.

Обласний податківець: Олексій Барановський (в.о. начальника Чернігівської державної фіскальної служби; за 2015 рік на даній посаді було декілька змін, так, через політичні мотиви, гучні скандали та норми Закону України «Про очищення влади» були звільнені: Дусяк С.П. та Слаутіна Л.М.), політична приналежність невідома.

Обласна міліція (поліція): т.в.о. начальника Головного управління Національної поліції в Чернігівській області – Едуард Альохін, політична приналежність невідома.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Економічний ландшафт

Економічний стан регіону протягом 2015 р. характеризувався незначним скороченням обсягів промислового виробництва та переорієнтацією зовнішньої торгівлі. Так, обсяги реалізації промислової продукції порівняно з 2014 р. скоротилися на 8,9%.

Виробництво сільськогосподарської продукції знизилася на 2%, в будівництві скорочення сягнуло 35,5%, в транспорті – 18,5%. Продовжилось падіння обсягів видобутку та переробки корисних копалин, нафто- і газовидобування на 10,3%. За 11 місяців 2015 р. позитивне сальдо зовнішньої торгівлі підприємств Чернігівської області товарами склало 146,5 млн. дол. США (за 11 місяців 2014р. – 146,1 млн. дол. США).

Значна частина підприємств скорочувала обсяги виробництва. Скоротився фінансовий результат діяльності підприємств. Індекс обсягу продукції сільськогосподарського виробництва в усіх категоріях господарств становив 98% по відношенню до 2014 р. Індекс будівельної продукції у 2015 р. становив 64,5% проти 2014 р. Будівництво будівель зменшилося на 36,7%, у т.ч. житлових будівель – на 51,7%, інженерних споруд – на 31,6%. Будівництво нежитлових будівель зросло на 14,6%. Підприємства автомобільного транспорту, з урахуванням перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями, у 2015 р. перевезли 1093,1 тис. тон вантажів, що становить 81,5% рівня 2014 р. Обсяг виконаного вантажообороту становив 463,3 млн. ткм (79,1%). Послугами пасажирського транспорту області скористалися 86,9 млн. пасажирів, що становить

88,1% рівня 2014 р. Загальні обсяги пасажирських перевезень та пасажирообороту, здійснені тролейбусним транспортом, зросли на 4,5%.

Оборот роздрібною торгівлі (включаючи роздрібний товарооборот підприємств роздрібною торгівлі, розрахункові дані щодо обсягів продажу товарів на ринках і фізичними особами-підприємцями) за 2015 р. становив 21614,9 млн. грн, що склало 83,5% обсягу 2014 р.

Припинила діяльність низка відділень банків.

На економічний ландшафт області найбільше впливали такі фактори: а) низький рівень конкурентоспроможності промислової продукції; б) застарілі технології та обладнання; в) відсутність інвестицій та інвесторів; г) слабка інфраструктура агропромислового комплексу області.

Основні об'єкти (підприємства, консорціуми) економічної активності в регіоні, їх форма власності та належність до бізнес груп чи політичних еліт області

В аграрному секторі області працюють переважно великі компанії з вітчизняним та іноземним капіталом. Переробна галузь представлена компаніями з переробки молока (найбільші – філія «Менський сир» ППКФ «Прометей», ПАТ «Ічнянський молочноконсервний комбінат»), пива та алкогольних напоїв (Чернігівське відділення компанії «СанІнбев Україна»), виробництво продуктів харчування (продовольча компанія «Ясен»). В області працюють компанії з іноземними інвестиціями всеукраїнського рівня – «Брітш Америкен Тобакко».

Серед промислових підприємств найбільшими виробниками продукції є ПАТ «Корюківська фабрика технічних паперів», Гнідинцівський газопереробний завод ПАТ «Укрнафта», ПрАТ «Чернігівський автозавод», що входить до корпорації «Еталон».

Основні бізнес-конфлікти, які відбувались в області, перерозподіл власності на хвилі політичних змін

Протягом 2015 року в області не зафіксовані значні бізнес-конфлікти, які б вплинули на соціально-економічну ситуацію.

Основні показники економічного розвитку області на кінець року

У 2015 р. менше ніж у попередньому видобули вуглеводнів, скоротився випуск продукції легкої та хімічної промисловості. Позитивна динаміка зростання залишилась у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Продовжилась тенденція до зниження інвестиційної активності в області.

Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 1,42 (у січні-листопаді 2014 р. – 1,30). Зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами 127 країн світу (з них 28 країн ЄС). Скоротився експорт товарів до Росії (у 2,6 рази), зросли поставки до країн ЄС (у 1,4 рази).

Середньомісячна зарплата штатних працівників за січень-листопад 2015р. зросла на 21,4% та становила 3241 грн.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Найбільш активні громадські організації в області

Пріоритетними напрямками діяльності громадських

організацій стали: захист прав і свобод громадян (Чернігівський центр прав людини, «Доброчин»), аналітична діяльність (Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень), осередок ВБО «Всеукраїнська мережа людей, що живуть з ВІЛ/СНІД».

Протягом 2015 року активністю відзначались громадські організації учасників Майдану, організації з контролю за діяльністю влади та люстрації.

Важливими напрямками діяльності інститутів громадського суспільства стала робота у напрямку засудження підтримки Росією терористів. Більшість організацій долучилось до благодійної та волонтерської діяльності, підтримуючи воїнів зони АТО та переселенців.

Основні ЗМІ регіону, які формуються громадську думку в області

В області в аналоговому форматі транслуються 29 загальнонаціональних теле- та радіоорганізацій, у цифровому – 31. Найбільші місцеві телекомпанії: Чернігівська обласна державна телерадіокомпанія та КП «Телерадіоагенство «Новий Чернігів».

В області друкуються 55 видань загальним тиражом 600 тисяч примірників. З них 53 газети та 2 журнали. Найбільш масові: газета «ГАРТ» (засновники - Чернігівська обласна рада, трудовий колектив редакції) та «Вісник Ч» (засновники - трудовий колектив ТОВ «Редакція газети «Чернігівський вісник»).

У районах області друкуються ЗМІ є практично єдиним джерелом інформації та новин місцевого рівня. Разовий передплатний тираж місцевих комунальних друкованих видань – орієнтовно 100 тисяч примірників.

Найпопулярніші Інтернет-видання: Інтернет-газета «Високий Вал», «Город.сн», сайт «Події та Коментарі» (приватні видання).

Протягом 2015 року ЗМІ області відігравали важливу роль в інформаційному протистоянні – підтримка заходів з патріотичного виховання, засудження анексії Криму та підтримки терористів на сході України Російською Федерацією, підтримка українських військовослужбовців.

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ - 2020

Загальний опис процесу підготовки СРР

Чернігівська область долучилась до процесу розробки стратегії її сталого розвитку на період до 2020 року на рівні з іншими областями України.

Процес розробки Стратегії в області відбувався переважно за «Методологією планування регіонального розвитку в Україні». В області було узгоджено загальний план розробки Стратегії.

Стратегія готувалась робочою групою, яка була затверджена 19.08.2014 р., в яку ввійшли представники громадськості, урядових та неурядових організацій, представники наукових кіл університетів на основі відкритого оголошення. Протягом процесу розробки Стратегії не відбулось жодних змін у складі регіонального партнерства. Разом з тим, було сформовано керівний комітет та проводились робочі групи із її розробки. Але зовнішні експерти до співробітництва не залучались. Фактичний графік розробки Стратегії відповідав офіційному та існувала можливість подавати пропозиції

до Робочої групи.

СРР була прийнята на двадцять п'ятій сесії шостого скликання Чернігівської обласної ради 28 травня 2015 року.

Було проведено 10 заходів щодо підготовки СРР області із затвердженням відповідних висновків по кожному пункту. Всі терміни та етапи були сумлінно дотримані робочою групою. Основні етапи, що викликали широку дискусію – це 5-8 (презентація та обговорення результатів SWOT-аналізу; підготовка цілей (завдань) сталого розвитку області до 2020 року; презентація проекту Стратегії; громадське обговорення проекту Стратегії).

Загальна оцінка якості СРР

Стратегія відповідала всім висунутим вимогам щодо методології та методики її побудови, під час обговорення була відкрито представлена на сайті обласної державної адміністрації.

Глибина соціально-економічного аналізу тільки частково відповідає Методології. Також тільки частково були виявлені нові тенденції у зміні структури регіональної економіки. Як наслідок соціально-економічного аналізу недостатньо для виокремлення переваг та ризиків у розвитку регіону. Разом з тим, проведений SWOT аналіз загалом відповідає Методології, є реалістичним та методично вірно підготовленим. Процес стратегічного фокусування, формулювання бачення розвитку регіону (місії) та стратегічних цілей відбувався на засіданні Робочої групи. Обговорення пропонуваніх варіантів відбувалось достатньо публічно.

В засобах масової інформації було анонсовано створення робочої групи із розробки Стратегії, а також можливості кожного бажуючого долучитись до її складу. Щодо можливості участі у роботі групи були письмово повідомлені керівники окремих підприємств, установ та організацій, які мали можливість надання кандидатур до складу робочої групи із розробки Стратегії.

Проекти складових частин проекту стратегії вчасно оприлюднювалися на сайтах обласної державної адміністрації та Департаменту економічного розвитку ОДА.

Основні проблеми розробки і реалізації СРР та напрямки їх подолання

Проблеми, які виникли під час обговорення мали дискусійний характер, і стосувалися такого: для виокремлення переваг та ризиків у регіоні недостатньо лише соціально-економічного аналізу області; визначені стратегічні цілі лише частково корелюються із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року; процес формування компонентних планів Стратегії не відповідає Методології; визначені індикатори, для оцінки операційних цілей, не є вимірюваними, а також відсутність планових значень показників, що унеможливають здійснення висновків щодо їх повного або часткового виконання; проекти, що увійшли до СРР не мали показників успішності в технологічних картах відібраних проектів.

Автори**Вінницька область**

ГАЛИНА СЕГЕДА - менеджер із зовнішніх зв'язків та комунікації ГО «Подільська агенція регіонального розвитку»

Волинська область

ДМИТРО БЕЗВЕРБНИЙ - експерт ЛМГО «Центр Політичного Аналізу та Виборчого Консалтингу»

Дніпропетровська область

ОЛЕКСІЙ ЛІТВІНОВ - виконавчий директор ГО «Інститут Громадської Експертизи», кандидат наук з державного управління

Донецька область

ЄЛІЗАВЕТА РЕХТМАН - аналітик Донецької обласної організації ВГО «Комітет виборців України»

Житомирська область

ЖАННА СОЛОВЙОВА - голова правління МГО «Сучасний Формат»

Закарпатська область

ВОЛОДИМИР ФЕСЬКОВ - координатор ГО «Закарпатський Громадський Центр»

Запорізька область

ДМИТРО АРАБАДЖІЄВ - професор кафедри соціальної роботи Запорізького національного технічного університету, доктор політичних наук
Ігор Зубко - президент Благодійного фонду «Оберіг»

Івано-Франківська область

СЕРГІЙ ВАСИЛЬЧЕНКО - експерт ГЦ «Ділові ініціативи», кандидат економічних наук

Київська область

ВАСИЛЬ ГУМЕНЮК - керівник проектів ВМГО «Особистість»

Кіровоградська область

ОЛЬГА ГРІДНЄВА - експертка НРГО «Прес-клуб реформ»

Луганська область

ОЛЕГ МІХАЛЬОВ - програмний експерт ГО «АСР»

Львівська область

ОЛЕКСАНДР НЕБЕРИКУТ - аналітик Громадянської мережі ОПОРА, Львів
Віталій Юрчук - експерт ГО «Центр дослідження проблем регіонального і міжнародного співробітництва»

Миколаївська область

ДЕНИС ПЛІШКО - головний аналітик ГО «Центр аналітичних досліджень»

Одеська область

АЛЛА КОБИЛЯНСЬКА - старший економіст ГО «Сприяння міжкультурному співробітництву», к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту Міжнародного Гуманітарного Університету м. Одеси

Полтавська область

КОСТЯНТИН ДОНЧЕНКО - експерт аналітичного центру «Бюро економічних та соціальних досліджень»

Рівненська область

ВІТАЛІЙ ЛЕБЕДЮК - експерт «Школи політичної аналітики "Поліс"» (м. Острог), доцент кафедри політології Національного університету «Острозька академія»

Сумська область

ВОЛОДИМИР ХАРЧЕНКО - експерт Центру досліджень регіональної політики

Тернопільська область

ІГОР ГІРЧАК - голова ГО «Дослідницький центр соціальних технологій»

Харківська область

ВІКТОР КОЗОРИЗ - експерт ГО «Фонд місцевої демократії»

Херсонська область

ВОЛОДИМИР КОРОБОВ - директор Херсонського центру досліджень південноукраїнського прикордоння, кандидат соціологічних наук, доцент

Хмельницька область

ОЛЕГ ЧЕРНЕНКО, голова ГО «Хмельницька ініціатива»

Черкаська область

ЛЮБОВ РОПАЛО - виконавчий директор ГО «Академія стратегічних досліджень»

Чернівецька область

МИКОЛА ЛЯХОВИЧ - голова ЧОГО «Буковинська агенція регіонального розвитку»
НАДІЯ БАБИНСЬКА - експерт Громадянської мережі ОПОРА

Чернігівська область

ІРИНА САДЧИКОВА - експерт ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень»

ка область бізнес партії політика конфлікти Сумська Чернігівська
адміністрації Вінницька Волинська Кіровоградська
Рівненська еліти економіка Донецька ЗМІ Харківська
експерти новини громади соціум Запорізька
заціі розвиток громадянське Дніпропетровська активісти Одеська погляд
ська Полтавська Київська Житомирська Миколаївська
ська думки Луганська Закарпатська суспільство Чернівецька
ернопільська Львівська Івано-Франківська тенденції
період

ська область бізнес партії політика конфлікти Сумська Чернігівська
адміністрації Вінницька Волинська Кіровоградська
Рівненська еліти економіка Донецька ЗМІ Харківська
експерти новини громади соціум Запорізька
нізаціі розвиток громадянське Дніпропетровська активісти Одеська погляд
ська Полтавська Київська Житомирська Миколаївська
ська думки Луганська Закарпатська суспільство Чернівецька
ернопільська Львівська Івано-Франківська тенденції
період

Відповідальність за зміст даної публікації покладається виключно на авторів матеріалів